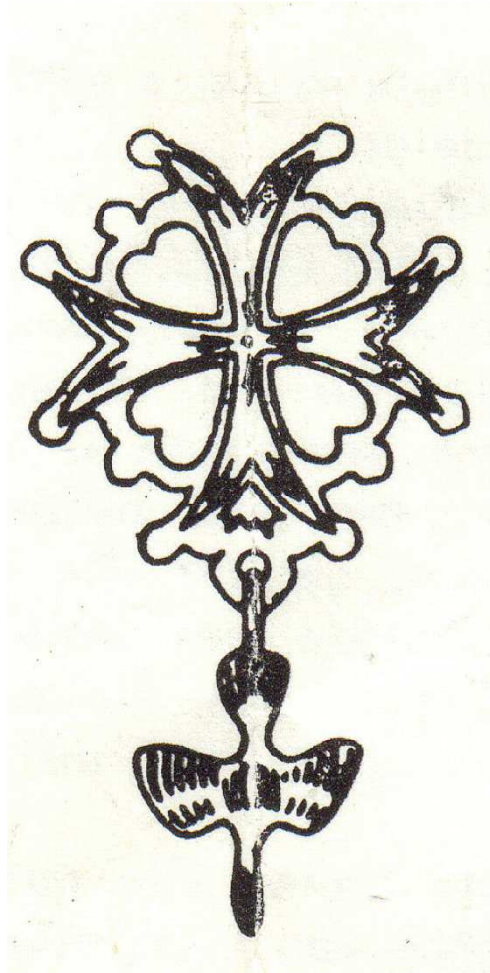

Hugenoten reis 2003

van maandag 1 tot en met zaterdag 6 september

Organisatie: Kreijkes Vakantie Idee
Spoorslag 5
Postbus 332
7460 AH Rijssen
Tel. 0548 – 514188

o.l.v. ds. J.C. den Toom

1 Hotel informatie

Ons hotel in Frankrijk:
 AFITEL TOURS Hotel-Restaurant
 2. Mail La Papoterie,
 35170 Chambray-les Tours
 Indre et Loire
 Tel 0033 (0) 2 47 48 17 17

2 Het programma:

Maandag 1 september 2003:

10.00 uur Vertrek van 'de Zevenbergse hoeve'
 14.00 uur Nuttigen van het lunchpakket
 18.00 uur Aankomst in ons hotel te Tours
 19.00 uur Diner
 21.00 uur Avondsluiting

Een woord van P. du Moulin ter overdenking:

'Wij hebben aan Saul en aan Absalom de psalmen Davids te danken, die heilige gezangen, die nog heden ten dage verslagen gewetens troosten en de boze geest verdrijven'

Dinsdag 2 september 2003:

08.30 uur Ontbijt
 09.30 uur Vertrek uit ons hotel
 10.00 uur Eglise réformé te Tours
 11.00 uur Bezoek aan de oude stad o.l.v. mw. Ardouin
 15.00 uur Château Amboise. Het kasteel was in 1560 het toneel van de samenzwering van Amboise, waarbij 1200 hugenoten ter dood zijn gebracht.

château Amboise

19.00 uur Diner
 21.00 uur Avondsluiting

Een woord van P. du Moulin ter overdenking:

'De grote God, Die ons uit de macht van de hel verlost heeft zal ons ook verlossen uit de hand van onze vijanden.'

Woensdag 3 september 2003:

08.00 uur Ontbijt

09.00 uur Vertrek uit ons hotel
 10.30 uur Temple réformé, de protestantse kerk van Orleans
 1 rue Parisis

Het ronde kerkje van de protestantse gemeente Orleans

12.00 uur Rondleiding langs de zogenaamde "Boulevard du calvinisme»
 door mw. Luce Madeline Présidente van Mémoire Protestante en Orléanais.
 Op onze tocht door de stad zien we meerdere plaatsen die herinneren aan de
 hugenoten.
 19.00 uur Diner
 21.00 uur Avondsluiting

Een woord van P. du Moulin ter overdenking:

*'Laten wij de bitterheid van de verdrukkingen temperen door de vertroosting, die Gods
 Woord ons biedt.'*

Donderdag 4 september 2003:

08.00 uur Ontbijt
 09.00 uur Vertrek uit ons hotel
 11.00 uur Eglise réformé te Châtillon Coligny. Sinds 1957
 worden hier door een groep die voornamelijk
 bestaat uit geëmigreerde Hollanders diensten
 gehouden

12.30 uur Rondleiding door de stad o.l.v. dhr. P. Baardman
 14.00 uur Château Coligny, het kasteel van Gaspard de
 Coligny, de leider van de hugenoten, omgekomen
 tijdens de zogeheten Barthelomeusnacht in 1572.
 De resten van zijn lichaam zijn in het jaar 1851
 herbegraven in de tuin van het kasteel.

De volgende inscriptie is te lezen op de daar geplaatste gedenksteen:

ICI REPOSENT ET SONT HONORÉS ENFIN APRÈS PLUS DE DEUX SIÈCLES LES
RESTES DE GASPARD DE COLIGNY AMIRAL DE FRANCE TUÉ À LA SAINT –
BARTHÉLEMY LE 24 AOÛT 1572

:

HIER RUST TENSLOTTE IN EER NA MEER DAN TWEE EEUWEN HET STOFFELIJK
OVERSCHOT VAN GASPARD DE COLIGNY ADMIRAAL VAN FRANKRIJK GEDOOD IN
DE BARTHELOMEUSNACHT 24 AUGUSTUS 1572

15.45 uur Museum van Châtillon Coligny,
met informatie over de hugenotentijd en de
geschiedenis erna.

Hotel de Ville met Gaspard de Coligny

16.45 uur Vertrek uit Châtillon Coligny
19.00 uur Diner
21.00 uur Avondsluiting

Een woord van P. du Moulin ter overdenking:

'Wie uit Sodom wil gaan moet niet achterom zien naar wat verloren ging, maar moet zich haasten om op de berg des Heeren te mogen vertoeven.'

Vrijdag 5 september 2003:

08.00 uur Ontbijt
09.00 uur Vertrek uit ons hotel
10.00 uur Château de Blois, een van de kastelen van de franse koningen. We zien de 'gifkamer van Catharine de Medici en de zaal waar de Guise, een van de roomse leiders werd vermoord.
13.00 uur Vrij winkelen in Tours

19.00 uur Diner
21.00 uur Avondsluiting

Een woord van P. du Moulin ter overdenking:

'Als men ons van onze goederen berooft, wij hebben in de hemel rijkdommen die beter zijn.'

Zaterdag 6 september 2003:

07.00 uur Ontbijt
08.00 uur Vertrek uit ons hotel
16.00 uur Aankomst in Zevenbergen
met afscheidsdiner in de Zevenbergse Hoeve,
Schansdijk 3

Catharina de Medici, Koningin van Frankrijk van 1547-1559
en regentes van 1560-1564

N.B. de genoemde tijden in het reis schema zijn niet bindend, maar slechts bedoeld als een indicatie

3 Dagverslagen

Maandag 1 september 2003

Vanmorgen werden de eerste reisgenoten al om 5:45 uur opgehaald in Apeldoorn door een bus van de Zwaluw reizen uit Giessen. Om 6:15 uur was de bus in Barneveld, 7:00 uur in De Meern, 7:30 uur in Gouda, 8:15 uur in Rotterdam en om 8:30 in Dordrecht. We waren om 9:00 uur bij restaurant Zeven Bergsche Hoeve te Zevenbergen. Daar stapten de laatste reisgenoten op, en maakten we kennis met onze reisleider dominee Den Toom.

We kregen hier koffie met krentenbrood. Dominee Den Toom heeft de dag geopend met het lezen van een Psalm.

Met onze chauffeur Kees Pijpers gingen we om 10:20 uur richting Frankrijk. Om 12:30 uur gingen we de grens over naar Frankrijk.

Bij Arras hebben we om 13:30 uur drie kwartier gestopt. We hebben ons lunchpakket van Kreijkes opgegeten. Om 15:45 uur hebben nog een kwartier gestopt. Op de rondweg van Parijs stonden we een tijd in de file. Onderweg moesten we een paar keer tol betalen. Voor 180 kilometer moesten we € 25,00 tol betalen. Ook reden we door een paar hele lange tunnels. Onderweg vertelde onze chauffeur het één en ander. Onze laatste stop was van 19:10 uur tot 19:30 uur. We waren om 20:30 uur in ons twee sterren hotel Afitel te Tours. Vanaf Zevenbergen hadden we 670 kilometer gereden. Om 21:00 uur gingen we aan tafel. We kregen als voorgerecht een soort taartje met ham en kaas. Daarna kippenpoot, bonen,

kleine frietblokjes en champignons als toetje kregen we een vlataartje met warme honing. Daarna heeft dominee Den Toom de avond gesloten met het lezen van een stukje over de Hugenoten en een gedeelte uit de Bijbel. Ook heeft hij verteld wat we de volgende dag zouden gaan doen.

Om 10:30 uur waren we klaar. Sommige van onze groep gingen nog even buiten wandelen, en kwamen voor een gesloten deur te staan. De deur kon met een code open, maar zij wisten die code niet.

Dinsdag 2 september 2003

Om 7.15 uur gaat de telefoonwekker van het hotel en dat betekent een nieuwe dag. We worden om 8.15 verwacht bij het ontbijt. Dominee vraagt een zegen voor de maaltijd en dankt de Heere voor de nachtrust. Na het ontbijt leest dominee I Petrus 1: 3-12 en een overdenking van Pierre Dumoulin over zegen en verdrukking. Verdrukking is een zegen voor Gods volk en tot eer van God. Hij verwijst hiermee naar Jakobus. Gods kinderen vermogen alle dingen door Christus, Die kracht geeft. Kostelijk is in Zijn ogen de dood Zijner gunstgenoten. Na het lezen van dit mooie citaat eindigt ds. met gebed en vraagt om bewaring voor deze dag. Ons eerste bezoek is aan de eglise reforme te Tours. Een Fancaise vertaalt in het Hollands over de ontstaansgeschiedenis van de protestantse kerk vanuit verschillende godsdienstoorlogen rond 1560. Koning Lodewijk XIV speelt een rol rond het edict van Nantes. We horen ook waar de naam hugenoot vandaan komt, is afkomstig van Hugon, een verkleinnaam. Onder orgelbegeleiding van de heer Knoop zingen we nog Psalm 74: 1,2,3. Daarna volgt een wandeling door de stad, de gids gaat me. Wij zijn ook bij de eglise St. Julien, een roomse kerk dus. Het is een prachtige dag, we eten en drinken op een terras. Verfrist gaan we naar Amboise. Het kasteel dat we gaan bezien herinnert ons aan een samenzwering waarbij 1200 hugenoten zijn omgebracht. De gids vertelt ons op indrukwekkende wijze wat die mensen voor het geloof over hadden, tot de dood toe. Wij gevoelen dat er nog weinig over is van de vervolging en herinnering aan de hugenoten. We krijgen nog gelegenheid voor koffie en eis, en vervolgen onze reis terug naar het hotel. Opgefrist gaan we aan het diner. Dominee vraagt een zegen en dankt dat mevr. Van Dalfsen haar verjaardag mag gedenken en na het eten leest hij Romeinen 8: 1-10 en een citaat van Monod over het lezen van de Bijbel. Gods woord alleen kan rust geven de ware rust. Het Woord heeft Goddelijk gezag. Verootmoediging is het gevolg van het lezen. Psalm 119: 53 en 86 zingen we nog samen en ds. dankt met ons voor de maaltijd. Dan zijn we nog even bij elkaar voor een kopje koffie i.v.m. de verjaardag van mevr. Van Dalfsen. Zij trakteert er wat lekkers bij en we zingen haar toe Psalm 119: 88. Welterusten Fam. Van Vliet.

Woensdag 3 september 2003

wekken 7.00 uur, eten 8.00 uur vertrek bus 9.00 uur. Na de maaltijd wordt gelezen Hebr. 10: 19-39 en een gedeelte uit het boek van du Moulin gelezen over de vertroosting. We gaan op weg naar Orleans, de stad van de maagd van Orleans, Jeane d. Arc. Het eerste doel is de temple reforme de protestantse kerk van Orleans aan de rue de Parisi. Om bij het kerkgebouw te komen liet Cees in Orleans weer een echte stuurmanskunst zien. Elf uur werden we in een zaal van de in 1836 gebouwde geheel ronde kerk zeer gastvrij ontvangen door wel 10-123 kerkleden, met koffie, thee fisdrank, cake en koek. Prettig was ook dat enkele kerkleden na ca 40 jaar in Frankrijk, toch nog goed Hollands spraken. Na de koffie begaven we ons in het kerkgebouw waar het verhaal van mevr. Luce Madeline over de geschiedenis van het protestantisme in Frankrijk en de stad Orleans in het bijzonder werd vertaald door mw. Minnaar. Meerdere vragen werden hierover gesteld. Heel mooi klonk het zingen van Psalm 42: 1 en Psalm 68: 10. Een oud westlander waande zich 55 jaar geleden in hun kerkgebouw in de Lier. De kerkelijke gemeente heeft ca. 450 leden, de eenmalige zondagdienst wordt door ca. 60 leden bezocht, sommige leden moeten wel 45 km. reizen naar de kerk. Na het bezoek aan het kerkgebouw stond in de zaal een heerlijk koud buffet (door de dominee besteld) klaar, dat goed in de smaak viel. Hierna volgde de hugenoten route. We bezochten de universiteits bibliotheek, waar Calvijn heeft gestudeerd. In deze bibliotheek zijn zeer belangrijke geschriften van en over Calvijn aanwezig, hierop is men bijzonder zuinig. De bouwkosten van deze universiteit zijn betaald door een oud leerling. Vervolgens bezochten we de cathedraal. Onvoorstelbaar, hoe men vroeger zulke prachtige bouwwerken heeft kunne maken, 300 jaar heeft het bouwen geduurd. Bedenk, hoeveel manuren, mogelijk speelde geld geen rol., Ook hadden onze franse vrienden een bezoek geregeld aan het oude stadhuis. Voor het stadhuis staat ee standbeeld van Jeane d'Arc en binnen was het een nog mooier dan het ander. Terug naar de zaal van de temple reforme waar we nogmaals op koffie, thee en cake werden getrakteerd. Om 16.45 uur begaven we ons op weg naar de bus. Na een prachtige rit langs de Loire, eerst over de linker- daarna over de rechteroever kwamen we om 19.30 uur weer veilig bij het hotel aan. Om 19.45 zaten we weer klaar voor het diner. Na de maaltijd las de dominee I Joh. 4: 1-;16 , handelend over de liefde Gods,. Aansluitend een gedeelte geschreven door Monod handelend hierover. We zongen Psalm 43: 1 en 3 en de dominee eindigde met dankgebed.
Familie Hoogendijk.

Donderdag 4 september 2003

Na ons ontbijt begon de dominee met het lezen van Hebreeën 11 vers 32 t/m Hebreeën 12 vers 2 en daarna begonnen we de dag met gebed.
We vertrokken om kwart voor negen vanaf ons hotel in Tours naar de Eglise reforme te Chatillon Coligny waar we om 11.50 uur aankwamen.
Dit was een klein houten kerkje waar één keer per zondag 40 gezinnen naar de kerk kwamen uit de wijde omtrek, ze wonen allemaal tussen de 15 en 40 kilometer ver weg.
Na enige uitleg hoe het er hier aan toe gaat door dhr. Baardman, voorzitter van de kerkenraad, zongen we samen Psalm 84: 1.
Daarna kregen we koffie in het houten gebouwtje achter de kerk en aten we onze gekochte boterhammen op.
Na het eten las de dominee voor ons uit Psalm 119: 84 en na het gebed vertrokken we naar het kasteel Chateau de Coligny.
Tijdens de Barthelomeusnacht in 1572 is Gaspard de Coligny, de leider van de Hugenoten, omgekomen en de resten van zijn lichaam zijn in het jaar 1851 hier in de tuin herbegraven.
We bezochten de gerestaureerde oranjerie.
En voor de genen die geen hoogtevrees hadden kon de 32 meter hoge toren beklommen worden. We liepen ook nog door een ondergrondse gang.
Daarna liepen we nog even door het dorpje om het beeld van Gaspard de Coligny te zien.

We bezochten ook nog het museum en moe maar voldaan gingen we terug in de bus voor onze terugreis naar ons Hotel in Tours.

Ook deze avond kregen we weer een heerlijke warme maaltijd.

Daarna besloot de dominee deze dag met het lezen van 1 Korinthe 4 vers 10 t/m 24.

Andre en Janna den Boer

Vrijdag 5 september 2003

07.45 uur: Ontbijt

08.30 uur: Dag opening: Lezen: Psalm 16 en Hoofdstuk 7 van de derde vertroosting van P. du Moulin.

08.50 uur: Vertrek met de bus richting Blois.

10.15 uur: Aankomst in Blois en een rondleiding door Chtâteau de Blois, een van de kastelen van de franse koningen. De gifkamer van Catharine de Medici en de zaal waar de Guise, een van de Roomse leiders, werd vermoord.

Het kasteel zelf is al indrukwekkend, het bestaat uit vier vleugels uit vier eeuwen en is gebouwd in vier verschillende stijlen.

Het kasteel uit de Middeleeuwen: XIIde eeuw. Het oudste deel, een kasteel uit de Middeleeuwen, is uit de dertiende eeuw. Het werd vanaf de tiende eeuw opgericht door de graven van Blois. Nu staat er alleen nog de Statenzaal (Salle des Etats Généraux), de grootste gotische zaal uit het Frankrijk van de dertiende eeuw.

De vleugel Lodewijk XII

De tweede vleugel, de vleugel van Lodewijk XII, werd tussen 1498 en 1503 gebouwd. Hij wordt gekenmerkt door een flamboyante gotische stijl met Italiaanse en Vlaamse elementen.

De vleugel Frans I

Het derde deel, de vleugel van Frans I, werd gebouwd tussen 1515 en 1524. Dus minder dan vijftien jaar na de vleugel van Lodewijk XII. Hij toont de snelle evolutie van het architecturale decor dat beïnvloed werd door Italië, maar nog heel Franse structuren vertoont. De uitspringende trap, die het uitzicht heeft van een toren, is het perfecte voorbeeld van de vermenging van verschillende invloeden.

De vleugel van Frans I hebben we met de groep bekeken. We zijn in de *zaal van de bevelhebbers van de wacht* begonnen, deze zaal ontstond door de samenvoeging van twee voordien gescheiden kamers. Duidelijk te zien was de salamander, het embleem van Frans I, en de hermelijn van zijn vrouw Claude de France, hertogin van Bretagne.

Tevens is de kamer van de Koningin bezocht. Dit vertrek, galerij van het appartement van Frans I, werd de koninklijke kamer van Catherine de Médici. Het monogram van Hendrik II en Catherine de Médici (een H en twee ineengevlochten C's) vindt je overal terug. Koning Hendrik II had een eigen monogram: H en D voor Henri Deuxième (Hendrik de Tweede).

Een niet onbelangrijke kamer in de geschiedenis van de hugenoten is het ambtsvertrek van de Koningin, dit is de enige kamer in het kasteel waarvan het oorspronkelijke decor bewaard is gebleven. De 237 gebeeldhouwde panelen met kandelabers à l'italienne dateren van de jaren 1520 en verbergen vier geheime kasten die door à Dumas beschreven werden als de kasten met gifmengsels van Catherine de Médici.

Talrijke historische schilders uit de XIXde eeuw hebben hun inspiratie gevonden in de moord op de hertog de Guise. De schilderijen hangen dan ook in *de Zaal van de Guise* en tonen de belangrijkste personages en tragische gebeurtenissen van de Godsdienstoorlogen.

Men neemt aan dat Duc de Guise in *de Kamer van de Koning* is vermoord. De Duc zou aan het voeteind van het bed van de koning in elkaar zijn gezakt nadat hij op bevel van Hendrik III, door acht huurmoordenaars is omgebracht.

De vleugel Gaston d'Orléans

Het vierde deel van het kasteel, de vleugel van Gaston d'Orléans, werd gebouwd tussen 1635 en 1638 en heeft als stijl classicisme. De vleugel is een meesterwerk in klassiek Franse architectuurstijl. De trapzaal is een fascinerende creatie met twee in elkaar geschoven koepels; ze is versierd met allegorische beeldhouwwerken.

Hier staat ook de hal, waar de rondleiding in het gebouw is begonnen.

- 12.30 uur: Vertrek richting Tours waar we een vrije middag hadden. Velen zijn gaan eten, winkelen, hebben heerlijk aan een terrasje gezeten en de stad Tours nog een keer bezichtigd.
- 17.30 uur: Vertrek richting het hotel te Tours.
- 19.00 uur: Diner.
- 20.30 uur: Maaltijdsluiting: Lezen: Kolossenzen 1: 24 – 29. Zingen: 97: 6. Lezen: Het laatste vaarwel van Adolf Mono.
- 21.00 uur: Kopje koffie gedronken in “het zaaltje naast de eetzaal”. Tevens een terugblik op de vakantie, een korte impressie van iedere dag. Wat voor waarde heeft het geloof (en alle indrukken) nu voor jou? Deze vraag is ook aan het begin van de vakantie gesteld. Lezen: Het boek der Openbaringen: 12: 1 – 6; 13: 11 en 15 – 18. Zorg toch dat je, voor het beest je in beslag neemt, je een ander teken mag hebben: je onvoorwaardelijk aan God hebt toevertrouwd.. Geloofst u dat Woord?

Regineke en Lean

Zaterdag 6 september 2003

Dit is de laatste vakantie dag. We zijn vroeg op. Voor het ontbijt 7 uur zijn de koffers al in de bus. Na het ontbijt leest de ds. ons Psalm 119: 105-112 voor. Voor we op reis gaan vraagt hij om Gods bewaring deze dag. Dan rijden we om half 8 weg, iedereen is nog een beetje lui. Rond 9.00 uur gaan we koffie drinken. Mw. Den Toom met nog een paar reisgenoten gaan aan de slag. Bij Parijs hebben we een korte file. Wanneer we Parijs voorbij zijn is er een stop. Even de benen strekken, brood kopen enz. We kunnen fijn buiten eten. Ook deze dag is het weer mooi droog weer. Om 12.00 uur rijden we weer. Later in de middag kunnen we een video bekijken van de Calvinjreis 2001. De ds. vraagt ons na te denken over een eventueel te houden reis in 2004, dit alles bij leven en welzijn. Om ongeveer 14.00 uur

passeren we de grens met België en maken dan een korte stop. Dhr. J. van Ark stelt voor om met elkaar een paar psalmen te zingen. O.A. Psalm 84: 1 en 119: 3.14 en 17 worden opgegeven. Dan passeren we de Nederlandse grens. De laatste bonnetjes worden opgebruikt. Om 16.15 uur zijn we in Zevenbergen aangekomen, een kwartier later dan gepland. De reis is voorspoedig gegaan. We zijn allemaal blij weer in Nederland te zijn. Het afscheidsdiner smaakt prima. Terwijl we dit gebruiken kunnen we nadenken over het aantal afgelegde km. Hoeveel zal dit zijn? Deze dag hebben we tot Zevenbergen 670 km. gereden. Voor de meesten van ons komt er nog wel een aantal km. bij. Voor sommigen nog wel 100 – 200 km. We hebben deze reis van Zevenbergen- Frankrijk – Zevenbergen 2314 km. afgelegd. Mw. Van Vliet kreeg een prijs zij heeft te weinig km geraden, wilde eerder thuis zijn. Fam. Brons heeft 2325 km. geraden en kreeg ook een prijs. Na het diner leest de ds. Psalm 121 en gaat ons voor in dankgebed. Hij vraagt tevens om Gods bewaring de rest van de reis. Daarna geven we ds. mw. En Kees de chauffeur de hand en vertrekken we richting huis. De groep wordt gesplitst. Reizigers die in Barneveld uitstappen worden met een apart busje weggebracht. De anderen worden door Kees naar de uitstapplaatsen gebracht. Zo is het mogelijk dat iedereen voor de zondag thuis is. De Heere heeft ons de reis veel laten zien en horen. Boven dit alles heeft Zijn Woord geklonken. Hij heeft Zijn bewarende hand over ons uitgestrekt. Het was een fijne reis!
Pieta Oudenes, Elspeet.

4 Gelezen bij de dagopeningen

Dinsdag 2 september 2003

Lezen I Petrus 1: 1-12

HOOFDSTUK IV: *DE ZEGEN EN VRUCHTEN DER VERDRUKKINGEN*

Hoewel de verdrukkingen waarmee God Zijn kerk bezoekt rechtvaardige oordelen zijn, laat God toch niet anders dan heilzame vruchten daaruit voortkomen. Deze vruchten zijn drieërlei van soort, zij hebben betrekking of op de geveinsden of op Gods kinderen of op hen aan wie Gods kinderen tot een voorbeeld worden gesteld. God houdt er de gewoonte op na Zijn kerk door verdrukkingen te zuiveren, de geveinsden daaruit te verwijderen. Hij neemt dan de wan in Zijn hand om Zijn dorsvloer daarmee te zuiveren. Het kaf en de geesten, die te licht bevonden worden, worden meegenomen door de wind der vervolgingen. Over de tweede soort van vruchten, die voor de kinderen Gods. Deze ontvangen uit de verdrukkingen vele vruchten. Door dit middel doet God hen leven in een heilige vrees, wekt Hij hun ijver, die verflauwd was, opnieuw op, ontlokt Hij aan hun harten hartelijke verzuchtingen, haalt Hij tranen uit hun ogen, maakt Hij hun gebeden vurig, gloeiend van droefheid. Hebben zij ontdekt dat de oorzaak van het kwaad dat hen overkomt in henzelf gelegen is, dat het hun zonden zijn die dit noodweer hebben veroorzaakt, dan beseffen zij dat Jona in de zee geworpen zal moeten worden, wil God dit noodweer weer laten voorbijgaan en zal er voor hen weer een tijd van rust aanbreken. Door dit middel speent God hen van de aardse genoegens, plant Hij in hun harten de verachting van deze wereld, maakt hij hen nederig en gehoorzaam. Zij hebben daarin de Heere Jezus Zelf tot een voorbeeld, die, gelijk de apostel zegt, hoewel Hij de Zoon Gods was, gehoorzaamheid geleerd heeft uit hetgeen Hij heeft geleden (Hebr. 5: 8). Door de verbanningen die zij moeten ondergaan leert Hij hen, dat zij op deze aarde vreemdelingen zijn. Door de smaad die zij lijden spoort Hij hen aan, om hun eer in Jezus Christus te zoeken. Als wij op deze aarde alles kregen wat wij verlangden, wij zouden er niet aan denken dat wij eens van hier moeten verhuizen. Wij zouden zeggen: Het is goed dat wij hier zijn, laat ons hier tabernakelen maken (Matth. 17: 4). Dezelfde beproevingen dienen er ook toe te sterken het geloof der gelovigen. Bemerkt de gelovige dat hij, na aangevallen te zijn, toch nog overeind staat en dat hij dus niet gevallen of zelfs maar gestruikeld is, dan heeft hij daarin een krachtig getuigenis aangaande zijn verkiezing. Gods kracht blijkt hem in deze zo zware verzoeking staande te hebben gehouden. Het goud is in

het vuur der beproeving gelouterd en duurzamer geworden. De bevinding werkt hoop en de hoop beschaamt niet (Rom. 5: 3). Dan blijkt hetgeen Petrus heeft gezegd: Dat de beproeving uws geloofs, die veel kostelijker is dan van het goud, hetwelk vergaat en door het vuur beproefd wordt, bevonden worde te zijn tot lof en eer en heerlijkheid in de openbaring van Jezus Christus (1 Petr. 1:7). Jesaja heeft de koning van Assur de roede van Gods toorn genoemd (Jes. 10:5), gezonden om Zijn kerk te straffen, hoewel Hij, zegt Jesaja, het zo niet meent en hoewel zijn hart alzo niet denkt, want Hij heeft enkel in de zin ons uit te roeien en te verdelgen (vs. 7). Door deze zelfde verdrukkingen openbaart God ook welk een kracht Zijn Geest heeft in degenen die door Hem verkoren zijn. Zal iemand die leest welke martelingen heilige vrouwen soms hebben ondergaan zich niet verwonderen over zoveel geestkracht in zulke zwakke lichamen? Hoe is het mogelijk dat zulke zwakke schepselen, die voordien het niet zouden hebben aangedurfd om met hun blote vingers een kaars te snuiten, zich vastbesloten geheel overgeven aan de vuurdood? In dezelfde geschiedenissen der martelaren komt men lieden tegen uit de eenvoudigsten onder het volk die toch de subtiële vragen van de inquisiteurs hebben beschaamd gemaakt door de manier waarop zij antwoord hebben gegeven en die de wreedheid van hun tirannen hebben overwonnen door hun standvastigheid. Zo hebben zij waar gemaakt het woord van de apostel Paulus: Ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft (Fil. 4: 13). Zo hebben zij ook vervuld hetgeen de Zoon van God beloofd heeft: Ik zal u mond en wijsheid geven, welke niet zullen kunnen tegenspreken, noch weerstaan, allen die zich tegen u zetten (Luk. 21: 15). Gelijk God de bomen die Hij op de toppen van bergen heeft geplant veel sterkere wortels geeft, omdat zij veel meer van de wind te verduren hebben, zo geeft Hij ook diegenen die Hij aan zwaardere verzoeken blootstelt veel meer kracht dan anderen. Hij geeft geloof naar dat de verzoeking sterk is. Hij levert Zijn kinderen niet aan de strijd over om hen daarin alleen te laten. Als wij de strijd ingaan steunen wij niet op onze eigen krachten maar op Zijn bijstand. In de uiterste nood zal de Engel Gods onze bloeddruppels afwissen en zal Jezus de kroon der overwinning ons laten zien, voor de ogen des geloofs en zal Gods Geest die de Trooster is, spreken tot ons hart. Gods Geest verwekt dan in de kinderen Gods een vuur, dat de hitte van het vuur waardoor zij verteerd worden te boven gaat. Zal God, die te allen tijde de verzuchtingen van de gelovigen hoort, niet nog veel meer acht geven op een laatste zucht van een van Zijn kinderen die om Zijn Naam lijdt? Zal God die hun tranen in Zijn fles vergadert niet nog veel meer hun bloed in Zijn fles vergaderen? Zal Jezus Christus die aan het kruis bad voor degenen die Hem kruisigden niet nog veel meer, nu Hij in Zijn heerlijkheid is gekomen, bidden voor degenen die om Zijnentwil gekruisigd worden? Voorwaar, kostelijk is in de ogen des HEEREN de dood Zijner gunstgenoten (Ps. 116: 5). Geldt dit reeds van alle soorten van de dood van Zijn gunstgenoten dan toch zéker van deze manier van sterven, te weten de dood tot verdediging van Zijn zaak, dus om Zijnentwil. Voor deze dood heeft Hij de kroon bereid. Hun die zo sterven wacht de eeuwige rust.

Woensdag 3 september 2003

Lezen Hebreë 10: 19-39

HOOFDSTUK V: DE VERTROOSTINGEN DIE DOOR GOD ZELF ONS GEBODEN WORDEN IN TIJDEN VAN VERVOLGINGEN. EERSTE VERTROOSTING: HET VOORBEELD VAN JEZUS CHRISTUS EN HET AAN HEM GELIJKVORMIG WORDEN

Gods Woord gaat nog verder dan wat wij tot dusver hebben genoemd. In de beproevingen waarin God ons rechtvaardig kastijdt vindt de Heilige Schrift niet alleen een middel om er winst mee te doen maar ook stof om zich te verblijden, stof om te roemen. Wij verblijden ons in de verdrukkingen, heeft de apostel Paulus gezegd. En in de Brief aan de Hebreëen prijst hij de gelovigen, dat zij de beroving van hun goederen met blijdschap toegelaten hebben (Hebr. 10: 34). Al de apostelen gingen na gegeseld te zijn heen van het aangezicht van de Joodse Raad, verblijd zijnde, dat zij waren waardig geacht geweest om Zijns Naams wil smaadheid te lijden (Hand. 5: 41). Eén der voornaamste oorzaken van deze blijdschap is: Christus tot een Hoofd en Metgezel in dit lijden te hebben, Zijn smaadheid deelachtig te zijn.

Wat is eervoller dan Christus Jezus Zijn kruis na te dragen? Heeft Hij daarin niet over de hel getriomfeerd? Heeft Hij daarin niet de overheden en de machten in het openbaar tentoongesteld? (Col. 2: 15). Welke eer is groter dan het aan Christus Jezus gelijkvormig gemaakt te worden en de littekenen van de Heere Jezus in zijn lichaam te dragen? (Gal. 6: 17). Wie kan zich er beschaamd over gevoelen een kleed te dragen, dat gedragen is door de Koning des hemels? Degenen die in vroeger jaren met onze koningen gevangen zaten, omdat zij samen met hen in de strijd gevangen waren genomen, verkregen daardoor grote eer. Hun namen staan in de geschiedenisboeken als het ware met sierlijke letters gegraveerd. Hoeveel te meer moet het dan voor een erezaak worden gehouden een metgezel te mogen zijn van de eeuwige Zoon van God, in Zijn lijden. Hij maakt ons Zijn lijden deelachtig, om ons Zijn koninkrijk deelachtig te maken. Voorzeker, het is een veel eervoller zaak met Christus te lijden dan met de wereld te triomferen. Het is veel beter om gelasterd te worden om Christus' wil dan geprezen te worden zonder Hem of in de strijd tegen Hem. Het is een veel grotere eer vermeld te worden in het martelarenboek dan in Koninklijke kronieken. Het leven hebben wij alleen door de dood van Jezus Christus, derhalve is het betamelijk dat wij geen ware eer genieten dan alleen door Zijn schande. Ons leven is maar kort en kummervol, hoe zou men het beter kunnen besteden dan door eigen bloed te mengen met het bloed van de Zoon van God en door de leer van het Evangelie te verzegelen en te bekrachtigen met voor Hem te sterven? Doch er is nog meer. Niet alleen lijden wij in gelijkvormigheid aan het lijden van Jezus Christus, maar ook verklaart Jezus Christus ons dat Hij, als wij lijden, met ons mee lijdt. Jezus zegt: Voorwaar zeg ik u, voor zoveel gij dit een van deze Mijne minste broeders gedaan hebt, zo hebt gij dat Mij gedaan (Matth. 25: 40) en: Voorwaar zeg ik u, voor zoveel gij dit een van deze minsten niet gedaan hebt, zo hebt gij het Mij ook niet gedaan (vs. 45). Tegen Saul zei Hij: Saul, Saul, wat vervolgt gij Mij? (Hand. 9: 14). En toch was Hij toen in al Zijn heerlijkheid. Hij lijdt namelijk nog heden in de Zijnen. Gelijk Paulus heeft gezegd: Ik vervul in mijn vlees de overblijfselen der verdrukkingen van Christus voor Zijn lichaam, hetwelk is de gemeente (Col. 1: 24). Als men de gelovige vermoordt doorboort men opnieuw Christus' handen en voeten, als men hem van zijn goederen berooft werpt men opnieuw het lot over Christus' rok. Zijt gij om de belijdenis van het Evangelie uit uw land verbannen, gedenk de Heere Jezus Christus, die om te laten zien, dat Hij hier beneden een vreemdeling was heeft willen geboren worden in een herberg en het heeft toegelaten, dat Hij als een klein kind moest vluchten naar Egypte. Zijt gij arm? Gedenk de Heere Jezus, die van de hulp van enige godvrezende vrouwen heeft moeten leven (Luk. 8). Valt het liggen u moeilijk? Gedenk Jezus Christus, die niets heeft gehad waar Hij Zijn hoofd op kon neerleggen. Is vanwege armoede water het enige wat ge te drinken hebt? Gedenk Jezus Christus, die, toen Hij voor u leed aan het kruis, edik heeft moeten drinken. Zijn de kerken waarin het Evangelie werd gepredikt verwoest, zodat ge als gemeente gedwongen zijt om in particuliere huizen en op geheime plaatsen samen te komen, terwijl de valse leer in kathedralen en in mooie kerken gepredikt wordt, stel u dan Jezus Christus voor ogen, die heeft moeten preken op een dobberend scheepje, te midden van het geraas der golven, terwijl de schriftgeleerden en de Farizeeën in de tempel van Salomo preekten. Ongetwijfeld heeft het dobberen van dat scheepje en het geraas van de golven tijdens Zijn preken ertoe gediend de discipelen er op voor te bereiden straks het Evangelie te moeten prediken onder veel beroering, onder vele troebelen en onder het geraas van vele grote wateren, waarmee in het boek Openbaring de volken en natiën zijn bedoeld die aan het Evangelie tegenstand bieden. Wordt ge belasterd en geheel ten onrechte zwart gemaakt als een oproerling, een verstoorder van de rust en vrede van het rijk en als een vijand van alle goede werken? Gedenk dat men Jezus, ofschoon Hij de Zoon van God was, een duivel heeft genoemd, dat men Hem ervan beschuldigd heeft, dat Hij een vijand van de keizer zou zijn en dat Hij de titel van koning zou willen dragen, terwijl Hij juist ertoe vermaande de keizer schatting te betalen, wat Hij ook Zelf deed, dat Hij ervan beschuldigd is geweest, dat Hij de Wet niet zou willen houden, terwijl Hij juist gekomen was om die Wet te vervullen.

Donderdag 4 september 2003

Lezen Hebreë 11: 32 – 12: 2

HOOFDSTUK VI: TWEEDE VERTROOSTING: HET VOORBEELD VAN DE PROFETEN, VAN DE APOSTELN EN VAN DE MARTELAREN

Het is ook geen kleine eer zovele martelaren, profeten en apostelen, die de weg vóór ons gegaan zijn, te mogen navolgen. Izebel doodde de profeten van Israël, toen verborg Obadja er honderd in een tweetal spelonken. Zacharias, de zoon van Jojada, is gedood in het voorportaal van de tempel op bevel van koning Joas. De historie der Joden getuigt dat Jesaja op bevel van koning Manasse doormidden is gezaagd en dat Jeremia door de Joden in Egypte is gestenigd. En de apostelen hebben het er niet beter afgebracht. Ons heeft men dezelfde oorlog aangedaan, wij delen in hetzelfde lot, zij het in mindere mate. Hoewel wij lang niet zo sterk zijn als zij geweest zijn, doet God ons nochtans de eer aan dat Hij ons indeelt in hun leger en ons ook dezelfde kroon voor ogen stelt. Wie is het die niet liever met de heilige apostel Paulus in de gevangenis zou willen zitten dan met Nero op de troon? Of die niet veel gelukkiger acht de situatie van Johannes de Doper dan die van Herodes, die een slaaf van zijn begeerlijkheden was? Jezus Christus geeft ons moed door ons het voorbeeld van deze uitnemende dienstknecht van God voor ogen te stellen (Math. 11). Elders zegt Hij: Zalig zijn die vervolgd worden om der gerechtigheid wil want hunner is het koninkrijk der hemelen. Zalig zijt gij, als u de mensen smaden en vervolgen en liegende alle kwaad tegen u spreken om Mijnentwil. Verblijdt en verheugt u, want uw loon is groot in de hemelen, want also hebben zij vervolgd die profeten, die vóór u geweest zijn (Matth. 5: 10 v). Als iemand kwalijk gehuisvest is en alle gemakken mist, laat hij dan denken aan de oude christenen die zich in holen verbergen moesten. Is zijn tafel slecht voorzien, laat hij zeggen: de apostelen hadden ook niet veel en hetgeen ik mag hebben is nog heel wat beter dan de sprinkhanen en de wilde honing waar Johannes de Doper het mee heeft moeten doen. Is hij genoodzaakt zijn levensonderhoud, omwille van Gods Woord met zijn handen te verdienen, laat hij denken aan de apostel Paulus, die zijn brood heeft moeten verdienen met het maken van tenten. Houd uzelf voor dat God Zijn getrouwe dienaren gelijkvormig maakt aan Christus in Zijn lijden om hen ook eens gelijkvormig te maken aan Hem in Zijn heerlijkheid. Hetgeen waarop Jezus Christus ons vooral voorbereidt is het verdragen van lasteringen en onrechtmatige aanklachten, gelijk ook de profeten die verdragen hebben. Verwonder u er niet over als men de vorsten wijsmaakt dat onze leer voor de hoge overheden nadelig is en een vermindering van hun gezag ten gevolge heeft. Dit is immers ook al de profeet Amos overkomen van de kant van een priester der afgoden, die hem aanklaagde bij koning Jerobeam, met de woorden: Amos heeft een verbintenis tegen u gemaakt in het midden van het huis Israëls, het land zal al zijn woorden niet kunnen verdragen (Amos 7: 10). Verwonder u er ook niet over als degenen die God dienen in waarheid en oprechtheid, op grond van dergelijke lasteringen, verdreven worden uit des Konings bezittingen. Amos heeft immers het bevel gekregen: Maar te Beth-El zult ge voortaan niet meer profeteren, want dat is des Konings heiligdom en dat is het huis des koninkrijks (vs. 13). Verwonder u er niet over dat in onze tijd de gelovigen van oproer beschuldigd worden en dat gezegd wordt dat zij er de oorzaak van zijn dat er zovele onlusten zijn in het rijk en dat de koningen opgehitst worden om hen te vervolgen en hun de rechter en de linkerhand af te houwen. Hetzelfde is Paulus overkomen, immers Tertullus zei: Wij hebben deze man bevonden te zijn een pest en een die oproer verwekt onder al de Joden door de ganse wereld (Hand. 24: 5). En wat nog het meest onverdraaglijk is, is dit, dat degenen die ons deze blamen opleggen dezelfde zijn die hun handen in het bloed van onze vorsten gewassen hebben en die de Fransen tot allerlei soorten van rebellie hebben opgehitst, uit wier school de vorstenmoordenaars zijn voortgekomen en die in hun boeken (die verbrand zijn) openlijk hebben geleerd dat de paus het recht heeft over de kroon, het leven en het rijk van onze vorsten te beschikken zoals hij wil. Wij zouden van onszelf niet veel goeds te denken hebben als deze lieden goed van ons spraken. De dag zal komen dat God een definitief oordeel zal vellen over alles wat men ons

heeft aangedaan. Hij zal dan een ieder naar zijn werken vergelden. Men behoeft zich er niet over te verwonderen dat alle onheilen die het land treffen óns worden aangerekend. Achab heeft het reeds de profeet Elia verweten: Zijt gij die beroerder Israëls? (1 Kon. 18: 17). Alsof Elia de oorzaak was van de hongersnood die over Israël gekomen was. Ook is het niet nu pas voor het eerst dat de ware religie ervan wordt beschuldigd dat zij de zeden bederft en aan alle ongebondenheid de vrije teugel geeft. Reeds de apostelen zijn door hun vijanden daarom gelasterd. Die lieten het voorkomen dat zij de genade Gods preekten als een deksel voor het kwaad doen. Zij legden de apostelen in de mond: Laat ons het kwade doen, opdat het goede daaruit kome (Rom. 3: 8) en: Laten wij in de zonde blijven, opdat de genade te meerder worde (Rom. 6: 1). Satan is immer deze weg opgegaan. Hij heeft in vroeger tijden de christelijke samenkomsten de blaam opgelegd dat de christenen daarin, na de kaarsen te hebben uitgedaan, zich onder elkaar vermengden, kinderen doodden, wier bloed zij dan zouden hebben gedronken en nog meer dan duizend van dergelijke onzinnige bedriegerijen. Wij houden het voor een grote eer geblameerd te zijn samen met zodanige mensen, welke God zoveel eer heeft bewezen. Het is veel beter met de profeten en apostelen gelasterd te worden dan door de wereld geprezen te worden, wier lofprijzingen men eerder als beschuldigingen zal moeten opvatten.

Vrijdag 5 september 2003

Lezen Psalm 16

HOOFDSTUK VII: *DERDE VERTROOSTING: HET LOON ZAL ZEER GROOT ZIJN*

Om ons aan te moedigen in het dragen van de smaad van Christus stelt de Heilige Schrift ons voor ogen dat het loon zeer groot zal zijn. Verblijdt u en verheugt u, want uw loon is groot in de hemelen (Matth. 5: 12). Als men ons van onze goederen berooft, wij hebben in de hemel rijkdommen die beter zijn. Als de mensen ons verjagen, Jezus Christus houdt ons voor Zijn broeders. Zijn wij verbannen, wij zijn nu eenmaal vreemdelingen op deze aarde. De plaats waarheen men u verbannen heeft ligt niet verder van de hemel dan de plaats waarvân men u verbannen heeft. Als men ons doet wenen, Jezus Christus droogt onze tranen af en de beloften Gods vertroosten ons. Doet men ons sterven, men doet ons daardoor juist leven. Een gelovige te willen verdelen door hem te laten sterven, staat hiermee gelijk dat men een vis verdrinken wil, immers, men helpt hem daarmee te komen op de plaats waar alleen maar leven is. Wat is er ons aan gelegen of wij ons leven beëindigen door een koorts of door een zwaard, of wij de geest geven door de mond of door een wond, of wij sterven aan een beroerte in de hersenen of door een beroerte in de staat, immers wij geven onze zielen in de handen van Hem die ze voor de dure prijs van Zijn bloed gekocht heeft en wij doen dat opdat zij in het bezit zullen gesteld worden van Zijn heerlijkheid! Om deze vermaningen kracht bij te zetten vergelijkt de Heilige Schrift de tegenwoordige verdrukkingen bij de toekomstige heerlijkheid. Immers zij zegt: Want onze lichte verdrukking, die zeer haast voorbijgaat, werkt ons een gans zeer uitnemend eeuwig gewicht der heerlijkheid (2 Kor. 4: 17). Het lijden van deze tegenwoordige tijd is niet te waarden tegen de heerlijkheid die aan ons zal geopenbaard worden (Rom. 8: 18). Het leven is ons Christus en het sterven is ons gewin (Fil. 1: 21). Dit leven te verliezen om Zijnentwil staat hiermee gelijk dat iemand zijn jas zou prijsgeven om zijn leven te behouden. Maar bovenal, hoeveel groter en heerlijker zal het nog wezen Jezus Christus vergenoegd te mogen zien, Hem tot nabij te mogen naderen, Hem Die ons heeft opgezocht toen wij zo ver af waren, Die op aarde gekomen is om ons in de hemel te brengen. Bijgelovige mensen maken verre reizen en steken zeeën over, met gevaar van hun leven, om enige relikwieën van Jezus Christus, die onecht en bedrieglijk zijn, te zien, of om de plaats van Zijn geboorte of die van Zijn lijden te zien en wat zou het ons dan niet waard moeten zijn Hem te zien in Zijn heerlijkheid, Zijn majesteit, Zijn zitten aan de rechterhand Zijns Vaders? De eigenlijke volheid der verzadiging in de heerlijkheid zal bestaan in het aanschouwen van het aangezicht Gods. Zo staat het in Psalm 16: Gij zult mij het pad des levens bekend maken. Verzadiging der vreugde is bij Uw aangezicht, liefelijkheden zijn in Uw

rechterhand, eeuwiglijk (vs. 11). En gelijk David gezegd heeft: Wie Hem aanzien worden verlicht. God vervult ze met licht en volmaaktheid door de stralen van Zijn aangezicht en door de uitstraling van Zijn heerlijkheid. Hij laat ze niet alleen Zijn licht zien, Hij maakt ze ook zélf licht. Hij doet hun Zijn licht aanschouwen, doch niet gelijk wij heden het licht der zon zien door de twee kleine vensters die men ogen noemt, neen, het zal zijn alsof wij zélf geheel oog zijn, een oog hetwelk van alle kanten licht opvangt. Zeg mij, wie is in staat ook maar iets te vatten van wat dit alles wezen zal? De zon die aan de hemel staat is vergeleken met dit licht van Gods aangezicht slechts duisternis en toch, die zon verblindt ons. Toen Mozes slechts de tekenen zag van Gods tegenwoordigheid, tekenen die veel kleiner en minder waren dan Gods tegenwoordigheid zelf, zei hij: Ik ben gans bevreesd en bevende (Hebr. 12: 21). Toen Elia enkele tekenen van Gods tegenwoordigheid zag omwond hij zijn aangezicht met zijn mantel. Zelfs de serafs, die voor Gods troon staan, bedekken hun aangezicht met hun vleugelen, want zij kunnen de glans van Zijn majesteit niet verdragen. Laten wij daarom de vinger op de mond leggen en met stilzwijgen aanbidden hetgeen wij door woorden niet kunnen uitdrukken. Dan zullen wij putten uit de bron zelf. God zal alle tranen van de ogen afwissen. God zal alles in allen doen. Dat wil zeggen dat Hij ons door het genieten van dat éne, Gods aangezicht, alle soorten van goederen zal doen genieten en door dat éne, ook aan al onze begeerten zal voldoen. Dat er vele mede-erfgenamen zijn zal toch niet verminderen het deel dat ieder krijgen zal. De hemelse goederen zullen er onveranderlijk in bezit zijn. Min of meer gelijk ieder het licht van de zon geheel en al geniet. Gelijk eertijds aan Jonathans ogen weer kracht en klaarheid werd gegeven na een beetje geproefd te hebben van de honig die uit de rotssteen vloeide, zo zullen ook de gelovigen weer nieuwe krachten opdoen als zij, overladen met tegenheden en bezwijkend onder zware lasten, een beetje zullen mogen proeven van dit hoogste goed. Dit is het wat de martelaren zo standvastig heeft doen zijn, onder alle pijnigingen en hun geloof de kracht heeft gegeven om de dood te overwinnen, midden in de vlammen en hen God heeft doen grootmaken. Wellicht zijn er velen die ermee tevreden zijn dat zij om de dienst die zij God bewezen hebben, beloond worden van Godswege met tijdelijke zegeningen, dus goederen van deze wereld. Doch met een zo geringe beloning wil God Zijn kinderen niet afscheppen. Tijdelijke beloningen geven voor een arbeid die geestelijk is wil Hij niet. Gelijk Hij niet ziet op hetgeen wij verdienen zo blijft Hij ook niet staan bij hetgeen wij begeren. Hij meet Zijn mildheid niet af aan de zwakheid van onze begeerten, maar handelt naar hetgeen in overeenstemming is met Zijn grootheid. Trouwens, Hij belooft niet onze werken, maar Zijn eigen gaven en Hij kroont het werk dat Hij in ons begonnen is.

Zaterdag 6 september 2003

Lezen Lukas 18: 1-8

HOOFDSTUK XIV: *VIERDE RAADGEVING: HET GEDURIG GEBED*

Opdat de genoemde raadgevingen profijtelijk voor ons zullen zijn, is nodig gedurig in de gebeden bij God aan te houden. Naar het voorbeeld van Jacob Hem vast te houden totdat Hij ons gezegend heeft. En te zeggen met Job: Al zou Hij mij doden, dan zal ik nochtans op Hem hopen (Job 13: 15). Dit aanhouden is Hem aangenaam. Hij heeft er vermaak in zo gedurig lastig gevallen te worden. Door het inhouden van Zijn goddelijke bijstand doet Hij onze gebeden en ons geloof ontvlammen. Tot tweemaal toe verstootte onze Zaligmaker de Kananese vrouw, maar toen zij voor de derde maal tot Hem bad gaf Hij getuigenis van haar geloof en gaf Hij haar wat zij begeerde (Matth. 15: 28). De onrechtvaardige rechter heeft aan de arme weduwe recht laten wedervaren, omdat hij overwonnen werd door haar aanhouden. Zal God dan geen recht doen Zijn uitverkorenen, die dag en nacht tot Hem roepen hoewel Hij lankmoedig is over hen? Ik zeg u, dat Hij hun haastelijk recht doen zal (Luk. 18: 7v). Abraham is op God blijven hopen, hoewel de schijn tegen was en zouden dan ook wij niet hopen op Gods goedheid, temeer daar wij zovele beloften van Hem ontvangen hebben en zovele bewijzen van Zijn hulp en bijstand? Laten wij dat doen ook al schijnt Hij Zijn kerk te zullen uitroeien in Zijn toorn, de kerk die Hij ten tijde van onze vaders door zovele

wonderen gebouwd heeft. Laten wij niet moede worden met tot God te roepen en laten wij onder de langdurigheid der verdrukkingen niet bezwijken. Laten wij onze zielen bezitten in lijdzaamheid (Luk. 21: 19). Laten wij wachten op het heil des Heeren (Exod. 14: 13). Weet dat de geweldige aanvallen die de duivel de laatste tijd onderneemt er de bewijzen van zijn, dat zijn tijd nabij is en dat hij zich achtervolgd gevoelt van het naderende oordeel Gods. Gij dan, die God vreest, wordt niet moede, roep krachtig tot God. Gelijk Jesaja zegt: O gij, die des HEEREN doet gedenken! Laat geen stilzwijgen bij u wezen en zwijgt niet stil voor Hem, totdat Hij bevestige en totdat Hij Jeruzalem stelle tot een lof op aarde (Jes. 62: 7). God laat niet alleen toe dat wij Hem met gedurige gebeden lastig vallen, maar ook dat wij in heilige vrijheid met onze klachten tot Hem komen en zeggen: O God, het is toch Uw zaak, waarom duldt Gij het dat de vijanden boven liggen? Wilt Gij dan door ons niet meer gediend en aangeroepen worden? Wilt Gij soms dat de duivel zal regeren en dat de duisternis der onkunde opnieuw de aarde zal bedekken? Hebt gij daarom zovele gemeenten door het bloed der martelaren en door de prediking van het Evangelie opgericht om ze thans temet te doen en om Zelf Uw eigen werk te verstrooien? Waarom duldt Gij dat Uw eer klein geacht en Uw heilige Naam ongestraft gelasterd wordt? En dat onze vijanden ons vragen: Waar is nu uw God? O heilige en waarachtige God, waar zijn nu Uw beloften, waar is Uw naijver? Waar is Uw mededogen, waar zijn de brandende genegenheden van Uw vaderlijk hart? Is Uw arm verkort, of is Uw oor toegestopt voor onze gebeden of zijn Uw ogen gesloten zodat zij niet zien de overlast die men Uw kinderen aandoet en de verstrooiing van Uw arm volk? Waarom hebt Gij mijn ziel niet uit dit lichaam verlost, waarom moet ik nog deze verwoesting aanschouwen? Waarom hebt Gij gewild dat ik de voorspoed van Uw kerk zou overleven? O Heere, hoor, verhoor, vergeef, aanschouw Uw woning, keer U tot ons en wij zullen ons tot u bekeren. Heere Jezus, blijf bij ons want de avond is gedaald. De duisternis der onwetendheid neemt toe. De schaduwen zijn lang geworden. Zie, in zulke gebeden heeft God vermaak. Als zij maar niet voortkomen uit murmurering maar uit de begeerte Hem onze benauwdheden te tonen, of omdat wij onderricht willen worden. Zo hebben ook de profeten gesproken. Jeremia zei: HEERE, ik zal van Uw oordelen met U spreken, waarom is der goddelozen weg voorspoedig, waarom hebben zij rust, allen, die trouwelooslijk trouweloosheid bedrijven? (Jer. 12: 1). Bij de dichter van Psalm 88 vinden wij vele klachten alsof God Zijn beloften niet hield, Zijn verbond verbrak. De profeten hebben Hem met een heilige vrijmoedigheid Zijn beloften, Zijn verbond, Zijn vroegere verlossingen, de onderdrukkingen van de onschuldigen, de lasteringen van Zijn Naam en de overlast die men hen aandeed voor ogen gesteld. Zie van de hemel af en aanschouw van Uw heilige en Uw heerlijke woning, waar zijn Uw ijver en Uw mogendheden, het gerommel Uws ingewands en Uwer barmhartigheden? Zij houden zich jegens mij in (Jes. 63: 14). Hoewel onze ongerechtigheden tegen ons getuigen, o HEERE, doe het om Uws Naams wil, want onze afkeringen zijn menigvuldig, wij hebben tegen U gezondigd. o Israels Verwachting, zijn Verlosser in tijd van benauwdheid, waarom zoudt Gij zijn als een vreemdeling in het landen als een reiziger die slechts inkeert om te vernachten? Gij toch zijt in het midden van ons, O HEERE! en wij zijn naar Uw Naam genoemd: verlaat ons niet. Versmaad ons niet, om Uws Naams wil, werp de troon Uwer heerlijkheid niet neder, gedenk, vernietig niet Uw verbond met ons (Jer. 14: 7v, 21). Heere, Gij zijt het die in het graf doet nederdalen en daaruit weer doet opstaan, die de uitgangen des doods in Uw hand hebt. Gij zijt waarachtig in Uw woorden, wijs in Uw raad, vol medelijden jegens degenen die U vrezen. Gij zijt onze hoop en onze vertroosting, Gij zult niet dulden dat wij geheel en al beschaamd zullen uitkomen.

AMEN

5 Gelezen bij de dagsluitingen

Maandag 1 september 2003

Lezen Filippensen 1: 19-26

GELUKKIG IN LEVEN EN STERVEN

Waarde vrienden. Ik zou er uw aandacht op willen vestigen, welken kijk de heilige Apostel heeft op het leven en de dood. Let eerst eens op dit woord, dat zijn uitgangspunt is en als het ware het devies voor zijn christelijk leven: "Het leven is mij Christus het sterven is mij gewin" met andere woorden: mijn leven, mijn natuurlijk leven van vandaag en waaraan misschien morgen een einde komt gebruik ik alleen om Jezus Christus te volgen en te dienen. "Het sterven is mij gewin" dat behoeft geen uitleg. Maar de Apostel vraagt zich ook af, wat hem meer waard is, te leven of te sterven. Voor die vraag hebben wij ook dikwijls gestaan en misschien hebben we hetzelfde gezegd als de Apostel. Maar het staat te vrezen, dat wij er toch een andere beschouwing over hadden. Wanneer wij aan het sterven de voorkeur gaven betekende dat: ik weet niet wat ik meer moet vrezen, de smarten van het leven, waarvan ik door de dood verlost word, of de verschrikkingen van de dood. waarvoor het leven mij bewaart, wij zien dus het leven en de dood als twee kwaden en wij weten niet welke het minst erg is. Maar de Apostel ziet ze als twee zeer grote weldaden en weet niet welke de grootste is. Voor zichzelf geeft hij aan het sterven de voorkeur om met Christus te zijn. Maar als hij denkt aan de kerk en aan de wereld dan wil hij liever leven om Christus te dienen, om dienstbaar te zijn aan de uitbreiding van zijn Koninkrijk en zielen voor Hem te winnen. Moeten wij dit gezicht op het leven en op de dood niet bewonderen? Bewonderen, omdat het geheel beheerst en geheiligd wordt door de liefde en overeenkomt met de blik, die Jezus zelf er op had. Laten we trachten daarin te komen. Het leven is goed. De dood is goed, de dood is goed, omdat daarmee de ellenden van het leven ophouden, maar al was het leven vol van alle vreugd, die de aarde kan geven. Het is toch de dood, die ons doet ingaan tot een vreugde en een glorie, waarvan we ons geen voorstelling kunnen maken. Wij moeten dus de dood, op zichzelf, als iets begeerlijks beschouwen. Wij moeten niet verre van ons houden, wat er ons aan herinnert. Alle ziekten, alle plotselinge sterfgevallen, al wat er om ons heen gebeurt, laat dat alles ons er aan herinneren, dat elk onzer er in eens vóór kan staan. Het leven is ook goed, omdat wij er Jezus mee kunnen dienen, Jezus er mee kunnen verheerlijken en Jezus kunnen navolgen. Het is niet de moeite waard voor iets anders te leven. Alles wat wij hebben aan kracht en aan leven, elke ademtocht, iedere gave, moet gewijd, geheiligd, geofferd worden om onze Heere, Jezus Christus, te dienen. Zelfs onder de bitterste smarten van de aarde is dit gekruisigde leven een hoogst gelukkig leven, waarin wij de kostelijkste zegeningen kunnen smaken en rondom ons kunnen verspreiden. Laten wij het leven liefhebben. Laten wij de waarde ervan gevoelen. Laat de inhoud van ons leven Jezus Christus zijn. Alleen de Heilige Geest kan dat werken, door nieuwe mensen van ons te maken. Maar laten wij er op letten, dat niet alleen onze geest moet ondersteund, getroost, gesterkt worden: ' t is Gods Geest, die in ons moet komen wonen. Dikwijls doen wij veel moeite om ons innerlijke leven te verbeteren en op te tooien. Het is wel. Maar het is niet genoeg. Er is meer nodig. Jezus Christus moet in onze harten komen wonen door zijn Heilige Geest. O, mijn vrienden. Laten wij eens letten op de beloften van het Evangelie dan zullen wij zien, hoe ver wij er nog vandaan zijn, om er werkelijk van te genieten en werkzaam mee te zijn. Moge het de Heere behagen de hemel boven onze hoofden te openen, ons alles te openbaren, ons met wijsheid te vervullen, ons te doen zien, dat wij zelfs hier beneden tot de volmaakte vreugde kunnen komen, verwachtende de volheid van gelukzaligheid en overwinning, die wij zullen genieten. Hij doe ons gretig verzamelen de zegeningen, die het de hemel belooft uit te schudden op de aarde, welke zich opent om ze te ontvangen. Dan zullen wij weten, dat, al is de aarde in staat het ons moeilijk te maken en ons neer te slaan, zij toch niet bij machte is de krachten des hemels te vernietigen en de beloften van God te

niet te doen, zij is niet in staat een sluier te werpen, zelfs niet de lichtste nevel te brengen over de liefde Gods, waarmee Hij ons in Jezus heeft liefgehad.
(zingen Psalm 73: 13,14)

Dinsdag 2 september 2003

Lezen Romeinen 8: 1-17

ENIGE OPMERKINGEN OVER HET LEZEN VAN DE BIJBEL.

Het is mijn gewoonte een woord van Christelijk vermaan te richten tot de vrienden, die zo goed zijn bij mij samen te komen. Maar vandaag ben ik daartoe niet in staat en moet ik van deze vertroosting afzien. Ik bepaal mij er toe u een stukje Christelijke ervaring mee te delen dat er u toe zal kunnen brengen na te denken over de waarde van Gods Woord. Ik vertel u eenvoudig wat mij deze week is overkomen. In één van mijn nachten, dat ik veel pijn had en weinig sliep, dacht ik tegen de morgen, om half vijf, enige rust te krijgen en vroeg mijn verpleger (een van de goede, jonge vrienden, die zo vriendelijk zijn, mij een deel van hun krachten te wijden) mij een hoofdstuk uit Gods Woord voor te lezen. Hij stelde voor het 8^e hoofdstuk uit de Romeinen brief te nemen. Om een goed sluitend geheel te krijgen, vroeg ik hem te beginnen bij het 5^e hoofdstuk. Wij lazen achtereenvolgens de vier hoofdstukken 5, 6, 7 en 8 en ik dacht niet meer aan slapen, zo waren mijn aandacht, mijn belangstelling en mijn bewondering gewekt door de hemelse taal van de heilige Apostel, ik bedoel van de Heiligen Geest, sprekend door de Apostel. Vervolgens lazen wij het 9^e en de volgende hoofdstukken tot aan het einde, met onverminderde belangstelling en daarna de eerste 4 hoofdstukken om niets te missen en de gehele brief gelezen te hebben. Twee uur ongeveer waren wij er mee bezig geweest en ik dacht alleen maar aan het Woord Gods en wat het mij te zeggen had en de Heere heeft in zijn goedheid mij schadeloos gesteld voor de rust, die ik er bij inboette. Ik kan u niet zeggen, hoe ik bij het lezen van dien Romeinenbrief in zijn geheel, getroffen werd door het stempel van goddelijkheid en waarheid en heiligheid, liefde en kracht, dat iedere bladzijde en ieder woord draagt. Mijn jonge vriend en ik voelden, zonder het elkaar te zeggen, dat wij woorden uit de hemel hadden gehoord. Wij voelden, dat de Heilige Schrift een menselijk getuigenis over ingeving en goddelijk gezag niet nodig heeft, maar dat zij zichzelf genoegzaam getuigenis geeft, zoals de Heere Jezus het zichzelf gaf door zijn werken. Wij hebben ook gevoeld, hoe nuttig het is, de Schrift in haar geheel te lezen en hoeveel men mist door maar stukjes, of losse verzen te nemen. Men begrijpt een boek pas, als men het van tijd tot tijd in zijn geheel leest. Wij hebben er uit geleerd, dat men op twee manieren studie van Gods Woord moet maken. De ene manier is: het lezen in zijn geheel, om de zo gezegende indruk, die wij hadden ontvangen, te weeg te brengen. En de andere manier is: het lezen bij gedeelten, om zich van ieder vers en van ieder woord rekenschap te geven. Maar de voornaamste indruk, die wij ontvingen was die van verootmoediging. Wij zeiden tot elkaar: Wat, we hebben zulk een schat bij ons, en wij verzuimen er uit te putten? Wij waren twee uur in de hemel geweest, wij waren niet slechts geweest te midden van de besten onder de mensen, de geïnspireerden en de meest bevoorrechten door de Heilige Geest, maar zelfs bij de heilige engelen en in gezelschap van Jezus en wij namen het besluit, dit stellende onder de hoede van Hem, die alleen de besluiten van zijn kinderen kan beschermen, met nog een geheel andere ijver dan tot hertoe ons te zetten tot het onderzoek der Schrift desnoods met opoffering van veel in zichzelf nuttige en ontwikkelende lectuur, maar die niet te vergelijken is met het Woord Gods. Wij namen ons voor met dat Woord te leven, zoals wij met God zelf wensen te leven, omdat het lezen van het Woord, ingegeven door de Geest Gods is als een gesprek met God zelf. Waarde vrienden, ik beveel u aan het gedurige en diepgaande onderzoeken en overdenken van het Woord des Heeren. Het zal ons uitheffen boven al het overige. Het zal de kracht van ons leven zijn, de vreugde van ons hart en een machtige vertroosting in leven en sterven, door Jezus Christus. Hierom bid ik voor u en voor mij. Amen.
(zingen Psalm 119: 53,86)

Woensdag 3 september 2003

Lezen I Johannes 4: 8-16

DE LIEFDE VAN GOD, GEOPENBAARD IN DE ZIJNEN.

Waarde vrienden. Ik vreesde, door pijn en vermoeidheid vandaag niet tot u te kunnen spreken maar de Heere vergunt mij dit toch nog in zijn genade, door mij enige verlichting te geven. Gij zult begrijpen, hoe dankbaar ik ben voor de krachten, die Hij mij nog laat, tegen alle menselijke verwachting in, om nog iedere zondag enigermate mijn bediening te vervullen, waarin ik tot mijn laatste ademtocht hoop bezig te zijn. Want mijn ambt is mijn leven en ik gevoel, dat, wanneer mijn dienst hier zal afgelopen zijn, ik tot een andere en betere dienst geroepen zal worden. Bidt de Heere voor mij, dat Hij mij deze vertroosting late, iedere Zondag het lichaam en bloed van mijn Verlosser te kunnen ontvangen, om en mijn lichaam en mijn ziel te versterken in Hem en ook tot mijn broeders enige woorden van opbouw en vermaning te richten. Verleden zondag heb ik in het kort de aandacht van de toen aanwezige vrienden gevestigd op het zeer grote voorrecht God te kunnen verheerlijken, hetgeen ons niet slechts is toegestaan, maar geboden. Nu wil ik er aan toevoegen in welk opzicht wij vooral verplicht zijn, Hem te verheerlijken en ons in het bijzonder er over te verblijden daartoe in staat gesteld te worden. Wanneer er onder Gods deugden (die wij geroepen zijn aan de mensen te verkondigen) eens één was, waarvan het Hem in het bijzonder welbehaaglijk zou zijn, haar aan de mensen bekend te maken, zouden wij Hem dan niet het meest kunnen verheerlijken, door die deugd vooral na te volgen en te openbaren? Welnu, in welke van Gods deugden treedt zijn tegenwoordigheid het duidelijkst aan het licht? Mij dunkt, in zijn goedheid. Staat er niet geschreven: "God is liefde"? God is rechtvaardig, maar toch staat er niet geschreven: "God is rechtvaardigheid". God is machtig, maar toch staat er niet: "God is macht". Er zijn echter twee volmaaktheden, waaraan de beminde discipel, die aanlag aan de boezem van zijn Heiland, deze onderscheiding bewijst: de heiligheid en de liefde. "God is licht", "God is liefde". Waar hij in zijn eerste brief éénmaal zegt: "God is licht", zegt hij met een tussenruimte van enkele verzen, tweemaal: "God is liefde", alsof hij de laatste volmaaktheid nog hoger stelt dan de eerste. Als dat zo is, waarde vrienden, dan moeten wij om God te verheerlijken, de liefde, die in Hem is, openbaren, zodat wanneer men ons ziet leven, ons hoort spreken, ons ziet handelen, ons gadeslaat in ons lijden, ons leven en ons sterven, men dan *niet* ons maar, in ons, de liefde Gods bewondert. En hoe kunnen wij nu de liefde Gods openbaren? Jezus heeft 't ons getoond. Hij heeft bij uitstek deze liefde geopenbaard te midden van allen, met wie Hij in aanraking kwam. Welk een volheid van liefde moet er in God zijn, waar Hij, die gezegd heeft. Wie Mij gezien heeft, heeft de Vader gezien," met zo grote liefde vervuld is! En wat al blijken heeft Hij van die grote liefde gegeven! Hij heeft haar in alles getoond. Maar vooral in zijn lijden voor de broeders, allereerst door hen van tijdelijk leed te verlossen. Hij ging het land door, goeddoende." Maar die genezingen waren slechts zinnebeelden van de ware verlossing, die geestelijk is. Hij heeft haar vooral getoond door voor hun geestelijke verlossing te lijden en 't is wel het hoogste, waarin wij Gods liefde kunnen openbaren door voor de broeders te lijden en in onze kleine mate inzonderheid voor het heil hunner ziel. Waarde vrienden, dat kunnen wij allen. Niet allen kunnen het doen op zulk een directe wijze als de apostel Paulus, wiens gehele leven was gewijd aan de prediking van het Evangelie en die mocht zeggen: Ik vervul in mijn vlees de overblijfselen van de verdrukkingen van Christus voor zijn lichaam, hetwelk is de gemeente," Wij zullen nooit een geheel nauwkeurige verklaring van deze tekst kunnen vinden. Omdat er zulk een oneindige diepte van goedheid en liefde in die woorden van de Apostel ligt, dat ze niet weer te geven zijn in menselijke definities. Hij moest in geheel leven zijn Heiland navolgen: "Die ons een voorbeeld heeft nagelaten, opdat wij zijn voetstappen zouden navolgen." En zoals zijn Verlosser geleden heeft voor de mensen om hen te redden, gevoelde Paulus de noodzakelijkheid voor zijn broeders te lijden, niet om hen te redden, zoals zijn Zaligmaker had gedaan maar om mede te arbeiden aan hun zaligheid: "Dat doende zult gij en uzelve behouden en die u horen." Maar zelfs al zouden wij niet als Paulus

zo direct voor de dienst des Heeren en het welzijn van de mensen behoeven te lijden, toch kunnen wij aan elk lijden dat karakter geven, door de geest waarin wij het dragen. Wanneer wij lijden naar de wil van God en onze zielen Hem, de getrouwe Schepper, met weldoen bevelen en er ons op toeleggen, de smarten van ziel en lichaam en welke andere het de Heere moge behagen ons toe te zenden, te doen strekken tot het tijdelijk en vooral het geestelijk welzijn van anderen, dan heeft God zijn doel met ons bereikt. En in het algemeen, geliefden, hoe meer wij de liefde betrachten en geestelijke gemeenschap oefenen onder elkander en met de Heere, des te meer zullen wij Hem gelijk zijn. Laat dan ieder van ons in de wereld verkeren als een weerspiegeling van de Goddelijke liefde dat al ons spreken, ons werken, dat onze geheimste gedachten en onze innigste gebeden de liefde ademen, die God ons geopenbaard heeft in Jezus Christus, zodat men zal moeten zeggen: Hoe waar is het woord: God is liefde!
(zingen Psalm 133: 1,3)

Donderdag 4 september 2003

Lezen I Korinthe 4: 10-21

ALLES IN JEZUS CHRISTUS

Het gevaar bestaat, dat wij een voorstelling van Jezus Christus hebben, als had Hij ons slechts de deur van de hemel geopend om het daarna, zo goed als geheel aan ons zelf over te laten, er in eigen kracht door binnen te gaan, maar dit is wel een eng begrip van wat de Heere heeft gedaan en wat Hij voor ons is, Paulus dacht er ruimer over, toen hij schreef: "Ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jezus Christus en dien gekruisigd." Voor hem woont de volheid Gods in Christus en openbaart zich de volheid van Christus aan het kruis. Ergens anders zegt hij: " Hij is ons geworden wijsheid van God en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing (1 Cor, 1: 30), waaruit wij zien, dat Christus ons niet alleen gegeven is tot uitdelging onzer zonden door zijn vergoten bloed, maar dat Hij ons, eenmaal met God verzoend door zijn dierbaar bloed, ook leidt, heiligt, vervult met wijsheid en alles in ons volbrengt, En elders: "Al de volheid der Godheid woont in Hem lichamelijk" (Col. 2: 9). Dat is: in het vlees, onder een zichtbare vorm, woont God in Christus, maar Hij woont er geheel, met al zijn heerlijkheid en al zijn eeuwige volmaaktheden. Op een andere plaats zegt de apostel dit woord van diepe betekenis: "Alles is uwe, en gij zijt van Christus en Christus is Gods" (1 Cor, 3: 21-23). Hier zien wij de Heere door een aanbiddelijke, wonderlijke hiërarchie, aan het hoofd van het grote geheel der eeuwige waarheid, zendend en leidend zijn Zoon, terwijl op zijn beurt, de Zoon ons roept en ons aanneemt, opdat wij in zijn naam over alles zouden heersen en macht hebben over het heelal, krachtens het recht, dat wij hebben als leden van Hem, aan wie alles onderworpen is. "Alles is uwe" eerste trap "gij zijt van Christus" tweede trap "Christus is Gods", de hoogste trap, waar alles zich aan vast hecht en waar alles aan hangt. Dit is wel iets anders, niet waar, dan dat Jezus maar één ding zou gedaan hebben, alleen onze zaligheid zou bewerkt hebben? De plaats, die Christus inneemt tussen God en ons is door Pascal zo uitnemend, zo echt christelijk getekend: Hij is de God van de mens Hij is God, die zichzelf aan ons gegeven heeft, geheel en wanneer wij Jezus Christus door een oprecht geloof bezitten hebben wij niets minder dan God zelf en in Hem het eeuwige leven. Die de Zoon van God heeft, die heeft het eeuwige leven. God heeft ons het eeuwige leven gegeven en dit leven is in zijn Zoon" (1 Joh. 5: 11-12). Welke dan ook onze noden zijn, aardse of eeuwige, wij vinden in Christus de vervulling er van, voor onze ziel en voor ons gehele bestaan. Komt het er vóór alles op aan, dat onze zonden uitgewist zijn, welnu, Hij heeft ze uitgewist. Onze boetedoeningen of bekering, onze aalmoezen en goede werken, zelfs onze gebeden konden dat niet. Elke zonde, die door het bloed van Jezus bedekt is, is voor eeuwig uitgedelgd. God zelf ziet ze niet meer. In de Schrift vinden wij het nog sterker uitgedrukt. God zelf zoekt ze en vindt ze niet meer. Hij heeft onze zonden achter zijn rug geworpen (Jer. 38: 17), om ze niet meer te zien. Hij heeft ze in de diepte der zee geworpen" (Micha 7: 19). Ons in Christus aanziende, ziet Hij ons zondeloos, als Christus

zelf, die Hij zonde voor ons gemaakt heeft, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem (2 Cor. 5: 21). Verlangen wij naar troost in onze moeiten? Dan gaan wij tot Jezus. Hij heeft als wij geleden, meer oneindig veel meer geleden dan wij ons kunnen voorstellen dat men lijden kan. Al onze smarten zijn maar als een klein beekje afgeleid uit de stroom van zijn oneindige smart en zo vloeit ook alle vertroosting en ontferming van zijn kruis ons toe. Tot de Man van smarten gaan wij om troost en vrede te vinden, want Hij weet wat het lijden is. Wij weten dat wij bij Hem niet alleen verlichting van onze smart zullen vinden. Maar Hij leert ons haar zien als een werkelijke zegen en dat onze bitterste droefheid ten slotte de uitnemendste genade zal blijken te zijn. Ontbreekt het ons aan wijsheid en kennis, kracht of weerstand tegen de zonde, verkeren wij in enige aardse of geestelijke nood, wij vinden alles bij Christus. Hebben wij Christus dan hebben wij alles, maar buiten Hem hebben wij absoluut niets. Daarom deed Paulus deze merkwaardige uitspraak: "Alles is uwe doch gij zijt van Christus en Christus is Gods." Alle dingen zijn van u, zo gij van Christus zijt, die op zijn beurt van God is. De betrekking tussen God en Christus loochent wel niemand onzer evenmin de betrekking tussen Christus en ons, als wij ware Christenen zijn. Welnu, daar volgt uit, dat alles onzer is." Ben ik arm? Al de schatten van de wereld staan mij ten dienste, want zij zijn van Christus, die van God is. Hij zou ze mij wel geven kunnen, als het goed voor mij was. Wanneer Hij mij in plaats daarvan armoede geeft, dan zal dat het beste voor mij zijn, want de Heere wil het zo. De gehele wereld met al haar heerlijkheid en macht behoort mij toe, want ze behoren mijn Vader toe, die ze mij morgen ook geven zal die ze mij ook vandaag zou kunnen geven, als dat goed voor mij was Hij beschikt er toch over naar zijn welbehagen. Gezondheid, kracht, welstand, volmaakt genieten van alle weldaden des levens, ik kan het alles hebben, want alles is van Christus, die van God is, die er naar zijn welbehagen over beschikt. Aan wie zou Hij het anders geven dan aan mij, zijn kind? Als Hij ze mij dan ook onthoudt voor een kort ogenblik, dat zeer snel voorbijgaat, dan heeft Hij daarvoor zijn redenen, dan zijn er in de smarten en bitterheden verborgen zegeningen, die beter voor mij zijn dan een begeerlijke gezondheid en welstand. Alleen om me iets beters te geven, onthoudt Hij mij het goede. Dat is mijn troost: zijn liefde spreekt er uit. Ontbreekt mij wijsheid en kennis, och, al zou ik heel mijn leven onwetend zijn en mijn gaven niet hebben kunnen ontwikkelen in deze wereld, in Christus ben ik een geleerde en heb ik beter inzicht in het Koninkrijk Gods dan de man der wereld, die zijn gehele leven over de boeken gebogen heeft gezeten, want ik ken het ongeschapen, eeuwig licht, dat hij niet kent, het licht, waarin de Heere zelf zich verblijdt en waardoor ik onfeilbaar zeker geleid word door al de duisterheden van het leven. Ik kan u niets noemen, waarvan ik niet zeggen kan: dat is van mijn Vader, dus is het van mij al weigert Hij het mij vandaag, nochtans zal Hij het mij morgen geven. Ik vertrouw op zijn liefde. Alles is van mij, indien ik van Christus ben (zingen Psalm 36: 3)

Vrijdag 5 september 2003

Lezen Kolossensen 1: 24-29

JEZUS CHRISTUS. ONS VOORBEELD IN LIJDEN

Waarde vrienden, ik zou absoluut niets tot uw vertroosting kunnen zeggen, wanneer ik Gods Woord niet had. In de natuur is geen troost, zij verklaart niets, zij begrijpt niets, zij hoopt niets, verwacht niets en haar hoop en verwachting, die ze mocht hebben, is zelfs nog ijdel. Maar ik heb u heel veel te zeggen, als ik zie op het kruis van Jezus, waar omheen wij verenigd zijn om gedachtenis te vieren van zijn offerdood. Dat wij gereinigd zijn van onze zonde door zijn bloed, (versta het goed) gereinigd van onze zonden door zijn bloed. Dat wij gekocht zijn door zijn bittere offerande, onze zonden verzoend zijnde aan het kruis, dus dat Christus het zoenoffer is geweest, dat ons verzoende met God door zijn dood, ziedaar de kern en het hart van het Evangelie en buiten dit éne is elk ander Evangelie verbleekt en krachteloos. Onder het kruis zien wij ons lijden heel anders, naar de mate van ons geloof. Jezus Christus, de Zoon van God, kwam in de wereld. Hoe kwam Hij? Als een Man van

vreugde? Neen, als een Man van smarten. Dat is zeer wonderlijk en niet naar de gewone gang van zaken de Zoon van God komt op aarde als iemand, die lijdt, maar zijn lijden is van dien aard, dat geen mens zich daarvan een denkbeeld vormen kan. Het kruis van Christus is het middelpunt van alle smarten, daarin worden ze alle opgenomen er is er geen, die er niet op natuurlijke wijze uit voortvloeit, niet één blijft daar onverklaard. Waarde vrienden, wanneer wij bedenken, dat Jezus voor ons geleden heeft en al ons lijden een trek van gelijkheid vertoont met onze Heiland, en dat wij door de oneindigheid van zijn lijden, Hem des te meer gelijk worden naarmate ons lijden zwaarder wordt, krijgt daardoor ons lijden niet een ander aanzien? Dat Christus het lijden gedragen heeft reeds vóórdat wij bestonden dat het Hem niet bespaard kan worden, is dat geen heerlijke en lieflijke gedachte? En wie zou niet, hoe ook terneer gebogen, gesterkt worden door de gedachte: Hierin kom ik overeen met mijn Verlosser. Nu weet ik, dat ik Hem toebehoor, dat Hij mij roept, om het eens te worden met God en zijn wegen te begrijpen. Ik verbind mijn kruis aan het zijne en mijn lijden aan zijn smarten. Daarom zegt Paulus: " Want die Hij te voren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd, den beelde zijns Zoons gelijkvormig te worden, opdat Hij de eerstgeborene zij onder vele broeders. En die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen. En die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd. En die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt." Hij heeft gewild, "dat wij den beelde zijns Zoons gelijkvormig zouden zijn" en uit het verband blijkt, dat het hier inderdaad gaat om de gelijkvormigheid in het lijden. De eerste gedachte, die ons kan sterken is dus deze: dat de smart een wezenlijk bestanddeel van Jezus' leven is en onze smart bijgevolg een trek van gelijkheid is met Hem. En zie hier een andere gedachte. Waarom heeft Jezus geleden? Om de zonde te verzoenen. Het lijden is derhalve een rechtvaardig gevolg der zonde. Wij kunnen niet de smarten dragen, die Christus droeg, maar uit een oogpunt van rechtvaardigheid en straf zullen wij volkomen bereid zijn ons deel ervan te dragen: " Wat klaagt dan een levend mens? Een ieder klage vanwege zijn zonde." De tekst: "Dewijl dan Christus voor ons in het vlees geleden heeft, zo wapent gij u ook met de zelfde gedachte. Namelijk, dat wie in het vlees geleden heeft, die heeft opgehouden van de zonde." Ze leert ons dat het lijden dient om ons met de zonde te doen breken, dat de zonde en het leed voor ons deel en in onze eigen persoon vlak bij elkaar geplaatst moeten worden. En dat de smart gebruikt behoort te worden om de zonde in ons te doden, niet als verzoening (deze is alléén in Jezus Christus), maar om ons te leren smart met zonde en vreugde met verlossing en heiligmaking te verbinden. Welnu, de gedachte dat de smart een vrucht der zonde is kan ons tot steun zijn omdat zij ons het lijden doet zien als iets natuurlijks, als iets dat ons niet kon en mocht bespaard worden. En eindelijk de vraag: met welke bedoeling heeft Christus tot verzoening der zonde geleden? Om ons te behouden en ons deel te doen hebben aan zijn eeuwige heerlijkheid uit liefde, daarop valt in het lijden van de Heiland de volle nadruk. Welnu, dan moet ook ons lijden zijn in liefde en niet in zelfzucht. Het moet onze aandacht niet op onszelf vestigen maar op de Heere, opdat Hij verheerlijkt worde en dan ook op onzen naaste tot zijn welzijn, In een Christelijk gedragen smart, bovenal in het geduld, waarmede de Christen het draagt, liggen schatten van ondersteunende liefde ten bate van de broeders die door dit voorbeeld gesterkt worden, Welk een lieflijke hemelse gedachte, dat wij door onze smart tot zegen kunnen zijn voor onze naasten en vooral voor de broeders. Wat kan ons lijden nader brengen tot dat van Jezus? Paulus drukt het uit in de tekst, die ik zo graag aanhaal: "ik vervul in mijn vlees de overblijfselen van de verdrukkingen van Christus voor zijn lichaam, hetwelk is de gemeente," Deze tekst, die moeilijkheden oplevert, ga ik niet uitleggen Natuurlijk denkt Paulus er niet aan, zijn lijden te beschouwen als verzoening voor de zonde, maar hij legt verband tussen zijn lijden en dat van de Heiland en waar deze geleden heeft om ons te redden, wil Paulus lijden voor het welzijn van anderen, en zo schrijft hij aan Timotheüs: "Dat doende zult gij en u zelf behouden en die u horen." Ziedaar wat de Christen schraagt in zijn leed, Jezus Christus heeft geleden. Hoe zwaarder mijn lijden is, des te meer word ik in dat opzicht Hem gelijkvormig, daarom is het een zegen tot lijden geroepen te worden. Jezus Christus heeft geleden voor de zonde: de smart is een noodzakelijke, heilzame vrucht van de zonde. En eindelijk: Jezus Christus heeft geleden om te redden en ik moet lijden, om ten zegen van anderen te zijn en zielen, die gebonden lagen, te leiden tot de gehoorzaamheid

van het kruis. Dat allen, die lijden, er zich op toeleggen, ten aanzien van 't lijden zichzelf weg te cijferen opdat hun smart niet zelfzuchtig, geloofloos, liefdeloos en troosteloos zij. Laten zij ten volle ingaan tot de liefde van Christus, opdat hun smart ook als een kruis moge zijn, op de aarde geplant, in welks schaduw velen, die hen omringen, schuilen, niet om hun het eeuwige leven te geven, maar om hun de weg er heen te wijzen, ter verheerlijking Gods. Hem zij de heerlijkheid tot in eeuwigheid! Verblijden wij ons dan in Hem en laten wij het onszelf goed voorhouden, dat elke smart door de kracht van geloof en liefde rustig en gelukkig gedragen kan worden, de Heere eer en de mensen zegen kan brengen en ons zelf zó zeer tot eeuwige vertroosting kan zijn, dat wij het in de hemel als een groot voorrecht zullen beschouwen, veel te hebben geleden aan de voet van Jezus' kruis! Amen.
(zingen Psalm 97: 6)

6 Geschiedenis van de Franse kerk

A De vroege kerkgeschiedenis

1 De komst van het christelijk geloof in Frankrijk

Door de Romeinse legioenen werd het christendom al in een vroeg stadium Frankrijk binnen gebracht. Een groot deel van het huidige Frankrijk werd reeds in de 2e eeuw door het christelijk geloof beïnvloed. In Gallie vestigden zich welgestelde christenen, die daar een zekere bovenlaag vormde. Bij de autochtone bevolking vond het christelijk geloof in het begin echter moeilijk ingang. Een van de beroemdste missionarissen was de heilige Martinus, deze was van 371-397 bisschop van Tours. Toen hij in 397 tijdens een reis in Candes aan de Loire overleed brachten zijn medereizigers zijn lichaam over naar Tours waar zijn graf al spoedig een druk bezocht pelgrimsoord werd. Hij was een tijdgenoot van Augustinus. Temidden van een toen al verwerdlijkte kerk leefde hij zeer sober en was hij een toonbeeld van zelfverloochening. Vandaar dat hij ook wel Martinus de Heilige wordt genoemd. Een tijdgenoot van hem heeft een biografie over Martinus geschreven. Hij stond bekend als de ruiter te paard. Veel kerken in Frankrijk zijn naar hem genoemd. De elfde november wordt door de Roomse kerk als heiligendag aan hem gewijd. De kerkhervormer Luther is op 11 november gedoopt, vandaar dat hij de voornaam Maarten ontving.

2 de bekering van Clovis, koning der Franken

In het jaar 410 viel de stad Rome in de handen van de Vandalen. Naar aanleiding daarvan heeft Augustinus "De Stad Gods" geschreven. In dit indrukwekkende werk tekent hij de gang van de wereldgeschiedenis. De val van Rome was een schokkende gebeurtenis. Als gevolg hiervan werden de Romeinse legioenen uit Engeland en Frankrijk terug getrokken. Er ontstonden ware volksverhuizingen. Uit Azië rukten de Hunnen op en bezetten grote delen van de westerse wereld. Deze Hunnen waren overwegend heidenen of Arianen. (Arius ontkende de Godheid van de Heere Jezus Christus.

Op de grote synode van Alexandrië in 318 werd de dwaling van Arius door de kerk veroordeeld). Omstreeks het jaar 500 kreeg de Frankische koning Clovis bijna geheel Gallie in zijn macht. In die tijd ging hij over tot het christendom en liet zich dopen.

Onder invloed van zijn vrouw koos hij niet voor het Ariaanse, maar voor het katholieke christendom. De bekering van Clovis is van grote betekenis geweest voor de kerk en het christendom in het Westen. Vele onderdanen volgden de koning en gingen met hem over tot het christendom. Het gebeurde wel, dat men 's avonds als heiden naar bed ging en de volgende morgen als christen opstond.

B De reformatie in Frankrijk

1 invloed van Lefèvre d' Estaples

De Reformatie heeft al vroeg enige ingang in Frankrijk gevonden. Via de handel met Duitsland waren er boeken van Maarten Luther in Frankrijk gekomen. Van grote betekenis is de persoon van Jacques Lefèvre geweest, geboren in Estaples, vandaar dat hij ook wel Lefèvre de l' Estaples genoemd wordt. Deze humanist, die de zaak van de Hervorming was toegedaan werd geboren in 1455.

Na op meerdere plaatsen in het buitenland te zijn geweest, keerde Lefèvre naar Frankrijk terug, waar hij in de jaren 1490 - 1507 filosofiedocent was in Parijs aan de Sorbonne. Spoedig zag men hem met argwaan aan. In die tijd ondernam hij veel reizen naar Italië om er het klassieke Griekenland te bestuderen. Guillaume Farel en andere hervormers behoorden tot zijn leerlingen. Vanaf 1507 doceerde hij aan de abdij St. Germain des Pres, waar zijn voormalige leerling Guillaume Briconnet tot abt was gekozen.

Door het lezen van de Bijbel kwam hij tot de ontdekking dat de roomse kalender een aantal heiligen bevatte op wier heiligheid het nodige was af te dingen. Zijn verder lezen liet hem nog andere dingen zien en hierop verklaarde hij zich openlijk tegen het bijgeloof van de kerk. Zijn commentaar bij de brieven van Paulus dat in 1512 verscheen wordt als een inleidend werk op de hervorming in Frankrijk gezien. Deze uitgave werd al direct na de verschijning door de Sorbonne veroordeeld. Hij stelde Jezus Christus in het centrum van zijn denken. In zijn commentaar op de Romeinenbrief komen zijn gedachten over de rechtvaardiging aan de orde en daarin leert Lefèvre dat de mens slechts door Christus genade en het geloof rechtvaardig wordt.

Hij stimuleerde bij al zijn leerlingen de grondige bestudering van de Bijbel en de verbreiding daarvan in de oorspronkelijke taal.

Nadat Briconnet tot bisschop van Meaux was beroepen, een stad zo'n 15 km. ten oosten van Parijs, zag hij dat er hier veel te verbeteren viel en haalde daarom zijn leermeester Lefèvre in 1516 naar zijn omgeving en maakte hem daar in 1523 vicaris generaal.

In dit tot hervormingen geneigde stadje ten oosten van Parijs, werd Lefèvre evenals vele anderen ervan verdacht Lutheraan te zijn en hij vertrok naar Straatsburg, een ander centrum van de hervorming. Dankzij de gratie van Frans I kon hij naar Blois terug keren. Maar in 1531 moest hij de bescherming zoeken van de protestants gezinde Margarethe de Angouleme, koningin van Navarra. Zijn laatste levensjaren bracht hij door aan haar hof te Nerac. Calvijn heeft hem daar in 1534 bezocht. Hij overleed er in het jaar 1536

2 De kring van gelijkgezinden van Meaux

Briconnet, de bisschop van Meaux was een leerling van Lefèvre geweest. Sedert 1518 bemoeide hij zich met de vele wantoestanden in zijn bisdom. De meeste zogenaamde priesters woonden niet in hun gemeenten. In het gasthuis te Meaux bevinden zich geen zieken maar hebben zich bepaalde monniken gevestigd, die de inkomsten verteren.

Ontaarde franciscanen overheersten het volk en buiten het uit. In het bisdom genoten de priesters wel van de inkomsten die aan hun betrekking verbonden waren, maar ze namen hun werk niet naar behoren waar. Ze leden een losbandig leven en stelden domme hulpgeestelijken aan om hen te vervangen. Bedelmonniken trokken van gemeente tot gemeente om hun zakken te vullen. Briconnet probeerde een einde te maken aan zoveel wanorde mede door het optreden en prediking van de kring van gelijkgezinden.

Aan het einde van 1521 was het voor de lutheranen niet veilig meer in Parijs. De Sorbonne verklaarde de leer van Luther goddeloos. Er werden in Parijs twee kerkvergaderingen gehouden, die de hugenoten beschuldigden deelgenoot te zijn van een verfoeilijke samenzwering, zij zochten daarop de toevlucht in Meaux bij de verbeteringsgezinde Briconnet. Lefèvre vormt er een kring van de Bijbelse richting, onder hen bevindt zich Farel en ook Roussel, de hofprediker van de zuster van de koning Margaretha. De groep verkondigt het evangelie en onderzoekt de Heilige Schrift. Eerst geschiedde hun prediking in

gezelschappen, later ook wel in het openbaar. Het aantal toehoorders steeg met de dag. En de prediking ging niet over de hoofden heen, maar de Geest droeg het in in het hart. Er kwam een geestelijke opwekking tot stand. De vier evangeliën werden vertaald in het Frans en door de bisschop gratis uitgedeeld aan de armen. Men kwam tot de overtuiging, dat de heiligen, die men eerder aangeroepen had niet konden helpen, maar dat Christus de enige Middelaar was. Briconet noemde de Sorbonisten in die dagen farizeeërs en huichelaars, maar het zou spoedig anders worden.

Na klachten van woedende monniken uit Parijs trok Briconet in 1523 het preekverlof in dat hij aan Farel en zijn jonge vrienden had gegeven. De vrienden onderwierpen zich aan het verbod behalve Farel, die op verscheidene plaatsen evangeliseerde en het zelfs aandurfde om zich naar Parijs, het hol van de leeuw te begeven. Briconet ging een stap verder en riep een synode bijeen waarin hij zich tegen Luther keerde en verbood diens geschriften in te voeren, te kopen te lezen of te verspreiden. Hij verbood elke gemeenschap met de 'lutherse pest'. Daarmee heeft Briconet als vertegenwoordiger van de vernieuwingsbeweging zelf afgedaan. Wanneer paus Clemens VII in 1524 een nieuwe bul uitvaardigt over de aflaat laat Briconet die in het portaal van de kerk en op belangrijke punten in de stad aanslaan, maar deze plakaten werden op meerdere plaatsen in de stad afgerukt en aan de stadsmuren verschijnen plakaten die de paus als de antichrist betitelen. In 1525 werden in de kathedraal rooms katholieke gebeden boeken gehavend door messteken gevonden, van Jean Leclerc wordt het bewijs van zijn medeplichtigheid geleverd. Hij wordt geranseld en voor zijn uitwijzing gebrandmerkt op zijn voorhoofd met een gloeiend ijzer. Niet veel later sterft de voortvluchtige Leclerc in Metz met de belijdenis van de Verlosser en de 115^e psalm op zijn lippen. Zijn getuigenis brengt anderen tot een beslissing. De eerste die zijn belijdenis met zijn leven bekrachtigt is de jonge geestelijke, Jacques Pouent, die boeken vertaald heeft riekend naar de secte van Luther. Op Place de Greve gebonden aan de brandstapel legt hij zo'n heerlijk getuigenis af voor het volk dat Pierre Cornu van de Sorbonne verklaart. De kerk had er wel een miljoen aan goudstukken voor over mogen hebben om de rede van Pouent tot het volk te verhinderen, De dood van deze mens heeft hem zo talrijke volgelingen verschaft dat men ze nooit geheel zal kunnen uitroeien vlucht naar Straatsburg, terwijl anderen ontkomen naar Bazel.

3 De eerste protestantse kerk van Frankrijk

Ondertussen heeft zich in Meaux een kleine groep gevormd die besloten is, vol te houden. Ze staan in verbinding met de gemeente van Straatsburg. Wanneer enkelen uit Straatsburg terug keren vormen zij met de in Meaux geblevenen de eerste protestantse kerk van Frankrijk, naar het model van de calvinistische kerk van Straatbrug. Tot predikant wordt Pierre Leclerc gekozen een wolkammer, beslagen in de heilige Schrift. De gemeente komt samen in het huis van Etienne Mangin, zo'n 300 a 400 mannen en vrouwen.

Op de 8^e september 1546 overvalt de gendarmerie een samenkomst van 60 personen gevangen. Terwijl men hen in de gevangenis brengt zingen op straat die van de religie zijn met luider stem Psalm 79 het lied van de vijanden des Heeren, die in het heiligdom zijn binnen gedrongen. De aanklacht luidt: gemeenschappelijke avondmaalsviering en bijwonen van Bijbellezingen in de landstaal. Veertien van hen worden veroordeeld tot de vuurdood wegens ketterij vervloekte godslastering, conventikelvorming en verboden vergaderingen. Deze 14 veroordeelden onder wie Leclerc en Mangin verdeelt men eerst onder meerdere kloosters waar ze nog herroepen kunnen. Wanneer ze terug gebracht worden naar Meaux loopt hen een wever achter na die hun toeroept. Broeders denkt maar aan Hem die in de hemel is. De begeleiders grijpen hem en werpen hem in de kar van de veroordeelden tot hun grote vertroosting. De dag erop het is de 6^e oktober worden ze overgegeven in de handen van de beul. Mangin wordt de tong afgesneden, wat hem niet belet om luid uit te roepen de naam des Heeren zij geprezen. Dan bindt men alle veertien op het marktplein aan even zoveel palen, die in een kring worden opgesteld, met de bedoeling dat het zien van het lijden van de anderen het eigen lijden wordt verzwaard, maar de martelaren zijn er dankbaar voor dat ze elkaar in de ogen kunnen zien en bemoedigen. Ze loven God tot hun laatste snik.

Later bezong een van de nazaten van de bloedgetuigen, Agrippa d'Aubigne:
*“Kostelijk zaad is de as der verzengden
 Na winters zo donker van stromen en tranen
 Worden in liefelijke lenten uit talloze bloemen
 Heilzame balsems bereid.”*

4 Veranderde houding van koning Frans I

De positie van de evangelisen was inmiddels in heel het land veel ongunstiger geworden. De toegeeflijkheid die de koning tot nu toe had betoond was niet voortgevloeid uit motieven van vroomheid of gerechtigheid maar uit zijn afkeer tegen de bekrompenheid van de roomsen dat hem tegen de borst stuitte. Als het er op aankomt telt alleen het voordeel van de koning. Zodra het gelukt om hem te overtuigen dat de zaak van de reformatie zijn inkomsten schaadt schaaft hij zich achter hun vervolgers.

De stemming van de koning slaat om ten gevolge van de zogenaamde plakkatenshistorie. In de nacht van 17 op 18 oktober 1534 worden van verbeteringsgezinde zijde plakkatens aangeslagen waarvan de inhoud zich keert tegen de corruptie van de kerk waar de koning zelf ook zoveel voordeel uit trekt. Deze plakkatens schijnen alomtegenwoordig te zijn. Ze worden ook aangeplakt aan de deur van het koninklijk paleis te Amboise. Koning Frans I vindt zo'n plakkaat in het kopje waarin hij zijn zakdoek nat maakt. Nu gaat het roer om en geeft hij aan de doodvonnissen de vrije loop. Op 27 november worden reeds zeven protestanten in as verkeerd. In januari wordt de eerste vrouw verbrand, Marie la Catelle onderwijzeres van de gemeente St. Severin, die met haar leerlingen het evangelie in de landstaal gelezen had en de kinderen niet meer het Ave Maria laten opzeggen. In de volgende jaren breidt zich de uitroepingsactie zich uit over het gehele land. Maar tegen alle verdrukking in vermenigvuldigen zich de evangelisen ook als vrucht van het getuigenis der martelaren.

5 Strengere maatregelen onder Hendrik II

Koning Frans I werd in juli van het jaar 1547 opgevolgd door Hendrik II. Hendrik II leefde in een ongeoorloofde verhouding met Diana van Poitiers, die hem sterk beïnvloedde. Deze lichtzinnige vrouw was de Hervorming vijandig gezind. Daarna stond hij onder grote invloed van zijn Italiaanse gemalin Catharina de Medici en ook van de ultraromaanse de Guises uit Lotharingen. Bij zijn zalving tot koning spreekt de 22 jarige aartsbisschop van Reims over hem uit. Het nageslacht moet van u kunnen zeggen als Hendrik II niet geregeerd had dan was de roomse kerk geheel te gronde gegaan. Al in oktober 1547 werd de chambre ardente, de brandstapel kamer, een speciale rechtbank voor ketters ingesteld. Twee jaar later houdt de koning zijn plechtige intocht in Parijs waarbij onder meer een parade van galgen en brandstapels aangericht wordt. Vanuit een venster kijkt de koning met welgevallen naar het smartelijk sterven van een van deze lieden, een evangelische kleermaker. Als de koning gewaar wordt dat de martelaar hem door de vlammen heen strak blijft aankijken verlaat hij zijn post nog lang naar verluide gekweld door de herinnering aan die beide verschrikkelijke ogen.

In de eerste drie regeringsjaren van de nieuwe koning vaardigt de rechtbank van Parijs 500 bevelen tot inhechtenisneming uit tegen de protestanten. Mannen en vrouwen, kinderen en grijsaards worden verbrand. Deze gedragslijn wordt ook verder gevolgd, heel de twaalfjarige regeringsperiode van Hendrik II door.

Door de evangelische geloofsgetuigen wordt een merkwaardige en plechtige stervensstijl gevormd, zingende gaan zij de dood tegemoet. Vijf theologische studenten van Lyon zingen op hun arme zondaarskar psalm 9: Ik zal met al mijn hart den Heer blijmoedig geven lof en eer. In 1555 worden bij Nevers een aantal christenen verbrand. Zij zingen de 6^e psalm en de lofzang van Simeon. De franciscaan Rabec wordt in Angers voor de kerk van St. Maurice terecht gesteld. Men heeft hem een stuk van zijn tong afgesneden, om hem het zingen te beletten en hem daarna met zwavel bestreken om zijn lijden te verzwaren en boven het vuur

in de hoogte getrokken. Toch zingt hij, voor allen verstaanbaar. Getrouwe God de heidenen zijn gekomen zij hebben stout Uw erfland ingenomen, tot hij ten laatste in de vlammen stikt. Het gezang van de Christus getuigen dat opklinkt onder rook en vuur gaat zijn weg en dringt zelfs door tot aan het hof, waar niemand minder dan de koning zelf de melodieën der psalmen voor zich heen neuriet.

De 13^e mei verheffen zich in Parijs zich plotseling als de golven van een opkomende zee de geloofspsalmen van de protestanten. Honderden, duizenden heffen ze aan. Het gezang zwelt aan tot een orkaan en daverd voort van dag tot dag. De koning van Navarre die juist Parijs bezoekt stemt mede in. Het is als een explosie. Drie vier duizend mensen doen de straten van Parijs weeklinken van de geloofslieken van Geneve.

Het evangelische geloof neemt hand over hand toe en doordringt het ganse land. Overal vinden besloten en geheime samenkomsten plaats. Men wisselt de plaats der bijeenkomsten om vervolging te ontgaan. In onbegrijpelijk groten getale verklaart de adel zich overal voor de reformatie.

In het jaar 1559 verwachtte het koninklijk huis een hoogtepunt van zijn macht. Prinses Elisabeth zal trouwen met de hertog van Alva, de gevolmachtigde van de Spaanse koningen prinses Margaretha met de hertog van Savoye. Een der de Guises, de kardinaal van Lotharingen geeft de koning in dat de terechtstelling van enkele lutherse parlamentsleden zijn aanstaande schoonzoon veel genoeg zou doen. Men besluit dat de koning een zitting van het parlement zal bijwonen terwijl de vergadering wordt verzocht om in volle vrijheid van meningsuiting de discussie over de vragen van de godsdienst voort te zetten. Enkele parlamentsleden wagen het om open en eerlijk zich uit te spreken. Het gebeurt en daarna worden zes leden weg geleid en vastgezet in de Bastille. Daarop wordt op 20 juni het huwelijk van Elisabeth met de hertog van Alva voltrokken. De 27^e juni wordt de verloving van prinses Margaretha met de hertog van Savoye gevierd. Er vindt een driedaags steekspel plaats, waar de koning de graaf van Montgomery, dezelfde die hiervoor twee van de parlamentsleden in de kerker had gesleept. De versplinterde lans van de ridder, die hij niet snel genoeg terug getrokken heeft dringt door het opengaande vizier in het oog van de koning en raakt de hersenen. Hendrik stort neer, kwijnt enkele dagen voort en sterft.

6 De eerste nationale synode

Sinds 1555 was er een gereformeerde kerk in Parijs, evenals in Meaux, dicht bij Parijs gelegen en in Lyon. In het jaar 1558 wordt het aantal protestanten op 400.000 geschat. Een vaste kerkorde en de stichting van een landskerk is noodzaak. Calvijn ziet het aan en toch aarzelt hij om aan te sporen tot de opbouw van een nationale kerk. Er is gebrek aan predikanten en nog veel van het roomse zuurdesem aanwezig. Daarom schrijft hij dat het verstandig is om voorlopig slechts bijeen te komen om te bidden en onderwezen te worden uit de Schriften. Mar de groei van de gemeenten maakt een nationale synode waar een belijdenis en een kerkorde wordt vastgesteld noodzakelijk. Hoewel een ieder die zich naar een godsdienstige bijeenkomst begeeft met de dood gestraft wordt komt de synode in 1559 onder strenge geheimhouding in Parijs bijeen. Er waren afgevaardigden van 72 plaatselijke gemeenten op deze synode bijeen. Het voorzitterschap werd bekleed door de Fransman Morel, predikant te Parijs. Op de synode werd een geloofsblijdenis en een kerkorde opgesteld. Deze eerste Franse nationale synode heeft vier dagen geduurd. De Franse kerkorde is dogmatisch bepaald.

Wij geloven dat de ware kerk overeenkomstig de ordening welke onze Heere Jezus Christus ingezet heeft bestuurd moet worden namelijk dat er dienen te zijn dienaren des Woord, opzieners en diakenen (art. 29 Confession de Foi)

Wij geloven dat de orde van de kerk, die onder Zijn gezag is opgericht, heilig en onaantastbaar moet zijn (art.25)

Deze rechte Kerkorde moet door de gehele Gemeente bewaard en onderhouden worden, ook indien de magistraat en haar vorderingen daar tegen gekant zouden zijn (art. 26)

C De contra reformatie in Frankrijk

1 Frans II

In 1559 kwam Frans II aan de regering. Deze was gehuwd met Maria Stuart, een Schotse prinses. De regering van de 16 jarige Frans II die slechts een jaar duurde leidt in zoverre de contra reformatie in als de jonge koning de ooms van zijn vrouw de hertog en de kardinaal de Guise aan het roer van de stat roept. Deze familie uit Lotharingen nestelt zich van nu af als parasieten in Frankrijk. Ze teert op het vermogen van het volk en het prestige van de koning waardoor er een geweldige staatsschuld ontstaat. Voor de Franse adel gelden deze Lotharingers als uitheemse Duitse overweldigers en voor de protestanten als wederrechtelijke uitoefenaars van de Koninklijke macht.

In maart 1560 kwamen de ontevreden tot daden. Dit kreeg gestalte in een samenzwering van edelen, om de koning, verblijvend in Amboise te ontvoeren om hem onder de invloed van de de Guises vandaan te krijgen. Tot hen behoorden Anton van Bourbon en Lodewijk van Condè. Het plan werd ontdekt en de opstand werd op een bloedige wijze neergeslagen. De grote ronde toren van het kasteel van Amboise werd getooid met de afgehouden hoofden van de terechtgestelden. Van de balkons aan de hoeken van het gebouw hingen de lijken aan koorden en ketens. De versiering wordt tot vermaak van de dames door de de Guises aan gebracht De opstand van Amboise, waaraan ook ondanks alle waarschuwingen van Calvijn de hugenootse adel aan deel genomen had was hiermee tot een einde gekomen. Anderen hebben het recht van deze opstand wel verdedigd. Men meende dat er in sommige omstandigheden het recht was om de overheid te weerstaan. Op de 17^e november van het jaar 1560 stierf Frans II als gevolg van een verzwering aan zijn oor.

2 Karel IX

Frans II werd opgevolgd door Karel IX, de tweede zoon van de koningin weduwe Catharina de Medici. Hij was nog maar een kind van 10 jaar oud en slechts in naam koning van Frankrijk tot aan zijn dood in 1574. In werkelijkheid voerde zijn listige onbetrouwbare Italiaanse moeder Catharina de Medici het bewind. Door een trouweloze evenwichtspolitiek door uitbuiting van elke samenloop van omstandigheden telkens de ene tegenstander door de andere onschadelijk makend speelt Catharina de Borbouns en de Guises, het pausdom en de protestantse adel ten elkaar uit. Ondertussen is het evangelische geloof in sommige delen van het land bijna al tot volksgodsdienst geworden. Er worden al 2500 protestantse gemeentes geteld. In Parijs gaan meer dan 6000 personen naar de protestantse godsdienst-oefeningen. Tegen deze ontwikkeling vormt zich een jaar na de regeringsaanvaarding van Karel IX onder de leiding van de Guises een driemanschap dat ten doel heeft het protestantisme uit te roeien. Op Paasmorgen verdelen in de kapel van de heilige Saturninus in Fontainebleu drie samenzweerders onder elkaar een hoste: hertog Frans de Guise, maarschalk de Mongmerency en de gunsteling van het hof St. Anre, een ijdel en spilziek soldaat. Evenwijdig hieraan loopt de poging van de koningin moeder om het protestantisme in de vorm van zijn beide hoofdvertegenwoordigers koning Anton van Navarre en zijn broer Lodewijk vorst van Conde te verzwakken. Uit de gelederen van haar vliegend escadron een groep vrouwelijke lokvogels die zij achter de hand heeft stuurt zij de 'mooie Rouet' er op uit die het huwelijk van Anton van Navarre verwoest. Isabella van Limeuil verleidt de prins van Conde die spoedig in zedelijk opzicht hoe langer hoe dieper verzinkt. Een nutteloos godsdienst gesprek te Poissy en het tolerantie edict van de koningin van 1562 waardoor zij de spanningen die er in het land heersen probeert op te heffen veranderen niets aan het vernietigingsplan van de fanatieke rooms katholieke leiders. In strijd met het door de koning getekende tolerantie edict treffende Guises maatregels tot vernietiging van de evangelische godsdienst. Dit is wel de sleutel tot het verstaan van de godsdienstoorlogen en van het feit dat de protestanten zich gingen begeven op politiek terrein. De opstand van de protestanten zal er dus een zijn voor de Koninklijke edicten en tegen de onwettigheid die in hun ogen het koninklijk gezag krachteloos maakt bestrijdt en ondermijnt.

3 Het bloedbad van Vassy

De eerste aanleiding tot de acht achtereenvolgende godsdienstoorlogen die tot in de tijd van Hendrik III voortwoedden en Frankrijk ontvolkten en verwoesten is het bloedbad van Vassy. Op zondag 1 maart 1562 werd er nabij Vassy op enige afstand van de stad een kerkdienst gehouden. Voorganger was de Parijse predikant Morel. Plotseling werd de samenkomst door soldaten van Frans de Guise overvallen. Slechts enkelen wisten te ontkomen. Het werd een vreselijk bloedbad. Te midden van de gruwelen lag de predikant Morel geknield op de preekstoel. Hij werd gevangen genomen. Er vonden meer dergelijke bloedbaden plaats o.a. te Sens. Allerwegen was er grote verslagenheid onder de Hugenoten. Hun antwoord is de zegerijke aanval op Rouaan en Lyon. Daarmee verlaten zij het terrein van de christelijke zegepraal en doen afstand van de enig geoorloofde christelijke strijdmiddelen, lijden en belijden. Ze dalen af op een terrein waarop hun tegenstanders op den duur zullen blijken beter thuis te zijn dan zij.

4 De overgang van de geestelijke naar de politieke strijd

Bij de voorbereidingen tot de samenzwering van Amboise had Calvijn aan admiraal de Coligny geschreven: "De eerste druppel bloed die onze mensen vergieten zal een vloed van bloed tevoorschijn roepen die heel Europa zal overstromen." Sinds de regeringsaanvaarding van Karel lijkt de stand van zaken grondig gewijzigd. De protestantse adel schijnt geroepen te zijn om aan de verwoesting van het land en aan de onderdrukking van de onmondige koning door de de Guises en hun partij paal en perk te stellen. Terwijl de protestanten tegen de rooms katholieke leiders het zwaard trekken kunnen zij geloven in de bres te springen voor het koningschap. (ik snap niet goed hoe bovenaan 58 weer te geven) Calvijn en de Coligny zijn alsnog loyaal en trouw aan de koning maar hun onderdanigheid heeft grenzen en laat zich niet meer alles van de koning welgevalen.

Een tegenhanger van de mening van Calvijn is Agrippa d'Aubigne, die de politieke opstand van de protestanten verdedigt. En zijn mening wordt overgenomen door velen. Reeds ten tijde van de vervolgingen onder Hendrik II handden de Parijse predikanten onverdraagzame inzichten aan de dag gelegd. Het is niet zonder betekenis dat de eerste vierstemmige uitgave van de Psalmen uitgekomen bij Jaqui in Geneve als titelplaat een gewapende krijger heeft. Het voorwoord op rijm is van Beza, die ook de geestelijke vader is van het beroemde beeld van het hugenootse aambeeld waarop de tegenstanders hun hamers stukslaan:

*'Hoe meer schik men er in heeft mij te slaan
Hoe meer hamers op mij stuk zullen gaan.'*

5 Gaspard de Colligny

Een man steekt boven al de gebeurtenissen, die in deze bewogen jaren plaatsvinden ver boven al de anderen uit. Het is Gaspard de Coligny.

De Coligny wordt omtrent 1559 een gelovig evangelisch christen. Zijn vrouw vermaant hem in zijn slot Chatillon de roomse dwaalleer aan de kant te zetten. Hij herinnert haar aan de gevolgen ervan, aan het lijden dat het openlijk belijden met zich mee brengt. Toch keert hij hoe langer hoe meer het evangelie toe en neemt de kasteelbewoners met zich mee. Sloten zich aan in de vrijheidsbeweging. Er werd zware druk op hem uitgeoefend. Aan moed ontbrak het hem beslist niet. Voor zijn geest verrees echter een Frankrijk dat door veldslagen, belegeringen en plunderingen verscheurd zou worden. Het klassieke bericht over de wending in het leven van de admiraal beschrijft Agrippa d'Aubigne in zijn 'Histoire universelle.' De bloedbaden van Vassy en Sens hebben plaatsgehad.

In Chastillon sur Loing waren bij de admiraal zijn beide broeders en nog enige anderen, teneinde druk op hem te oefenen om toch te laten zadelen. De oude krijgsrot vond het overtrekken van de Rubicon echter zo gevaarlijk, dat, nadat hij hun twee dagen lang weersproken en met geleerde en krachtige argumenten hun hevig aandringen afgewezen en hen door zijn vreesachtigheid tot verbazing gebracht had, hun geen schijn van hoop meer

overbleef. hem van gedachten te doen veranderen. Toen geschiedde dat, wat ik zelf gehoord heb van hen die erbij geweest zijn. Deze voorname heer werd, twee uur nadat hij zijn vrouw goede nacht gezegd had, door haar diepe zuchten en haar heftig snikken uit zijn slaap gewekt. Hij wendde zich om tot haar, en na enige opmerkingen zijnerzijds, sprak zij zich voor hem uit als volgt: "Het doet mij zo leed, mijn heer gemaal. dat ik uw slaap met mijn onrust stoor! Maar wanneer nu eenmaal de lidmaten van Christus zo droevig geschonden zijn en wij toch ook tot Zijn lichaam behoren, hoe kan een deel van het geheel dan ongevoelig blijven? Mijn heer gemaal. gij zijt niet minder gevoelig dan ik, maar gij vermoogt het beter te verbergen. Kunt gij het uw ge_ trouwe gade ten kwade duiden, wanneer zij, meer vrijmoedig dan eerbiedig, haar tranen en haar droevige gedachten aan uw hart uitstort? Wij liggen hier in een kostelijk bed, maar onze broederen, vlees van ons vlees en been van ons gebeente, liggen, de ene in de kerker geworpen, de andere dood over velden verstrooid, ten buit van honden en van raven. Dit donzig dekbed is mij een graf wijl zij geen graven hebben; dit schone linnen klaagt mij aan, omdat zij zelfs geen grafdoeken hebben.

Ik dacht zoëven nog aan de wijze woorden, waarmede gij uw heren broederen de mond gestopt hebt. maar ik sidder bij de gedachte, dat deze wijsheid wel eens een wijsheid van de kinderen dezer wereld zijn kon; want zo grote wijsheid bij de mensen behoeft nog geen wijsheid te zijn bij God. Hij is het toch, die u genadig de gaven van een veldheer heeft verleend. Kunt gij nu werkelijk met een goed geweten het gebruik dezer gaven aan Zijn kinderen onthouden? Gij hebt mij zelve toegegeven, dat uw geweten u reeds vaak heeft opgewekt; is dit geweten echter niet de spreekbuis Gods? Zijt gij werkelijk bevreesd, dat God het u als schuld zal aanrekenen, wanneer gij deze stem gehoor geeft? Draagt gij dan de degen van een edelman, om armen en nooddruftigen te verdrukken, of is het soms om hen aan de klauwen der tyrannen te ontrukken? Mijn heer gemaal, zoveel vergoten bloed der onzen drukt op mijn hart; en al dit bloed en ook uw eigen gade, zij roepen ten hemel tot God omhoog; op deze legerstee getuigen zij tegen u, dat gij moordenaar zijn zult van hen, die gij niet daarvoor behoedt, vermoord te worden". De admiraal antwoordde: "Waar al mijn argumenten van vanavond niets uitgericht hebben, waar zoveel macht aan 's vijands kant en zoveel zwakheid aan onze zijde u niet betomen kunnen, daar bid ik u: leg de hand nu op uw hart en doe dan welbewust een: onderzoek naar uw standvastigheid. Beproof uzelf, of gij verduren kunt grote nederlagen; de beschimpingen uwer vijanden, en van uw eigen aanhangers; de verwijten die het volk gemeenlijk maakt, wanneer het de dingen naar hun kwade uitslag beoordeelt. Of gij verdragen kunt het verraad van uw eigen mensen; de vlucht; de verbanning in het buitenland en daar moeilijkheden met Engelsen, twist met Duitsers; schande, naaktheid, gebrek, en wat nog erger is, de honger van uw kinderen. Ga verder na, of gij in staat zijt, de dood door beulshand te ondergaan, nadat gij gezien hebt, hoe men uw gemaal voortsleepte en aan het gemeen gepeupel overgaf; nadat ge ook gezien hebt dat uw kinderen eerloze knechten werden van uw vijanden, die door de oorlog groot geworden zijn en over het werk uwer handen zegevierden. Ik geef u drie weken bedenktijd; en wanneer gij met klaar bewustzijn deze mogelijkheden onder de ogen gezien en "innerlijk aanvaard hebt, dan zal ik bereid zijn, met u en met onze vrienden het verderf in te gaan". Zijn vrouw hernam: "De drie weken zijn bereids voorbij! Gij zult nimmer door de kracht uwer vijanden overwonnen worden; wend gij de uwe dan aanstonds aan en hoop toch niet de doden van drie weken op uw hoofd. Ik maan u in de naam des Heren aan, ons niet langer teleur te stellen, of ik zou op de jongste dag nog tegen u getuigen moeten!" De overredende woorden uit zulk een beminde mond en opwellend uit zulk een beproefde trouw, troffen zó doel, dat de admiraal liet opzadelen, om de vorst van Condé en andere voorname leiders der protestantse partij, in Meaux op te zoeken".

Het valt op dat de Coligny niet meer de vraag stelt of het voor de zaak van het evangelie naar het zwaard te grijpen, maar alleen nog maar vraagt naar de kansen end e gevaren van een opstand. De woorden van zijn vrouw over het lichaam van Christus en de roep om beschermende gerechtigheid voor de kinderen Gods gaan dieper maar ze zijn verwant aan de algemene roep van de protestanten om een gerechtigheid die redt en vergeldt.

6 De weg van staatkundig ingrijpen

Waar de invloed van de evangelisten met de dag toeneemt ziet men meer mogelijkheden om in de weg van staatkundig ingrijpen aan de ontrechten bescherming te bieden en hen die aan misdaden schuldig staan door vergeldingsmaatregelen aan te spreken. De overgang van de geestelijke in de politieke periode van het Franse protestantisme verloopt deels geleidelijk, deels met sprongen. Langzamerhand ontstaat uit de losse groeperingen en plaatselijke reacties een systeem. Het zwaartepunt verschuift: het zich geroepen weten tot het Koninkrijk Gods verbleekt en het zich geroepen weten tot een aardse partij treedt er voor in de plaats. De eenvoudige man en de robuuste soldaat van de hugenoten past de hem vertrouwde gedachten toe van de oud testamentische tijd op de concrete verhoudingen van het heden. Om zich van de hulp van vreemdelingen te verzekeren moet men wel eens bedenkelijke stappend oen. De hugenoten wendden zich tot de protestantse vorsten van Duistland, die hun het gevreesde paardenvlok zenden, Zij dringen bij Engeland aan op soldaten en geld en verpanden daarvoor de eigen franse havenstad Le Havre, wat tot gevolg heeft dat de hugenoten door hun vijanden gebrandmerkt worden als landverraders. Uit het benutten van uitlands ruw krijgsvolk volgt een snelle daling van het zedelijke peil in de legers van de hugenoten, waar aanvankelijk strenge tucht heerste, spelen en vloeken verboden was en plundering zwaar werd gestraft. Maar de bandeloze benden van vreemde soldaten plunderen het land en zaaien zodoende onder het volk haat en nijd. Deze losbandigheden hebben een kwade invloed op de Koninklijke familie.

Het jaar 1562 was een jaar van verschrikking voor de Hugenoten. Op vele plaatsen werden zij letterlijk afgeslacht. Veldslagen werden met wisselende uitkomst gevoerd. In de voor de Hugenoten zo trieste veldslag bij Jarnac, verloor Condè het leven. Dodelijk getroffen, roept hij stervende uit: "Zoet is het gevaar voor Christus en het vaderland". Een grote van Frankrijk was gevallen. Op 3 oktober 1569 wordt de veldslag bij Moncoutour verloren. De Coligny moest zwaar gewond worden weggedragen. Inmiddels was zijn echtgenote reeds gestorven en zijn slot verwoest. Dit alles heeft de Coligny in grote geloofskracht gedragen. Op onnavolgbare wijze is hij tot aan zijn dood de aanvoerder van de Hugenoten geweest. Zijn oprechte geloofsijver, zijn volkomen integriteit en grote bekwaamheid gaven hem een hoog aanzien. Toen de Coligny in 1570 met een leger Parijs naderde werd Catharina de Medici wel tot onderhandelen gedwongen.

Te St. Germain werd de vrede gesloten. De overeenkomst waarborgde vrije uitoefening van de protestantse eredienst buiten de grenzen van de stad en liet aan de hugenoten vier vrijsteden waaronder La Rochelle en Montauban. Het hof keert zich ogenschijnlijk af van de verliezende partij van de Guises. De Coligny werd zelfs raadsheer van Karel IX en had grote invloed op hem. Men schenkt hem naar het schijnt een onbegrensd vertrouwen om wederkerig zijn vertrouwen des te zekerder te winnen. Zo zal men hem ten val kunnen brengen. Al in 1571 was de Coligny gewaarschuwd om niet ongewapend in het koninklijk kasteel te Blois rond te lopen. Het antwoord van de Coligny was Ik bevind mij toch in het huis van mijn koning. Waarop de hertog van Mont Pensier zei. Goed maar in een huis waarin de koning niet altijd heer en meester is.

7 Een duivels plan

Afkerig van Spaanse inmenging had Karel IX de Coligny aan het hof geroepen. Het plan van de admiraal om het roomse en protestantse Frankrijk te verenigen in een gemeenschappelijke onderneming de Spanjaarden uit Vlaanderen te verdrijven en deze provincie in te lijven bij Frankrijk sprak de koning bijzonder aan. Catharina de Medici die het roomse Spanje niet wilde opgeven en bevreesd was dat de Coligny haar invloed op Karel zou doen verliezen verzette zich ten eerste tegen dit plan en komt op de gedachte om een aanslag op de admiraal te plegen. Margaretha van Valois, zuster van Karel IX, zou aan de Hugenoot Hendrik van Navarre worden uitgehuwelijkt. Op dat huwelijksfeest zou de Hugenoten een verpletterende slag worden toegebracht. Op 22 augustus 1572 werd reeds een aanslag op de Coligny gepleegd. De koning bezocht hem direct doet het ziekenvertrek

daveren van de vloeken en lucht op godslasterlijke wijze zijn verontwaardiging en verzekert de Coligny dat hij op de moordenaars wraak zal nemen. Wellicht is het waar, dat hij admiraal de Coligny in zijn kamer begroette met de opmerking. De wond is voor u, de pijn is voor mij. De koning liet zich een lijst geven van alle edellieden die buiten het Louvre ingekwartierd waren om ze naar zijn zeggen zorgvuldiger te kunnen bewaken. Terug gekeerd in het paleis verneemt hij dat zijn moeder en de prins van Anjou het vaste plan heeft om de Coligny te laten vermoorden en alle protestanten in Parijs te doden. De koning weifelt aanvankelijk maar tenslotte bezwijkt zijn tegenstand en stemt hij toe.

8 De Bartholomeusnacht 1572

In de nacht van 23 op 24 augustus 1572 bracht de sluwe Catharina de Medici de Hugenoten de verpletterende slag toe, in de zogenaamde Parijse bloedbruiloft of Bartholomeusnacht. Terwijl alles in rust is, beginnen plotseling de klokken van de St. Germainkerk te luiden. Het betekende de doodslok voor de Hugenoten. De Coligny was èèn van de eersten. Van zijn bed opgestaan zijnde, knielde de admiraal met allen, die bij hem waren neer om zich op de dood voor te bereiden. Hij verzocht zijn huisprediker Merlin om hardop te bidden. Toen de admiraal door een huisbediende werd gewaarschuwd dat er een bende voor het huis stond, sprak hij op kalme toon: "Sedert lang heb ik mij ten dode bereid. Ik heb mijn ziel Gods genade aanbevolen. Gij moet U redden, indien dit nog mogelijk is, voor mij kunt ge toch niets doen". Het volgende ogenblik stormden echter de moordenaars binnen en doodden de huisbediende. "Zijt gij de Coligny" schreeuwde Dianowitz, de Bohemer een knecht van de Guise, de admiraal toe. Kalm en waardig was het antwoord: "Die ben ik, maar heb eerbied voor mijn grijze haren, jongeling". Met een vreselijke vloek stak deze echter het zwaard in de borst van admiraal de Coligny. Het verminkte lijk werd daarna door het venster heen naar buiten geworpen. Het viel neer voor de voeten van de Guise. Ondertussen was ook de moordpartij in het Louvre begonnen. Met de Coligny werden nog 500 edelen in Parijs vermoord. In de eerste nacht zijn er ongeveer 2000 mensen van hun bed gesleurd en meedogenloos gedood. Men wierp de lijken in de Seine en maakte daarbij de opmerking dat men aan de ketterstad Rouaan nu eens een school van heel bijzondere vissen zond. Daarna begon de slachting elders. In totaal vielen er in totaal ongeveer 40.000 slachtoffers. De paus in Rome was zeer tevreden en droeg een mis op.

Niet lang na de bloedbruiloft sterft Karel IX op de leeftijd van vier en twintig jaar. Volgens de overlevering zijn zijn laatste woorden aan zijn oude hugenootse min: "Mijn beste wat een bloed wat een bloed! Men heeft mij slecht geraden! Vergeef mij o God, want ik voel dat ik verloren ben!"

9 De gevolgen van de Bloedbruiloft

De Bartholomeusnacht en de executies erna vernietigden de zaak van de evangelisten niet, al verzwakte zij uitwendig zeker wel. Een aantal protestanten keerden om hun levens wil terug naar de roomse kerk. In de zelfde tijd begint een stroom van mensen het land ter verlaten. Het belangrijkste gevolg van de Bloedbruiloft is wel het feit dat terugtrekken op de zuiver geestelijke lijn van de strijd des geloofs bijna onmogelijk geworden is. Terwijl na de massale terechtstellingen de rooms katholieken nog in een soort doffe verdoving bevinden worden de hugenoten door nieuwe aanvoerders opnieuw verzameld en verschansen zich in de hun trouw gebleven steden zoals La Rochelle, Montauban, Mines en Anduze. Het zwaartepunt verlegt zich naar het zuidelijke deel van Frankrijk. Als tijdens de regering van Hendrik III, de opvolger van Karel IX de koning op grond van politieke overwegingen de protestanten welgezind is beginnen de aanvallen op de soevereiniteit van de kroon opnieuw en nu van rooms katholieke zijde. Eerst seizoen koning van Polen aanvaardt hij in 1573 de regering op 20 jarige leeftijd. Hij is een losbol en een fat. Met prachtige kleren en de allerfijnste dames ondergoed aan, met edelstenen en parels behangen, met in de oren opvallende ringen reist hij door het land omgeven door een zwerm opgepronkte jonge mannen. Hij trouwt met Louise van Lotharingen, die een verhouding had gehad met Frans

van Luxemburg. Aan een ridder die hem een rashondje cadeau geeft verleent hij de grote huisorde van de Heilige Geest, Ligtzinnigheid en vroomheid zijn in hem verenigd. Bij onweer verbergt hij zich sidderend in de kelders van het Louvre verontrust over dood en hel. In Avignon trekt hij met geselmonniken door de straten zich zelf kastijdend, maar door het steunen van de boetelingen heen verneemt men gelach en moppige woorden. Voordat hij Hendrik de Guise die als zijn gast in het kasteel van Blois vertoeft verraderlijk laat vermoorden draagt hij zijn huiskapelaan op om ten gunste van een onderneming voor het heil van Frankrijk een godsdienstoefening te laten houden. Nadat Hendrik III een verbond sluit met een protestant, Hendrik van Navarre wordt hij uit Parijs verdreven, waarna de koning wordt vermoord.

D Het edict van Nantes

1 Hendrik IV

In 1589 leek er voor de Hugenoten nieuwe dageraad aan te breken. Met het overlijden van Hendrik III is de laatste telg uit het huis van Valois gestorven. De nieuwe koning, Hendrik IV is uit het huis van Bourbon. Zijn periode is duidelijk een breuk met de protestanten vervolging van het verleden. En duidelijk een vertragend moment ten aanzien van de verdere ontwikkelingen. De moeder van Hendrik IV Jeanne d'Albret is ondanks de onbestendigheid van haar man onverbrekkelijk trouw aan de zaak van de reformatie. De aanhoudende verzoeken van haar vrienden en de beloften van de koning weten te bereiken dat ze de toestemming geeft tot het huwelijk van haar zoon met Margaretha van Valois. Ze begeeft zich naar Blois waar ze ziek wordt en kort voor het huwelijk van haar zoon sterft ze waarschijnlijk door vergif.

Hendrik IV is de Franse koning waarvan ieder een van zijn uitspraken kent. 'Parijs is mij wel een mis waard.' De algemene opvatting van dit woord van Hendrik is dat hij als het hoofd van de protestanten om de hoofdstad en daarmee de macht in handen te krijgen zijn evangelisch geloof opofferde.

Het leven van Hendrik van Navarre was volkomen vreemd aan de vreze Gods van de calvinisten. Vanaf zijn jeugd tot aan zijn levenseinde was er een reeks van bandeloze buitensporigheden. Het is slechts te wijten aan de weifelende houding van de protestantse synoden dat hij niet ernstig onder tucht werd gesteld. Als hij het protestantisme afzweert is dat stelling niet het waar zaligmakende geloof maar op de keper beschouwd alleen het lidmaatschap van de protestantse partij. Uitwendig beschouwd staat de afzwering van Hendrik in relatie met een opstand in Parijs dat door rebellen is bezet, die zelfs toestaan dat daar een garnizoen Spanjaarden is gelegerd. Op dat moment deelt Hendrik aan de aartsbisschop van Bourges mee dat hij rooms katholiek wil worden om het land en de dynastie te redden. Dit gebeurt uiteindelijk in 1594. Hendrik IV dingt af op de tekst van zijn herroeping, hij staat op schrapping van de alinea over de erkenning van het vagevuur. Maar tenslotte tekent hij ook de zin Ik belijd dat er een vagevuur is waar de daar vastgehouden zielen door de goede werken der gelovigen verzachting vinden kunnen. Zo verwerft Hendrik IV zich uit redenen van staatsbelang Parijs en de erkenning van de rooms katholieken van Frankrijk.

2 Het edict van Nantes

De aanhoudende geweldige spanning in het land die voortkomt uit krachten van een verbitterd protestantisme dat zich in de steek gelaten voelt ruimt Hendrik verzoenenderwijs uit de weg door her verlenen van talrijke voordelen, waartoe hij in het jaar 1598 het Edict van Nantes uitvaardigt, ook om daarmee de aanklagende stem van zijn geweten tot zwijgen te brengen. Het edict werd door koning Hendrik IV doorgezet ondanks sterke R.K.-tegenstand. Daarna kon het Franse protestantisme sterk groeien. De evangelisten kregen inzake kerk en eredienst een dragelijk bestaan.

Principieel gezien wordt door het edict van Nantes voor de eerste keer in de Europese

geschiedenis het beginsel van de verdraagzaamheid aangaande de religie uitgesproken. Het edict van Nantes geeft de protestanten vrijheid van ere deinst, dar waar de evangelische godsdienst in de jaren 1596 en 1597 al werd uitgeoefend. Verder in elk district op een bepaalde plaats, uitgezonderd Parijs het koninklijk hof en de bisschoppelijke en aartsbisschoppelijke steden. Daar mogen de evangelisten slechts op vijf mijn afstand van de stadsgrenzen bij een komen. Omdat dit voor de inwoners van Parijs ondoenlijk is staat de koning toe om te vergaderen in de later beroemde kerk van Charenton, die slechts drie mijl buiten de hoofdstad gelegen is.

Het edict bepaalt verder dat gedwongen afzwerigen ongeldig zijn en dat protestanten die om hun geloof op de galeien terecht zijn gekomen vrijgelaten zullen worden. De protestanten krijgen dezelfde rechtspleging en benoembaarheid tot alle ambten met de rooms katholieken.

Honderd vaste steden worden voor de duur van acht jaar aan de protestantse adel aangeboden.

De algemene toestand van de evangelisten lijkt na het edict van Nantes geconsolideerd. De verwoestingen van de burgeroorlogen worden spoedig vergeten. Nu kan een rustig voortbouwen van de kerk beginnen. De Bijbel is voor een ieder toegankelijk psalmen worden gemeengoed.

Er treedt verandering in de situatie op door de moord op Hendrik IV gepleegd op 14 mei 1610 door een overspannen fanaticus, Ravaillac.

De drijfveren tot deze daad worden geheim gehouden of in de doofpot gestopt. Het is voldoende door er op te wijzen dat tussen 1590 en 1607 door de Jezuïeten een twaalfstal verhandelingen zijn geschreven over het geoorloofde van daden van geweld ten opzichte van aanstoot gevende koningen.

E Verandering

1 Koning Lodewijk XIII

Lodewijk XIII is op het moment dat hij koning van Frankrijk wordt 9 jaar oud. De koningin moeder, Maria de Medici is 36 jaar, een wankelmoedige en tegelijk eigennuttige heerszuchtige ijdele vrouw. Ze neemt eerst zelf het regentschap voor haar zoon op zich, De eerste zeven jaren van haar regentschap is de koningin moeder in de macht van de Italiaanse avonturier Concini, na zijn vermoording loopt zij aan de leidband van de valkenier, de vriend van haar zoon Luynes. In 624 trekt Richelieu de macht aan zich, hij neemt de leiding van de slappe koning over en schakelt de koningin moeder uit.

2 Richelieu

Armand Richelieu, wel de grootste Franse staatsman aller tijden genoemd wed 9 september 1585 geboren als zoon van een rooms katholieke edelman. De jonge Armand leert spelenderwijs. Lichamelijk is hij ongeschikt voor een militaire loopbaan daarom wijdt hij zich aan de theologie en reist naar Rome om zijn benoeming tot bisschop van Lucon te bespoedigen, hetgeen hem ook lukt. Eerst beweegt hij zich als een kleine vleiende hoveling, later ontpopt hij zich als een ver ziende en ongehoord staatsman van het allergrootste formaat. Ten behoeve van zijn carrière komt Richelieu geheel aan het hof te wonen. De Kapucijner Provinciaal Pere Joseph helpt hem vooruit. In het jaar 1616 is hij op 31 jarige leeftijd al minister van oorlog en van buitenlandse zaken. Sinds dat jaar waarin het tijdperk van zijn macht is ingetreden wordt koele zelfbeheersing en ingehouden kracht het kenmerk van zijn wezen. Overtuigd rooms katholiek wandelt hij in de grote politiek de weg van de koude doelmatigheid. Hij weet dat tegen intriges geen beter middel is dan terreur en handelt er naar. Hij bedient zich van proces, spionage de doodstraf zonder zich te bekommeren om de publieke mening enkel en alleen geleid door het belang van staat en het koningschap. Hij onderdrukt de protestanten of bevoorrecht ze juist al naar gelang het hem het beste uitkomt. De positie van de protestanten tegenover Richelieu is heel anders dan de situatie van de

evangelische kerken buiten Frankrijk tegenover de machtsfactoren van hun landen. De vorsten in andere landen die hun tegenstanders zijn liggen vaak onder elkaar en met de paus overhoop, dus zij vormen een gebroken front. Maar in Frankrijk vormt het door Richelieu geleide koningschap een enkelvoudig aaneengesloten front. Het is hoe langer hoe meer het enigste krachtcentrum dat andere machten niet naast zich dulden kan. Daarom is het protestantisme in Frankrijk door het hebben van eigen vestingen erkend door het edict van Nantes erkend naar de zienswijze van Richelieu niet anders dan een staat in de staat, die vernietigd moet worden.

Rond 1625 is de positie van de evangelisten meer die van een vazallenstaat dan die van een kerkelijke groep. Zij hebben hun kamers, hun provinciale staten vergaderen regelmatig en om de drie jaar is er een samenvattende Algemene vergadering, alles herinnerend aan een politieke constitutie. Bij gevaar zoeken en vinden ze beschutting achter de muren van hun vaste steden en burchten. Hun kracht rust niet meer in de eerste plaats in het geloof maar in hun organisatie. De overtuiging dat de zaak van de reformatie valt of staat met het bezit van vestingen en steunpunten veroorzaakt een verwaarlozing van de wezenlijke krachtbron van het geloof. Op zichzelf staande gebeurtenissen in het kerkelijke leven leggen er een getuigenis van af dat de nieuwe veruitwendigde strijdpositie de zaken ongemerkt verplaatst naar het centrum van de gemeente. Bij gelegenheid van een aaneensluiting van hugenoten in het zuiden van Frankrijk tot het voeren van politieke oppositie worden de gemeenteleden opgeroepen in naam van de nieuwe kerkelijke unie naar de wapens te grijpen. Zij die zich hiertegen verzetten worden niet alleen berispt, maar ook van het Heilig Avondmaal geweerd. Een en ander neemt niet weg dat in deze jaren de 400.000 hugenoten, die streng van zeden in gebed en arbeid volhardend in de strijd en bereid tot lijden bewondering afdwingen.

In het jaar 1621 begint de eerste grote actie van de kapucijner provinciaal Pere Joseph door het prediken van de kruistocht van de natie tegen de zeevesting La Rochelle. Saumur wordt bezet en du Plessis Mornau wordt van zijn burcht verdreven.

Enkele jaren later, het is in 1625 bouwt Pere Joseph tegenover de protestantse hoofdvesting La Rochelle het Koninklijke fort Louis.

3 De val van La Rochelle

De beslissing in de eindstrijd tussen Richelieu en het protestantisme als politieke tegenstander van de kroon valt met het lot van de zeevesting La Rochelle. Door Richelieu wordt een belegeringsarmee van 30.000 man samengetrokken aan de landzijde van La Rochelle. Omdat de Koninklijke troepen de haven met kettingen en dammen afgesloten hadden en zodoende de toevoer van levensmiddelen onmogelijk maakten ontstaat er gebrek aan voedsel. Een poging van de Engelse vloot om de stad te ontzetten mislukt. Binnen de muren neemt het sterven toe. Bij duizenden worden de inwoners door de hongerdood weggemaaid. Op een enkele dag, het is de 18^e oktober worden er 800 doden geteld. Men kan van uitputting de lijken niet meer naar het kerkhof dragen. Men verslindt gretig het gras tussen de stenen. De torenwachters bezwijken onder het gewicht van hun uitrusting. Sommige vrouwen begeven zich buiten de stad naar de belegeringstroepen om hun eer voor een stuk brood prijs te geven. Tenslotte begint men razend van de honger de lijken op te graven en op te eten. In al deze maanden wordt er dagelijks gebeden voor het welzijn van de koning die de stad aan de hongerdood prijsgegeven heeft, niet voor de koning als vijand, maar voor de koning als aloud gebieder. Eind oktober 1628 besluit men de stad over te geven. Van de 25.000 inwoners van de stad La Rochelle zijn er nog 5000 in leven. Richelieu bewerkt bij de koning gratie, omdat hij van mening is dat hierdoor de heerlijkheid van de koning alleen maar groter wordt. Na de overgave worden de muren geslecht en het bestuur van de stad overgegeven aan de kroon. De vrijheid van erediens blijft.

Juist met het oog op het afgedwongen verlies van uiterlijke steunsels is de evangelische kerk van Frankrijk aan Richelieu veel dank verschuldigd. De dwaalweg van de politiek is versperd, ze wordt terug geworpen op haar eigen aard om gemeente van Jezus Christus te zijn.

4 Mazarin

In het jaar 1642 sterft Richelieu. In december van dat zelfde jaar benoemt Lodewijk XIII kort voor zijn dood Mazarin tot zijn opvolger. De jonge kardinaal wordt peter van de nog ongedoopte vierjarige dauphin die bij zijn doop de naam Louis Dieudonne ontvangt. Als de jongen na zijn doop bij zijn zieke vader komt en wat zijn naam is zegt hij "Ik ben Lodewijk XIV. Voor de duur van zijn onmondigheid neemt de koningin moeder Anna van Habsburg, de regering op zich. In werkelijkheid is regent Mazarin, haar kanselier en ook haar minnaar met wie zij wellicht in het geheim getrouwd was. Wegens de enorme geldverspilling en de armoede van de bevolking breekt er een oproer uit in de straten van Parijs. De regering moet uit de stand vluchten en het parlement organiseert in samenwerking met de burgerij het verzet tegen Mazarin in naam van de koning". Hij wordt tot vijand van het rijk verklaard en vlucht naar duistland. Vanuit het buitenland lukt het hem om verdeeldheid te zaaien tussen de adellijke leiders en op een goede dag wordt hij weer binnen gehaald.

De verhouding van Mazarin tot de protestanten is tweevoudig. Hij is mild omdat hij met Cromwell de machtigste man van het noorden rekening moet houden en omdat hij binnenslands de hugenoten nodig heeft. De meest vooraanstaande hugenoten waren betrouwbaar en de koning toegedaan. Anderzijds is Mazarin de middellijke oorzaak van de vijftigjarige lijdensgeschiedenis die volgt. Het kerkelijk geheim genootschap de compagnie du St. Sacrament de l'autel wordt opgericht met als doel zo veel mogelijk het goede te doen en het kwade te bestrijden, de ondeugd te smoren en de ketterij d.w.z. het evangelisch geloof te verdelgen. Reeds eerder was de congregation de la Propagation de la Foi in het leven geroepen. Men opent bepaalde huizen met het doel kinderen te bekeren tot het roomse geloof. Men ontwerpt bepaalde methoden van sabotage om de scholen van de hugenoten te laten vervallen

In het jaar 1661 sterft Mazarin als de rijkste man van Europa. Hij bezit de 18 grootste diamanten van Europa met daarnaast een geweldige massa parels, goud en zilver die hij in zijn slot te Vincennes tussen leeuwen tijgers en wolven als waakhonden opgestapeld heeft om nog maar te zwijgen van zijn kastelen, landerijen, kunstverzamelingen schilderijen en tapijten. Enkele uren voor zijn dood sloft hij op zijn pantoffels zich moeizaam vasthoudend aan tafels en stoelen ziet hij zijn kostbaarheden en fluistert dit alles moet ik verlaten, dat alles zal ik niet meer zien. Na het regelen van zijn nalatenschap vraagt hij een priester hem op zijn laatste uur voor te bereiden. Hij erkent geen berouw over zijn zonde te voelen. Tussenbeide wordt hij onrustig en roept spreek mij toch van God van God. Midden in de nacht van de 8^e op de 9^e maart overlijdt de kardinaal met de naam van Jezus op zijn lippen.

5 Koning Lodewijk XIV

Nog maar 5 jaar oud werd hij koning over Frankrijk. Dat was in het jaar 1643. Sinds de dood van Mazarin in 1661 nam hij de regering in eigen hand en benoemde geen nieuwe rijkskanselier. Lodewijk XIV had een grote dunk van het koninklijk gezag en liet zich als de god van Frankrijk vereren. Zelf had hij maar middelmatige regeercapaciteiten. Maar hij wist veelal bekwame medewerkers te vinden. Ondanks zijn grootheid is hij als een eenzaam man gestorven. Met madame de Maintenon onderhield hij een ongeoorloofde verhouding. Bij zijn sterven liet ook zij hem in de steek. Lodewijk XIV hield er een geldverslindend leven op na. Hij was om vele redenen op het eind van zijn leven niet meer geliefd bij het Franse volk. De Hugenoten hebben onder zijn bewind ontzaggelijk geleden. Onder de schijn van recht waren de Koninklijke commissarissen er op uit om het Edict van Nantes uit de weg te ruimen. Wanneer bijvoorbeeld door het edict de protestanten gegarandeerd werd dat zij hun doden op hun eigen kerkhoven mochten begraven werd eerst het recht van gebruikmaking van het kerkhof zoveel mogelijk betwist. Vervolgens werden allerlei beperkende bepalingen vastgesteld, wanneer de begrafenis plaats mag vinden, namelijk alleen des nachts of voor zonsopgang. Zodoende was de gegarandeerde eerlijke en plechtige evangelische begrafenis omgezet in een nachtelijke eerloze in de grond stoppen van een verworping. Bij koninklijk besluit van 1664 werd de rooms katholieke school de enige gemeentelijke en landelijke

onderwijsinrichting. Het systeem van kinderbekering werd steeds sterker ontwikkeld. Een kind dat zich laat overhalen een kruis te slaan is reeds bekeerd en wordt aan de ouders ontnomen.

Naarmate er al meer kerken worden gesloten of afgeroken houdt men reeds sinds 1663 godsdienstoefeningen op afgelegen plaatsen in de desert, dat is de woestijn. Onder de druk van de verdergaande rechteloosverklaring begonnen de hugenoten in groten getale uit te wijken naar het buitenland. Als antwoord volgde in het jaar 1682 het eerste emigratieverbod, omdat de regering met schrik constateert welk een verlies het vertrek van de beste burgers het land oplevert. Er wordt een nieuw systeem van pressie toegepast door de inkwartiering van ruw krijgsvolk. Door uitplundering, mishandeling en marteling tracht men de evangelisten er toe te brengen om uit te spreken 'Ik sluit mij weer aan.', de nieuwe formule voor de afzwering. Op deze manier wordt gezin voor gezin en gemeente voor gemeente afgewerkt.

6 Opheffing van het edict van Nantes

In 1685 en wel op de 17^e oktober werd het Edict van Nantes herroepen door Lodewijk XIV. In de opheffingsakte wordt in Artikel I en II de verwoesting van de godshuizen bepaald. Artikel III verbiedt het houden van huisgodsdienstoefeningen. Artikel IV stelt de uitwijzing uit het land van predikanten binnen 14 dagen Artikel VII verbiedt alle evangelische scholen Artikel X verbiedt ten strengste het land te verlaten of geld en goederen over de grenzen te brengen op straffe van de galeien. Waren er tijdens de godsdienstvrijheid ongeveer 1 miljoen protestantse Hugenoten, hun aantal liep tijdens de vervolgingen terug. Van de 400 predikanten zijn er 100 overgegaan naar het Rooms-katholicisme. Er zijn 200 predikanten naar het buitenland gevlucht. De 100 overblijvende predikanten zijn bijna allen op de galleien terechtgekomen. Gezinnen die naar het buitenland uitweken, moesten hun kinderen boven de 7 jaar in Frankrijk achterlaten. Velen daarvan kregen in kloosters een heropvoeding via hersenspoeling. Zij moesten weer getrouwe leden van de moederkerk worden.

7 Vervolgingen na de opheffing van het Edict van Nantes

Toen in 1685 het Edict van Nantes werd opgeheven braken vreselijke vervolgingen uit. We hebben reeds eerder verteld hoe vele predikanten zijn gevlucht, anderen terugkeerden naar de moederkerk en tientallen predikanten tot de galeien werden veroordeeld. Dit laatste was een vreselijke straf. Dag en nacht zat men op de galeien aan de banken en elkaar vastgeklonken. Overdag waren ze aan de brandende hitte en in de nacht aan de koude blootgesteld. In de kleine ruimte waarin zij aan elkaar geketend waren, kwam veel onreinheid en ongedierte voor. De ellende van de galeislaven is met geen pen te beschrijven. Door een zware, ijzeren ketting waren ze twee aan twee aan de bank vastgeklonken. Daar doorheen was in de lengte een andere ketting aangebracht. Velen bezweken onderweg. Het was een grote verschrikking. Om het minste of geringste werd men bovendien zwaar mishandeld. Andere onderdrukking was al even ergerlijk. De inkwartiering van dragonders riep ook een zee van verschrikking op. Onder deze zware vervolgingen voelden de protestanten zich in de steek gelaten. Brieven werden geschreven naar protestanten in het buitenland. Deze schreven terug dat ze niet konden komen, omdat hun geen onderdak werd verleend. Wel werd briefwisseling onderhouden. Doordat de predikanten waren gevlucht of gevangen genomen voelde het volk zich als schapen zonder herder. Dat heeft zich gewroken. Wie moest het Woord en de sacramenten bedienen? Velen werden vanwege de druk van de omstandigheden weer rooms-katholiek. Er werd een hoge premie ontvangen wanneer men terugkeerde. Ook werd vrijstelling van belasting verleend. Zeer velen zijn voor dit alles bezweken. Zodoende bleven er niet veel Hugenoten meer over. De gereformeerde kerk in Frankrijk scheen uitgeroeid te zijn.

7 Geschiedenis van de bezochte plaatsen

Amboise

Vanaf de oever van het lange riviereiland St. Jean zou je denken dat de huizen van Amboise niet meer zijn dan onbeduidende bijgebouwtjes van het machtige slot. Het ligt op een verhoging en verheft zich boven de Loire met zijn gedrongen toren en rijkelijk gedecoreerde gotische vleugels. Om ook ruiters te kunnen ontvangen werd in de Tours des Minimes geen wenteltrap maar een spiraalvormige oprit aangelegd. Velen beweren, dat hiermee het principe van de moderne parkeergarage is uitgevonden. Met name Karel VIII was graag in het landelijke Amboise, zijn geboortestad. Na zijn terugkeer uit Italië liet hij zijn lievelingsslot volgens de laatste mode decoreren. Maar het was hem niet gegund hier lang van te genieten. Toen hij 28 was stootte hij zijn hoofd tegen een lage deurpost en kreeg vermoedelijke en inwendige bloeding waaraan hij enkele uren later overleed.

Aan de vleugel van Karel VIII grenst de later onder Lodewijk XII en Franks I gebouwde renaissancevleugel. Het huidige slot is eigenlijk niet veel meer dan een armzalig overblijfsel van het oorspronkelijke gebouw, dat tien keer zo groot is geweest. In de 17^e en vroege 19^e eeuw zijn grote delen afgebroken. Amboise verdient niet alleen een plaats in de geschiedenisboekjes omdat het de renaissance in Frankrijk mede geïntroduceerd heeft. In 1560 vatte een groep protestanten onder aanvoering van de adellijke hugenoot La Renaudie het plan op om de jonge koning Frans II in Blois te ontvoeren omdat zijn invloed op de katholieken te groot was. Aan het hof lekte een en ander echter uit en het hof en de koning vluchtte naar Amboise. Toen de samenzweerders er achteraangingen liepen ze in de val en werden gevangen genomen en in de met prachtige gewelven uitgeruste Salle des Etats veroordeeld. De wraak was vreselijk. Renaudie werd gevierendeeld en enkele tientallen samenzweerders werden onthoofd, aan de balken van het kasteel opgehangen en hun lijken bleven daar ter afschrikking enkele dagen hangen, of ze werden levend in dicht genaaide zakken in de Loire geworpen. Frans II, zijn schotse gemalin Mary Stuart die zoals bekend later zelf haar hoofd verloor en zijn moeder Catharina de Medici keken toe bij de executies. Later werd Amboise een staatsgevangenis. Onder Napoleon is het grootste deel van het kasteel afgebroken. Tijdens de tweede wereldoorlog was Amboise als hoofdkwartier van het Franse verzet verschillende keren doelwit van de Duitse luchtmacht. In de tuin van het kasteel vinden we de slotkapel gewijd aan St. Hubertus en een sobere grafzerk, die de laatste rustplaats van Leonardo da Vinci aangeeft, die hier de laatste jaren van zijn leven verbleef.

Tours

Er is in Tours een straat, die de naam draagt "*Rue Charles Boutard*".

Deze straat heette eerst "*Rue du Petit Genève*". Zij omringde in de XVII eeuw één van de protestantse begraafplaatsen van de stad, want er waren er twee. Deze straat werd bewoond door hervormde families, die bij elkaar waren gaan wonen om zich samen te verdedigen in geval van gevaar. Het leek dus op een klein Genève, en deze naam werd in deze tijd gegeven. Ondanks deze vereniging en onderlinge aantrekkingskracht, konden de protestanten met moeite hun godsdienstoefeningen houden. De 18e april 1621, bij de begrafenis van een parochiaan, achtervolgden 800 personen de stoet en zaaiden verwarring onder de Hervormden.

De opschudding was op zijn hevigst toen zij, die op de begrafenis waren gekomen, zich in veiligheid moesten brengen in naburige huizen. De menigte was begonnen het lichaam, dat inderhaast begraven was, weer op te graven, toen de Burgemeester arriveerde. Het scheen rustig te worden, maar alles begon op nieuw toen de Burgemeester weer vertrok. De rust werd eerst hersteld toen de Burgemeester voor de tweede keer terugkwam, vergezeld door de Luitenant-kolonel, de gevolmachtigde van de Koning en van enige Officieren. De volgende ochtend begon alles weer opnieuw en werd de begraafplaats vernield. Lodewijk

XIII moest tussen beide komen, door de schuldigen te laten arresteren zodat de vrede voor het ogenblik terugkeerde.

Onze wandeling vervolgend door de stad, komen wij bij de *Rue Bernard Palissy* een beroemd kunstenaar, die op 29 jarige leeftijd in 1539 te Saintes zijn hele fortuin inzette om te slagen met zijn prachtige emailwerken. Hij werd toen beroemd, maar in 1562, tijdens de burgeroorlog zou hij verbrand zijn zoals vele anderen, als de Hertog de la Rochefoucault hem met behulp van Catharina de Médici niet beschermd had. Deze redde hem nog eens tijdens de Bartholomeusnacht. Hij versierde de tuinen van de Koningin, schreef boeken, vormde het eerste Kabinet van de Natuurlijke Historie, dat in Frankrijk heeft bestaan. Maar in 1588 had de Liga zich van Parijs meester gemaakt en wierp hem in de gevangenis. Hendrik III kwam hem vervolgens bezoeken, maar geërgerd door een vaardig antwoord van deze trotse hugenoot, die deze Palissy was, liet hij hem in 1590 van honger sterven, gekweld door ongedierte in de cachotten van de Bastille.

Dan is er nog de *Rue "Jacob Brunel"*, die loopt van de rue Febvotte naar de Spoorlijn. Het is de naam van een protestantse schilder, geboren te Blois in 1558. Hij was één van de grootste - zo niet de grootste - schilders van Europa van zijn tijd. Hij versierde het Escorial in Spanje en werd geëerd door Philips II en Hendrik IV.

Abraham Bosse, eveneens hugenoot, was een beroemd graficus met een soms eigenzinnig karakter. De bibliotheek van Tours bezit enige gravures en etsen van deze graveur.

Wij kunnen nog twee straten met protestantse namen noemen:

La Rue Denfert-rochereau. Deze naam herinnert ons aan de verdediger van Belfort. De onverschrokken Kolonel van 1871, die deze stad voor Frankrijk heeft behouden.

Tenslotte is er de *Rue James Cane*, deze straat roept niet een held voor ons op maar een weldoener, die bij zijn dood aan de stad Tours 1 miljoen francs vermaakte voor de armenverzorging en 500.000 francs aan het Weeshuis. Men kan zijn borstbeeld nog aantreffen op de binnenplaats van het ziekenhuis, dat bij de bezoekers een man in herinnering brengt, die zich het lot van de arme lieden aantrok door hun misère te verlichten.

Al deze namen van straten tonen aan dat de protestanten, ondanks alles niet werkeloos zijn gebleven, en meer in het bijzonder in deze streek, waar hun herinnering is bewaard gebleven, die bij de één een smaak van ketterij, maar bij de ander een gevoel van trouwe liefde achterlaat.

Orléans

Genabum

De oudste geschiedenis van Orléans is in nevelen gehuld. Onder de Romeinse overheersing heette de stad Genabum. Genabum was een van de belangrijkste steden van de Carnuten. Strabo, de Griekse aardrijkskundige, maakte omstreeks het begin van onze jaartelling melding van de stad als de belangrijkste markt van deze Gallische stam.

Begin van onze jaartelling

In 52 v. Chr. komt de stad, onder Vercingetorix, in opstand tegen de Romeinen en wordt door Caesar in de as gelegd. In de eerste eeuwen na het begin van onze jaartelling wordt de gallo-romeinse vesting een steeds belangrijker handelscentrum, dankzij de geografisch gunstige ligging aan de oever van de Loire en aan de noord-zuid route. In die tijd wordt de naam van de stad gewijzigd in "Civitas Aurelianus", wat later verandert in Orléans.

Christendom en invallen van de barbaren

Onder Sint Euverte, één van de eerste bisschoppen en tijdgenoot van Sint Maarten, de bisschop van Tours, begint de bouw van de eerste kathedraal binnen de stadsmuren. In 450 steekt Attila de Rijn over en voert zijn legers naar Orléans. Aetius, de commandant van de Romeinse legioenen is op dat moment in de Provence, maar Sint Aignan, bisschop van Orléans, weet hem te bewegen om de stad te hulp te komen, door hem voor te houden, dat als de stad zou vallen de Romeinen Gallië wel kunnen vergeten. Maar het duurt lang voordat

hij komt en Attila heeft Orléans al bereikt en de Hunnen maken voor de stadsmuren een heidens kabaal. Sint Aignant maant de stedelingen tot gewapend verzet. Maar Aetius is nog in geen velden of wegen te bekennen. De Hunnen zijn al in de straten van Orléans als eindelijk, Aetius met zijn legioenen komt en de plunderende barbaren bij verrassing verslaat. Attila kan maar met moeite ontkomen en wordt enige weken later bij Troyes, op de Catalaunische Velden, verslagen. In de wanordelijke tijden die daarna volgen, ondernemen de Westgothen, arianen evenals de meeste "barbaren", een aanval op Orléans, maar hun aanvoerder wordt gedood.

Clovis, koning der Franken, die tot het rooms-katholicisme is overgegaan, neemt in 496 de stad zonder slag of stoot. In 511, roept hij er een concilie bijeen van alle bisschoppen uit de door hem veroverde gebieden. Tussen 865 en 868 heeft de stad het kwaad te verduren onder de invallen van de Noormannen.

Middeleeuwen

In 1344 wordt Orléans door koning Philippe VI verheven tot hertogdom als erfdeel voor zijn tweede zoon. Gedurende de Honderdjarige Oorlog staat de stad aan de kant van de Armagnacs. In 1428 slaan de Engelsen het beleg voor Orléans en pas op 7 mei 1429 neemt Jeanne d'Arc stormenderhand het fort Tourelles in, waarop de Engelsen de volgende dag het beleg opheffen.

Reformatie

Aan de beroemde universiteit van Orléans studeert aan het begin van de zestiende eeuw een zekere Jean Cauvin (Calvijn, omstreeks 1528-1530), als ook Anne du Bourg, die zijn keuze voor de "nieuwe ideeën" met zijn leven zal bekopen. Het was dankzij deze universiteit dat de ideeën van Briçonnet, Lefèvre d'Étaples zich in de stad verspreiden en waar de Universiteit van Parijs leert dat de hogere waarheid der heilige schrift niet bestemd was voor het vulgus, predikt Nicolas Berauld openlijk de liberale visie van Erasmus dienaangaande. Als in het midden van de zestiende eeuw het calvinisme vaste voet krijgt in Frankrijk, wordt de Universiteit van Orléans, waar de stichter van deze protestantse stroming leerling en docent was geweest, één van de centra van het protestantisme.

Schandaal

In 1533 is er een schandaal bij de franciscaner minderbroeders: de vrouw van François de Saint-Mesmin zou in het klooster begraven worden, maar de monniken waren niet tevreden over de financiële regeling en lieten een op de vliering verborgen novice met een stok op het houten gewelf slaan en roepen dat de overledene lutheraan was en derhalve verdoemd. Het bedrog en het schandaal dat het veroorzaakte waren al spoedig door heel Frankrijk bekend.

De protestante kerk van Orléans

Maar pas in 1537 besluit een jonge man, Colombeau genaamd, met enige vrienden, waaronder een serge-wever en twee kaarders een kerk van de zogenaamd hervormde godsdienst te beginnen". Negen jaar later, in 1546, vestigen enkele wevers, die voor de vervolgingen in Meaux gevlucht zijn, zich in Orléans en proberen onder het gewone volk een kerk te stichten en vanaf dat moment verbreidt het calvinisme zich zeer snel onder de handwerkslieden en het lagere volk van de stad. Hun aantal nam zo snel toe, dat de procureur generaal bij het Parlement van Parijs alarm slaat en om een onderzoekscommissie vraagt! Dan volgen arrestaties en brandstapels, maar de vervolgingen doen de geloofsijver geenszins verslappen en Théodore de Bèze kan dan ook kort daarna Orléans in één adem noemen met Bourges en Toulouse als "fontein van wateren het gehele koninkrijk verkwikken".

In 1557 zijn er drie predikanten te Orléans, waaronder Fayet uit Genève, die de eerste predikant schijnt te zijn geweest. De diensten worden in buitenhuizen in de omgeving van de stad gehouden en er zijn soms twee en af en toe wel drie à vierduizend mensen bij zo'n dienst.

Staten Generaal

In 1560 trachten de protestantse leiders (tevergeefs) de koning Frans II, aan de invloed van de Guises te onttrekken: de "Conjuration d'Amboise". Op het moment van die samenzwering is de prins van Condé echter in Orléans en laat daar pamfletten tegen de Guises aanplakken. Het hof beseft, dat er ingegrepen moet worden en stuurt de prins van La Roche sur Yon om de stad onder appèl te houden: de burgermilitie wordt ontwapend en de steekwapens en "vuurstokken" dienen op het Gemeentehuis te worden ingeleverd. Tenslotte besluiten de Guises om in Orléans de Staten Generaal bijeen te roepen en zo wordt Orléans voor enige weken hoofdstad van het koninkrijk. Koning Frans II doet op 19 oktober 1560 zijn intree in de stad. Op 21 oktober komt de prins van Condé. De aanwezigheid van een prins van den bloede die zich verlaat op de goede trouw van de koning had zijn geloofsgenoten gerust kunnen stellen, ware het niet dat hun illusies diezelfde avond al worden verstoord, want de Guises laten Condé gevangen zetten. Acht dagen later wordt Jérôme Grosloot, schepen van Orléans en gastheer van de koning, gearresteerd en anderen volgen. Op 14 november wordt de hervormde kerk opgeheven en de drie predikanten, woonachtig in de voorsteden, worden gedwongen binnen de stad te verblijven. Deze arrestaties worden afgewisseld met festiviteiten: Renée de France, dochter van Lodewijk XII en hertogin van Ferrara, komt naar het Hof en wordt daar, hoewel ze hugenoot is, met eerbetoon ontvangen. Sommigen denken, dat haar komst een gunstig effect zou kunnen hebben, maar zij heeft geen enkele invloed op de gang van zaken. Leden van het parlement van Parijs stellen de inquisitie in. Op 26 november wordt Condé ter dood veroordeeld de Guises zegevieren en er zal een strijd op leven en dood tegen de protestanten worden gevoerd. Maar deze situatie wordt verstoord door een onverwachte gebeurtenis: op 5 december overlijdt Frans II ten gevolge van een abces in zijn oor, waar hij al acht dagen ziek van was en de koningin, Mary Stuart, het nichtje van de Guises, wordt weduwe.

Regentes

Catherine de Médici wordt dan regent voor de nog te jonge zoon Charles IX en allereerst probeert zij aan de invloed van de Guises te ontsnappen. Terwijl het stoffelijk overschot van de overleden koning naar Saint-Denis wordt gebracht opent zij onderhandelingen met de koning van Navarre (Antoine de Bourbon, gehuwd met de koningin van Navarre, Jeanne d'Albret) en beweegt de opperbevelhebber van het leger, Montmorency, met zijn troepen naar Orléans te komen. Vijf dagen na de dood van Frans II voelt zij zich zodanig meester van de situatie, dat zij de adviezen van de Guises naast zich neer legt en opent de stadspoorten: op 10 december 's avonds is Condé op weg naar Picardië, Grosloot heeft de wijk genomen naar het Château de l'Isle en de drie dominees zijn weer terug naar hun kudde in de voorsteden. Wanneer de Staten-Generaal met enkele dagen vertraging worden geopend, staan de problemen rond de godsdienst hoog op de agenda. De kanselier Michel de l'Hopital maakt een eind aan de strijd tussen de beide partijen door aangenomen te krijgen, dat een Concilie dienaangaande zal beslissen. Catherine weet te voorkomen, dat adel en derde stand het regentschap ter discussie stellen; als zij echter inziet, dat de gedeputeerden haar niet de gewenste gelden ter beschikking wensen te stellen, doet zij alles om de vergaderingen maar zo spoedig mogelijk te beëindigen en op 31 januari gaan de Staten uitéén. De koningin-regentes had als gouverneur over de stad de prins van la Roche sur Yon aangesteld, die de gezagdragers van beide confessies bijeen roept en hun vraagt voortaan in goede verstandhouding met elkaar te leven en verklaart dat hij de bijeenkomsten der protestanten in particuliere huizen toe zal staan. Maar het aantal hugenoten groeit met de dag. Processies worden afgelast of worden, zodra ze verstoord dreigen te worden, onderbroken. Er is niemand die nog de Koninklijke edicten, waarin de bijeenkomsten van de protestanten aan banden worden gelegd, durft om te roepen. Intussen echter gijzelt de hertog van Guise, die na de slachting te Vassy heer en meester is van Parijs, het hof te Melun.

Orléans, protestantse hoofdstad

Condé, die de hertog van Guise niet uit Parijs kan verjagen, besluit dan van Orléans de protestante hoofdstad van Frankrijk te maken. Hij trekt onverwachts de stad binnen met tweeduizend manschappen en de stedelingen zien dagelijks " hugenoten van alle kanten van Frankrijk toestromen. Condé voert heimelijke onderhandelingen met het hof en begint met de voorbereidingen voor een Synode die tot doel heeft van Orléans het nieuwe Genève te maken op 21 april 1562 doet het gerucht de ronde, dat in Sens hugenoten zijn vermoord met als gevolg een opstand, waarbij roomse kerken het moeten ontgelden: de schatkamers van Saint Aignan en van de kathedraal worden geplunderd evenals huizen van "paapsgezinden". Alle gouden en zilveren voorwerpen worden omgesmolten tot geld om de troepen te betalen. In september wordt Bourges door de katholieken ingenomen en Rouen volgt. In november onderneemt Condé een veldtocht en wordt gevangen genomen bij Dreux en de protestantse troepen trekken zich terug naar Orléans en met hen Montmorency, die door de protestanten gevangen was genomen.

Nu Condé gevangen genomen is, is Coligny het hoofd van de hugenoten. Van oordeel zijnde dat Orléans zichzelf kan verdedigen, draagt hij aan zijn broer d' Andelot het bevel over de stad over en begeeft zich met zijn troepen richting Normandië om zich te verbinden met de Engelsen. Maar vijf dagen later staat de hertog van Guise met de Koninklijke troepen voor de muren van de stad. d' Andelot, als gouverneur van de stad, is vast besloten de stad te behouden en slaat verschillende aanvallen af.

De vernieling van de kathedraal

In 1567 opent Groslot de citadel voor La Noue, waarvan wordt gezegd dat hij de dapperste der protestanten is. De wacht wordt op de vlucht gejaagd en twee dagen later komen Condé en Coligny met hun soldaten de stad binnen. Opnieuw moeten de rooms-katholieken zich verbergen en de bisschop en het kapittel vluchten naar Tours. Weer worden er kerken geplunderd en ondanks de moeite die Condé zich getroost door de ingangen van de kathedraal te laten dicht metselen weten enkele onverlaten in de kerk door te dringen en laten met buskruit enkele pilaren springen, zodat de prachtige toren neerstort en tevens het laatste beetje goede wil bij de rooms-katholieken, voor zover dat nog aanwezig was, is verdwenen. Een maand later wordt de vrede van Longjumeau getekend en er wordt een nieuwe gouverneur aangesteld, François de Balzac d' Entragues. Op 14 april steken de rooms-katholieken het gebouw, waar de protestanten kerken in de rue d' Illiers in brand en de gouverneur kan maar nauwelijks met behulp van het garnizoen de bepalingen van het verdrag van Longjumeau afdwingen. De rooms-katholieken organiseren zich in de Liga. In augustus vallen ze om 6 uur 's morgens de kerkdienst op de Place de l' Etape binnen, waar Daniel Toussaint de dienst leidt. De hugenoten vluchten en het gebouw wordt in brand gestoken. Na de brandstichtingen houden de hugenoten hun kerkdiensten buiten de stad bij Jérôme Groslot, op zijn kasteel in l'Isle, zover van Orléans vandaan, dat het niet de aandacht trekt

Karel IX en Marie Touchet

De houding van de koning draagt ook niet bepaald bij tot het kalmeren van de gemoederen in Orléans. Op 2 juni arriveert Karel IX in de stad en ontmoet daar de beeldschone dochter van luitenant Touchet, Marie Touchet (waarvan het anagram te maken valt: "*Je charme tout*", alles word door mij betoverd) en de koning is direct tot over zijn oren verliefd op haar. Marie die geparenteerd is aan alle families van het Orléanse patriciaat en tot dat moment protestant was, zweert haar geloof af en wordt officieel de maîtresse van de koning. Touchet zelf verandert ook van geloof. Dat alles lokt nogal wat kritiek uit van hugenootse zijde. Op 12 juni worden verscheidene protestantse huwelijken gesloten op Château de l'Isle. 's Middags komen de koning, Marie Touchet en enkele jonge edellieden degenen, die terugkeren, op de brug over de Loire tegen. Er worden grapjes gemaakt, er vallen woorden en "de koning laat een paar mutsen (van de bruiden) in de rivier gooien", waarop de echtgenoten hun degenen trekken, enkele van hen worden gedood en in de Loire gegooid, de rest slaat op de vlucht.

Dood van de hertog van Guise

En dan vindt er voor de tweede maal een onverwachte gebeurtenis plaats, waardoor de protestanten van Orléans worden gered. Op de avond van 18 februari 1563 wordt de hertog van Guise tijdens een wandeling van achter een heg beschoten door Jean Poltrot de Méré en zes dagen later is hij dood.

Onderhandelingen

Met de dood van de hertog van Guise is het gedaan met het zelfvertrouwen en de discipline in het Koninklijke leger. Op 2 maart verlaat de prinses van Condé Orléans om met Catherina de Medici te beraadslagen in de abdij van Saint-Mesmin. Enkele dagen later worden Condé en Montmorency op hun woord vrijgelaten om te onderhandelen.

Deze onderhandelingen gaan voornamelijk over het edict van januari 1562, waarin aan de fransen godsdienstvrijheid wordt verleend en waarin men zich beperkt tot het ruimtelijk scheiden van de twee godsdiensten, de diensten van de hugenoten in de voorsteden en de roomse diensten in de steden zelf. Condé wil, dat dit edict weer van kracht wordt, maar Montmorency weigert. Op 12 maart tekent Condé een verdrag, zonder zich te storen aan de tegenwerpingen van de predikanten en de bedenkingen van het leger en dit wordt tien dagen later bekrachtigd door het edict van Amboise.

Het Edict van Amboise

Er was overeen gekomen dat "niemands geweten geweld zou worden aangedaan", dat de protestanten hun diensten mochten houden in één stad per baljuwschap (behalve in Parijs) en in die steden waar dit al het geval was vóór de onderhandelingen. De kerkgebouwen dienden teruggegeven te worden aan de roomse geestelijkheid, terwijl alle vonnissen tegen de hugenoten 'uitgesproken sedert Hendrik II, werden ontbonden. Buitenlandse huurlingen dienden Frankrijk te verlaten. Op 28 maart houdt Théodore de Bèze de laatste - avondmaalsdienst in de kathedraal, alvorens hij naar Genève vertrekt. Op 29 maart wordt het edict van Amboise plechtig voorgelezen op de Place du Martroi, op 1 april verlaten de hugenotenlegers 's morgens de stad en 's middags doet Catherina de Medici haar intree te paard met aan haar zijde de prins van Condé en de kardinaal van Bourbon. Op 26 april worden koning Karel IX en zijn moeder in de stad ontvangen. Hij verbiedt de protestanten om op zondag te werken (!) en er zullen voortaan aparte begraafplaatsen voor hen zijn. Aan de twaalf schepenen die allen protestant zijn worden twaalf roomse schepenen toegevoegd. Bovendien besluit de koning de stad te ontmantelen, zodat Orléans niet meer als bolwerk voor rebellen kan worden gebruikt.

Protestanten in de minderheid

Voor de rooms-katholieken is dat het sein dat ze ongestraft hun gang kunnen gaan, voor de hugenoten betekent het het einde van elke veiligheid. Velen van hen verlaten de stad en voegen zich bij de soldatenbendes die het platteland onveilig maken. In Orléans durven de protestanten de brug niet meer over om naar de kerkdienst te gaan en ze komen in het geheim bijeen in de stad op de Place des Quatre-Coins et in het klooster Saint Pierre-Empont. Op 21 augustus steken de rooms-katholieken. Deze twee huizen in brand en daarbij komen 280 hugenoten om het leven. In Orléans, nog niet zo lang geleden een stad waar de protestanten in de meerderheid waren, zijn de protestanten nu in de minderheid. Tot aan de Bartholomeusnacht zijn er geen ordeverstoringen meer. De stad probeert zich weer te herstellen en in 1572 is het een rustige stad en rust en goede verstandhouding lijken terug te keren in heel Frankrijk, waar men druk bezig is met de voorbereidingen van het huwelijk tussen Hendrik van Navarre en de zuster van de koning.

Bartholomeusnacht

Op de avond van zondag 24 augustus 1572 arriveert een koerier van de koning met het bericht dat admiraal de Coligny dood is. Op maandag de 25e komen berichten binnen over de moordpartijen in Parijs. De schepenen, waarvan velen familie en vrienden hebben onder

de hugenoten, aarzelen om het sein voor het afslachten van de hugenoten te geven en ze besluiten op schriftelijke instructies te wachten. Hoe het ook zij, in de nacht van maandag op dinsdag wordt het sein gegeven en er volgt een verschrikkelijk bloedbad.

Hendrik IV

In 1578 trouwt de gouverneur van de stad, François de Balzac d' Entragues, nu Karel IX dood is, met Marie Touchet. Hun dochter, Henriette zal later de maîtresse van Hendrik IV worden.

Het eerste bezoek van koning Hendrik IV vindt plaats enkele weken na de uitvaardiging van het Edict van Nantes in het voorjaar van 1598.

Eén van de voorwaarden die Rome gesteld had op het moment dat Hendrik rooms werd, was de herbouw van de kathedraal. Op 18 april 1601 legt hij de eerste steen voor de wederopbouw.

Blois

De stad telt slechts 52.000 inwoners, maar komt over als de soevereine, van cultuur en traditie doordrenkte hoofdstad van een machtig koninkrijk. In 1391 kocht hertog Lodewijk van Orleans het graafschap van Blois. De historie vermeldt dat de onbemiddelde onbemiddelde jeugdige hertog een meer dan vriendschappelijke relatie aanknoopte met de jonge vrouw van de oude graaf. Zij betaalde zijn liefdesdiensten uit de kas van haar man. Toen deze bankroet was kocht Lodewijk met zijn liefdesloon het graafschap de burcht en de stad. In het kasteel werd ook zijn kleinzoon geboren, de latere koning Lodewijk XII, die de voorkeur gaf aan de Loire als verblijfplaats boven Parijs, net als zijn opvolger Frans I. Deze twee vorsten breidden Blois met name het kasteel uit tot het Versailles van de Renaissance. Daar leeft de stad nog steeds van.

Château de Blois.

Hendrik III was in 1574 samen met zijn moeder Catharina de Medici uit het door de katholieken beheerste Parijs naar Blois gevlucht. Catharina schijnt bijzonder trots geweest te zijn op haar met hout bewerkte privé kabinet met verboren laden en vakjes, die alleen met geheime pedalen geopend konden worden en waarin de koningin moeder haar flesjes gif verstopte.

Lodewijk XII liet rond 1500 de L L-vormige zijvleugel bouwen. Het pronkstuk van dit uitgebreide complex is de open traptoren tegen een muur van de binnenplaats, die na 1515 onder Frans I werd gebouwd. Lodewijk XIII zou in 1617 zijn moeder Catharina de Medici naar de eerste verdieping van het kasteel hebben verbannen. Het verhaal gaat, dat zij zich ondanks haar zwaarlijvigheid met een touwladder uit haar gevangenis in de kasteeltuin liet zakken. Toen de koning dat hoorde, verzoende hij zich weer met zijn moeder.

Ook de tweede verdieping is beroemd dankzij een gruwelijke bloedige daad. Hier werd in 1588 de hertog de Guise op bevel van koning Hendrik III door acht edellieden met messteken om het leven gebracht. De vorst bespiedde de moord door een sleutelgat. De hertog, leider van de radicale katholieke groepering was hem te gevaarlijk geworden. Acht maanden later werd Hendrik III zelf vermoord.

Op weg naar Orleans in 1429 liet Jeanne d'Arc op de grote binnenplaats haar vaandel wijden door de bisschop van Reims.

Châtillon Coligny

Châtillon sur Loing

Pas in de twaalfde eeuw doet Châtillon zijn intrede in de geschiedenis. Het is dan al een geduchte vesting, waarvan de "toren" nog altijd gedeeltelijk bestaat.

De Coligny's

De Coligny's zijn afkomstig uit Bresse, een streek in het oosten van Frankrijk. In 1437 treedt Guillaume de Coligny in het huwelijk met Catherine Lourdin, vrouwe van Châtillon-sur-Loing

en van Dammarie-en-Puissaye en zo komt Châtillon in het bezit van de Coligny's. De oudste zoon van Guillaume, Jean III, heer van Coligny en van Andelot huwt in 1464 met Eléonore du Courcelles, dochter van Pierre de Courcelles, heer van Tanlai. Hij vestigt zich te Châtillon, waar hij de terrassen boven de oranjerie laat aanleggen. Als zijn oudste zoon sterft, volgt zijn tweede zoon Gaspard I de Coligny hem op. Hij wordt door koning Frans I tot maarschalk van Frankrijk benoemd. Gaspard I trouwt met Louise de Montmorency, de zuster van de opperbevelhebber Anne de Montmorency, de hoogste edelman van Frankrijk. Zij was de weduwe van Ferry de Maille, van wie zij een zoon en twee dochters had. Eén van die dochters, Madeleine, trouwt met Charles de Roye. Hun dochter trouwt met de prins van Condé, die derhalve een aangetrouwde neef is van de gebroeders de Coligny, de zonen uit het tweede huwelijk van Louise de Montmorency. Louise is een energieke, vrome vrouw en zij voelt zich aangetrokken tot de Reformatie. Uit het huwelijk met Gaspard I de Coligny worden vier kinderen geboren: Pierre, die al op jeugdige leeftijd sterft, Odet, Gaspard en François. Hun huisleraar is Nicole Bérauld, die rechten doceert in Orléans, bevriend is met Erasmus en de Reformatie is toegedaan.

In 1533 meent de paus, Clemens VII, de oom van Catherina de Médici ter gelegenheid van het huwelijk van Catherina met de toekomstige koning Hendrik II, een kardinaalshoed aan Montmorency te moeten offeren voor zijn zoon. Wanneer deze het aanbod afslaat, denkt Montmorency dat deze hoge kerkelijke waardigheid mogelijk iets is voor één van zijn neven. Hij polst Gaspard, die op dat moment 14 jaar is, maar die wijst het ook af. Echter, zijn oudere broer, Odet aanvaardt het maar al te gretig.

Odet de Coligny

Al spoedig is Odet niet alleen kanunnik van de Sainte-Chapelle te Parijs, maar staat hij ook aan het hoofd van meerdere rijke abdijen, waaronder Saint-Euverte in Orléans, en Saint-Benoît-sur-Loire en hij wordt benoemd tot bisschop van Beauvais met de titel van graaf en pair van Frankrijk.

In 1561 gaat hij openlijk over tot de Reformatie onder de titel graaf van Beauvais, maar tot zijn dood blijft hij ondertekenen met: *Cardinaal van Chastillon*.

In 1563 wordt hij in de ban gedaan en moet dan dientengevolge afzien van al zijn kerkelijke inkomsten en van zijn kardinaalshoed. Hij leeft in die tijd openlijk samen met Isabelle de Hauteville, die ook protestant is en die hofdame is van Marguérite de France, de hertogin van Savoie, en hij besluit haar te huwen. In 1568 gaan zij naar Engeland. In 1569 wordt hij tot opstandeling bestempeld en beschuldigd van majesteitsschennis.

In 1571 verblijft hij te Hampton, als hij onverwachts ziek wordt en blijkt te zijn vergiftigd door een van zijn kamerdienaren. Hij wordt begraven in de kathedraal van Canterbury.

François d'Andelot

François d'Andelot wordt de beste soldaat van Frankrijk genoemd om zijn dappere gedrag. Hij is aanvoerder van de troepen in Schotland en Italië, wordt gevangen genomen en gevangen gezet in het kasteel van Milaan. Daar wijdt hij zich aan de studie van de leerstellingen van Calvijn. Vrijgekomen, is hij één van de vurigste voorvechters van de protestanten. Hij trouwt met Claude de Rieux, gravin van Laval en Montfort, vrouwe van La RocheBernard. Na haar dood hertrouwt hij met Anne-de Salm. In 1569 komt hij plotseling te overlijden, ergens in de buurt van Saintes.

Gaspard de Coligny, l'Amiral

Gaspard wordt in 1519 op het kasteel van Châtillon geboren. Omdat Odet, die al rijkelijk bedeeld is met abdijen aan zijn broers zijn erfdeel afstaat, krijgt Gaspard o.a. Châtillon toebedeeld. Hij trouwt in 1547 met Charlotte de Laval en zij krijgen meerdere kinderen: Louise, die eerst gehuwd is met Charles de Téligny, die gedood wordt in de Barthelomeusnacht en die een tweede huwelijk sluit met de prins van Oranje. In 1551 wordt Gaspard benoemd tot gouverneur van Parijs en Ile de France en in 1552 tot Admiraal van Frankrijk.

In 1555 weet hij de koning te interesseren voor zijn plan om Amerika te koloniseren met

protestanten en zo mogelijk de binnenlandse vrede in Frankrijk te bewaren, dat door religieuze twisten verscheurd dreigt te worden. In juli 1555 vertrekt een expeditie naar de baai van Rio de Janeiro. Al spoedig breekt er onenigheid uit onder de 13 dominees, die Calvin op verzoek van Coligny het jaar daarop naar Brazilië had gezonden. De onderneming mislukt jammerlijk evenals de expeditie naar Florida in 1562.

De Coligny heeft zich bovenal onderscheiden bij het beleg van Saint Quentin in 1557. Na een beleg van zeventien dagen, wordt hij echter gevangen genomen door het leger van Philips II en gevangen gezet in het fort van Sluis en later overgebracht naar het kasteel van Gent. Hij werd in 1559 in vrijheid gesteld tegen een losgeld van 50000 ecu's.

Vanaf 1560 is hij openlijk de Reformatie toegedaan en wordt samen met Condé een van de leiders der hugenoten. Te Châtillon sticht hij het Collège Calviniste. Hij restaureert het kasteel en laat er een renaissancevleugel aan bouwen en een oranjerie en maakt voor de verfraaiing van het slot gebruik van de diensten van de beroemde Jean Goujon. Hij acht het raadzaam het kasteel met zes bastions op de hoeken van de omheiningsmuur te versterken. In de godsdienstoorlogen scharen de Coligny en d'Andelot zich van meet af aan, aan de zijde van Condé. Wanneer Philips II 3000 soldaten stuurt, vragen zij Elisabeth van Engeland om 100000 ecu's en 6000 soldaten. Die krijgen ze met Le Havre als onderpand, maar met de verplichting de stad terug te geven, zodra Elisabeth Calais weer terug heeft.

Het verdrag van Hamptoncourt, 1562.

De stad Châtillon, waar de rooms-katholieken in de meerderheid waren, dacht zich veilig te stellen tegen het oorlogsgeweld door de stadspoorten te sluiten. Maar op 3 augustus 1562 plunderen hugenootse troepen die zich meester gemaakt hadden van de stad de schatkamer van het collegiaal kapittel, verbrandden de relieken en doodden twee van de kanunniken. Na de moord op de hertog van Guise in 1563, beschuldigt Poltrot de Méré de Coligny er van hem aangezet te hebben tot deze misdaad en ofschoon de admiraal officieel van deze blaam wordt vrij gesproken, is hij voor de Guises daarom nog niet minder schuldig en zij zullen bloedig wraak nemen in de Barthelomeusnacht. In 1567 sterft de vrouw van de admiraal, Charlotte de Laval aan tyfus. De slag bij Jamac in 1569, waarin Condé wordt gedood, betekent een harde klap voor de protestanten. Het hof acht dan het moment gekomen om de Coligny in zijn bezittingen te treffen. Châtillon wordt belegerd. De hugenoten trekken zich terug op het kasteel, maar na een moedig verzet moeten zij zich over geven. Hun wordt beloofd dat hun leven hun geschonken wordt en dat zij hun bezittingen mogen behouden, maar dat blijkt een valse belofte en het kasteel wordt geplunderd. Tijdens het verblijf in La Rochelle, waarin 1570 de Generale Synode van de Eglises Réformées wordt gehouden, krijgt de Coligny een aanzoek van Jacqueline de Montbel, gravin van Entremonts, markiezin van Montelieu en Saint-André:

"dat ze met een heilige en een held wilde trouwen en dat hij die held was! .

Het huwelijk vindt plaats in maart 1571. Kort daarna ontnemt de hertog van Savoie de bruid al haar bezittingen in zijn landen. Het jaar daarop wordt te Parijs, tijdens festiviteiten ter gelegenheid van de bruiloft van Henri de Navarre en Marguérite de Valois, een aanslag gepleegd op de admiraal op instigatie van Catherina de Médici en de Guises, en wel op 22 augustus, als Coligny van het Louvre naar huis wandelt. Maurevel schiet op hem met een haakbus. Hij wordt geraakt aan zijn rechterhand en in zijn linkerarm. Ambroise Paré, de chirurgijn van de koning, eveneens een hugenoot, behandelt hem. Twee dagen later echter, in de Barthelomeusnacht, wordt de admiraal vermoord en met hem zo vele andere van zijn geloofsgenoten! ,

Het lijk van Coligny wordt op Montfaucon den volke tentoongesteld. Veertien dagen later laat een neef van de admiraal, François de Montmorency het ophalen. In 1582 wordt het stoffelijk overschot overgebracht naar Montauban. Louise de Coligny neemt het mee naar Nederland en Henri de Coligny brengt het stoffelijk overschot van zijn grootvader in 1601 naar Châtillon, nadat de admiraal in 1599 officieel was gerehabiliteerd. De Montmorency-Luxembourg, die Châtillon erven en die rooms-katholiek zijn, vinden tot hun verrassing de kist terug tijdens werkzaamheden aan het kasteel. De hertog is erg teleurgesteld want hij dacht dat er een schat in zat en geeft duidelijk blijk van zijn ontstemming. *"Welnu"*, zegt dan de markies van

Montesquiou, die toevallig op dat moment aanwezig was, "geef de stoffelijke resten van Coligny maar aan mij". Hij plaatst ze in een speciaal daarvoor gebouwde kapel op het kasteel van Mauperthuis. Tijdens de revolutie wordt het kasteel echter verkocht en afgebroken, maar de familie Montesquiou neemt het stoffelijk overschot mee naar Parijs. Tenslotte vraagt de laatste hertog van Châtillon uit de familie Montmorency-Luxembourg ze in 1851 weer terug en geeft deze een plaats in een stuk muur van het oude kasteel van Châtillon

ICI REPOSENT ET SONT HONORÉS ENFIN
APRÈS PLUS DE DEUX SIÈCLES
LES RESTES DE GASPARD DE COLIGNY
AMIRAL DE FRANCE TUÉ À LA SAINT -BARTHÉLEMY
LE 24 AOÛT 1572

HIER RUST TENSLOTTE IN EER NA MEER DAN TWEEHONDERD JAAR HET STOFFELIJK OVERSCHOT VAN GASPARD DE COLIGNY ADMIRAAL VAN FRANKRIJK GEDOOD IN DE BARTHELOMEUSNACHT 24 AUGUSTUS 1572

Terstond toen de moord op Coligny in Châtillon bekend werd vluchten zijn kinderen met hun huisdocent naar Zwitserland. De vrouw van de admiraal werd op last van Catherina de Médici naar haar geboortestreek terug gebracht, waar zij een dochter ter wereld bracht, aan wie zij de naam Béatrix gaf. François, de oudste zoon van Coligny trouwt met Marguérite d'Ailly. Hun zoon Henri vindt de dood bij het beleg van Ostende, in 1601. Hun tweede zoon, Gaspard III, wordt rooms, de heerlijkheid Châtillon wordt verheven tot hertogdom. De tak van de Châtillon Coligny's eindigt in 1657. Het hertogdom vervalt daarna aan de familie Montmorency-Luxembourg.

De protestantse kerk van Châtillon -Coligny

In deze kerk vinden wij als predikanten:

Aan het begin van de 17e eeuw de Jurieu's:

- Siméon Jurieu was in 1614 voorzitter van de provinciale synode van Orléans en omstreken;
 - Daniel Jurieu, die gehuwd was met de dochter van Pierre Dumoulin en wiens zoon Pierre Jurieu predikant en docent was te Sedan in Engeland en vanaf 1682 in Nederland en wel te Rotterdam.
 - rond 1651: Philippe Durzy;
 - rond 1675: Charles Compérat en Paul Lenfant.
 - Na de herroeping van het Edict van Nantes vinden wij Lenfant terug in Duitsland, en Compérat in Nederland, waar hij predikant is van de Waalse Kerk in Dordrecht.
- Het kerkgebouw te Châtillon wordt na een gerechtelijk uitspraak in februari 1685 opgeheven.

Het protestantse collège van Châtillon dat gesticht was door de admiraal, was al opgeheven in 1681.

8 Getuigenissen

1 Petrus scriba:

Een van de vijf studenten van Lousanne in Lyon gevangen genomen, ondervraagd en ter dood gebracht

"Geloofd gij ook," zei hij, "dat er een vagevuur is, waar de zielen gereinigd worden, voor wie wij moeten bidden?" "Ik geloof," zei ik, "dat wij door het bloed van Jezus Christus gereinigd worden, waardoor al onze zonden worden afgewassen; want daarom is het gestort. Ik geloof

aan geen andere reiniging der zonden. Want de Schrift stelt ons twee dingen voor, de ene weg des geloofs ten eeuwigen leven, de anderen des ongeloofs, waarop alle ongelovigen, die in Christus niet geloven, tot de eeuwige dood gevoerd worden. Want er staat geschreven: *"Die in de Zoon van God gelooft, die heeft het eeuwige leven, maar die de Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toom Gods blijft op hem."* Daarom moet men voor de doden in het geheel niet bidden; want zijn zij in het Paradijs, dan is het gebed te vergeefs, en geheel onnodig voor hen, die nu de vruchten genieten van de dood en het lijden van Jezus Christus en van alle beloften, die in het Evangelie gedaan zijn; maar zijn zij veroordeeld, zo zal het gebed hun niet baten, aangezien zij in eeuwigheid door God vervloekt zijn.

"Geloofst gij niet," zei hij, "dat men bij de priester moet biechten?" "Ik geloof," zei ik, "dat men alleen bij God moet biechten, zoals David in vele plaatsen zegt, en vooral in de 32sten psalm: *"Ik zeide: Ik zal belijdenis van mijne overtredingen doen voor' de Heere en Gij vergaart de ongerechtigheid mijner zonden."* Dit is een ware biecht, waarop terstond de vergeving en de kwijtschelding der zonden om niet volgt. "Gij gelooft dan niet," zei hij, "dat men bij de priester biechten moet?" "Geenszins", zei ik, "want dat strijdt geheel tegen het Woord Gods, waar ons geleerd wordt, dat wij God alleen onze zonden moeten belijden, zoals David toont in de 51e psalm: *"Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd, en gedaan dat kwaad is in uw ogen."* "Wat denkt gij," zei hij, "van de plechtigheden van de kerk, zoals van de klokken en andere ingestelde dingen?" "Aangezien wij", zei ik, "met vlees bekleed zijn, die de goddelijke dingen niet kunnen begrijpen, hebben wij, naar mij dunkt, zodanige hulpmiddelen nodig, om onze zwakheid te ondersteunen; daarom ook moet men in de gemeente onzes Heeren zekere plechtigheden onderhouden, aan een plaats tezamen komen, om Gods Woord te horen, en om de sacramenten, door de Heere ingesteld, uit te delen en te genieten, welke plechtigheden ik zeer prijs. Maar die, welke door de paus in de kerk ingevoerd zijn, verwerp ik geheel als schadelijk en buiten het Woord van God ingesteld, waardoor de lieden van alle godsvrucht en van de waren godsdienst worden afgekeerd."

Toen zei hij: "Geloofst gij, dat men de maagd Maria aanbidden mag en ook de andere heiligen, die in de hemel zijn, en dat zij onze voorsprekers en beschermers zijn?" "Ik geloof," zei ik, "dat er geen andere voorspraak is, die bij de Vader voor ons bidt, dan Jezus Christus; van Wie wij zekere en gewisse beloften hebben, dat in Zijn naam onze gebeden door God de Vader zullen verhoord worden. Hij is ook alleen de Middelaar tussen ons en God, zoals ook de Apostel zegt; en er is ook geen ander. Aangaande de maagd Maria geloof ik, dat zij onder alle andere vrouwen zeer zalig is, omdat zij geloofde, en Jezus Christus in haar schoot heeft gedragen; dat zij maagd was voor en na zij Hem ter wereld bracht, en dat haar geloof en leven waardig is te worden nagevolgd; maar dat men God alleen, ook volgens haar voorbeeld, moet aanroepen en aanbidden, zoals zij ook in haar lofzang zegt. Zo denk ik ook over de heiligen, die ik zalig acht, en geloof, dat men hun voetstappen drukken moet, en God prijzen, dat Hij hen met zulke weldaden en gaven heeft begaafd en versierd, maar men zal er mi in het geheel niet toe brengen, om hen aan te roepen of te aan bidden, want zij zelf begeren deze eer niet."

Toen ik bemerkte, dat wat ik sprak door de Schrijver niet werd opgetekend, en dat de plaatsen der Heilige Schrift, die ik bijbracht, in het schrijven werden voorbijgegaan, bracht ik dit de geestelijke onder het oog, en begeerde van hem papier en inkt, om mijn belijdenis in schrift te stellen en uit de zekere getuigenis van de Heilige Schrift mijn geloof te bewijzen, en te tonen, dat mijn belijdenis geheel met de waarheid van het goddelijke Woord overeenkwam. Als hij mij dat toezegde, en beloofde mij de volgende dag papier en inkt te laten brengen, beval hij, dat ik mijn belijdenis zou ondertekenen, en ik door de gevangenebewaarder en de onderbeambte in de kerker zou worden gebracht. Daar dankte ik mijn God, door Jezus Christus zijn Zoon, dat Hij mij door de kracht des Geestes had gesterkt, om voor de vijanden Zijn heilige naam te mogen belijden, en bad Hem, mij in de belijdenis van dit geloof tot den einde toe standvastig te bewaren. Ofschoon ik in een duistere en afzonderlijke plaats zat, waar ik nauwelijks adem kon halen, was ik nochtans na dit gebed door de kracht des Geestes, verblijd en versterkt, en ontving zulk een troost en blijdschap, dat mijn droefheid en verdriet overwonnen en weggenomen werden. Des anderen daags op

Maandag de 2de Mei, bracht mij, de gevangenbewaarder, ten acht ure, in een andere plaats, waar ik wat beter licht had om te schrijven, en gaf mij een half blad papier, om mijn belijdenis op te tekenen. Onder aanroeping van de Heere heb ik dit gedaan, en Hem gevraagd om mij te besturen en te regeren, ten einde mijn belijdenis naar behoren neer te schrijven

2 Bernhardus Seguinus

Nog een van de vijf studenten van Lousanne, in Lyon gevangen genomen, ondervraagd en ter dood gebracht

De Heilige Geest, sprekende door de mond van de Heiligen Apostel Petrus, vermaant ons, *"dat wij altijd bereid zullen zijn tot verantwoording aan een iegJ3lijk, die ons rekenschap afeist van de hoop" die in ons is, met zachtmoedigheid en vreze.*" Hij zegt ook door de mond van Paulus: *"Dat men met het hart gelooft ter rechtvaardigheid, maar met de mond belijdt ter zaligheid."* Aangezien het nu God behaagd heeft, dat ik in deze banden ben gesloten, niet om enige doodslag, dieverij, hoererij of andere dergelijke misdaden en schelmerij, die ik zou hebben gedaan; maar omdat ik, ondervraagd zijnde aangaande mijn geloof, sommige artikelen niet wilde toestemmen, waarover thans wordt getwist, en die niet voor waar wilde belijden, omdat zij tegen het Woord Gods en mijn geweten strijden, en terwijl ik het bevel van de Geest volgde, heb ik mij daarin beijverd. Aangezien ik nu in de tijd, toen men mij ondervroeg u niet geschikt mijne geschreven belijdenis kon overgeven, heb ik die, toen mij dit werd toegestaan, en God mij daartoe bekwaamheid gaf, opgetekend, opdat gij weten zou, dat het geen ijdel voornemen of hardnekkigheid is, welke ik onvoorzichtig in mijn hart opgevat en daarin bevestigd had, die mij zou belet hebben in deze artikelen van de godsdienst toe te stemmen, maar dat het is een vaste verzekering der waarheid en gewisheid des harten, waardoor ik zeker weet, dat zulks ten enenmale tegen het Woord van God strijdt. Dit hoop ik, door Gods hulp, ordelijk in ieder stuk te bewijzen. Ik zal niet spreken over de zaken, die ik met allen, die christenen genaamd worden, gemeen heb,' waarvan ik al de artikelen erken en belijd, welke daarin vervat zijn.

'Wat vooreerst de vrije wil betreft, waarbij zij aan de mens toeschrijven, dat hij uit zich zelf goed en kwaad zou kunnen doen. Ik zeg, dat de mens, aangezien hij, zoals Paulus getuigt, na de val van de stamvader Adam vervloekt is, en een kind des toorns en van de dood, van nature niets anders vermag dan God vertoornen en zich zelf verdoemen. Want de Schrift betuigt, *"dat het gedichtsel van 's mensen hart boos is van zijn jeugd aan,"* geneigd tot kwaad, en dat er 'niets goeds van kan komen; dat er onder de mensen *niet een verstandig is, en naar God vraagt; dat zij allen tezamen goddeloos zijn geworden,"* en alzo van alle boosheid en ongerechtigheid' vol zijn, dat alle gedachten en gevoelens der mensen voor God hatelijk zijn; dat de mens zo vol gruwelen is, dat hij de boosheid opslurpt als een vis het water, en ijde1er is dan de ijdelheid zelve. Aangezien dit nu alles waar is, wat zou een mens uit zichzelf anders kunnen voortbrengen dan zonde, zoals een kwade boom kwade vruchten oplevert?

Daarom kan geen mens, aangezien bij zoodanig is, iets goeds, zelfs niet het allerminste, uit zich zelf doen,, maar het is nodig, dat God dit in hem werkt. Dus mogen wij dan van al het goede, dat God in de mens werkt; ons zelf geen eer toeschrijven, " *Want wat hebt gij,*" zegt Paulus, *"dat gij niet ontvangen hebt? En, zo gij het ook ontvangen hebt, wat roemt gij alsof gij het niet ontvangen had"* Zo behoren wij; dan de gehele eer van al het goede, wat wij doen alleen aan God, van Wie het komt, toe te schrijven. Het geloof is een heerlijk werk, maar het is een bijzondere gave van God." *Want niemand kan,"* zegt de Heere, *"tot Mij komen" dan dien de Vader 'rekt."* En andermaal: *"Niemand kan tot Mij komen, tenzij het hem van d Vader gegeven zij."* Paulus zegt openlijk, *"dat wij niet bekwaam zijn iets te denken, als uit ons zelf maar dat onze bekwaamheid uit God is, dat het God is, die in ons werkt het willen en het werken, naar Zijn welbehagen."* Eindelijk, dat Hij het ook alleen is, Die, wat Hij in ons begonnen heeft, ten laatsten dage volbrengt. Daarom is het begin, het midden en het einde onzer zaligheid aan God alleen toe te schrijven. Want van Hem is de oorsprong en de voortgang; tot Hem moet de uitgang van onze zaligheid uitlopen. Daarenboven zegt Jeremia.

"Ik weet, O Heere, dat bij de mens zijn weg niet is: het is niet bij een man die wandelt, dat hij zijnen gang richte." Op een andere plaats: *Bekeer mij, zo zal ik bekeerd zijn.*" Ezechiël betuigt ook evenals David, dat het het eigen werk des Heeren is, het hart te vernieuwen, en zijn hardheid te vertederen, zijn wet te schrijven in onze harten, en die zo te veranderen, dat zij van steen en vlezen harten worden; ook in de weg zijner geboden te wandelen, en de vrees van" Zijn naam alzo in onze harten te prenten, dat wij nimmermeer van Hem wijken. Wanneer wij eenmaal in God geloven, en in de heiligheid des levens volharden, dan is ons dit niet ingeboren, maar het komt van God, en wordt tot het einde dool' Hem bewerkt Voor wij geloven, kunnen wij niets anders dan zondigen, zoals de Apostel zegt: *"Wat uit het geloof niet is, dat is zonde"* Verder: *"Het geloof is een gave Gods."* Zo zijn dan ook de goede werken en het eeuwige leven een gave van God, want zij vloeien, uit het geloof als uit de bron en de oorsprong voort. Hieruit kan men genoeg verstaan, welke krachten en vermogens er in de mens te vinden zijn van de vrije wil, daar hij toch van zichzelf niets vermag te doen dan kwaad, en niets goeds kan beginnen, tenzij God het in hem werke. Hetzij in de wil hetzij in gedachten kan de mens niets goeds ontvangen, wanneer bij in zijn eigen natuur blijft; maar, zoals ik boven bewezen heb, God werkt, in hem, wekt in hem op en volmaakt al wat goed en rechtvaardig is.

Van de rechtvaardigmaking geloof ik, dat de mens alleen gerechtvaardigd wordt door het geloof, dat door de liefde werkzaam is, zodat men aan de werken geen deel der rechtvaardigheid die voor God geldt, mag toeschrijven. Want gelijk het nodig is, dat een boom goed moet zijn, voor hij goede vruchten voortbrengt, alzo moet een mens door het geloof rechtvaardig zijn, voor hij enig goed werk kan doen. De persoon moet God eerst behagen voor Hij diens werk aanziet, of voor Hem dit behagen kan, Zoals duidelijk is in het voorbeeld van Abel, die God eerst aanzag, voor Hij diens gaven aanzag. Zo is bet dan het geloof alleen, dat ons voor God rechtvaardig maakt, en niet de werken; zoals Paulus in al zijn brieven bewijst, en vooral in die aan de Romeinen en Galaten, waarin bij al de eer van mensen uitsluit, en in de rechtvaardigmaking geeft hij alleen de prijs en de eer aan de genade en de barmhartigheid van God. "Want is de rechtvaardigheid," zegt hij, "uit de wet, 'zoo is Christus te vergeefs gestorven. *Zij hebben allen gezondigd, en worden nu zonder de wet om niet gerechtvaardigd, uit Zijne genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is, Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in zijn bloed.*" Maar deze rechtvaardigheid wordt ons geschonken als wij die uit bet Evangelie, waar zij ons geopenbaard en voorgesteld wordt, door het geloof aangrijpen, en de vergeving der zonden wordt de gelovigen in de Zoon van God gegeven, want deze rechtvaardigheid is gelegen in de vergeving der zonden, die om niet geschiedt, als ons de zonden niet toegerekend worden, of niet in de tegenwoordigheid Gods worden gebracht, maar bedekt door Zijn barmhartigheid, zoals David de mens zalig roemt, *"wien de overtreding vergeven en de zonde bedekt is."* ,Zo behoren wij dan, wanneer wij behouden en zalig willen worden, alle eigengerechtigheid der werken, en het vertrouwen daarop, ten enenmale te verwerpen, en alleen te steunen en te betrouwen op de rechtvaardigheid des geloofs, "opdat wij genade bij God verkrijgen. Dit willen wij alleen in ootmoed op prijs stellen, en al de hoop en het betrouwen van onze zaligheid alleen gevestigd en gegrond houden op de barmhartigheid van God. Wij mogen de Farizeeër niet navolgen, maar de tollenaar, opdat wij, arm aan eigen gerechtigheid, ootmoedig de toevlucht nemen tot Zijne genade en barmhartigheid, die rijk is in barmhartigheid. Laat ons het voorbeeld der Joden niet navolgen, die, toen zij hun eigen rechtvaardigheid poogden op te richten, aan de rechtvaardigheid van God niet onderworpen" waren.

Omtrent de doop geloof ik, dat hij ons tot een inlijving is in de gemeente, gelijk de Joden de besnijdenis was, dat de macht, om die te bedienen, de Apostelen gegeven is, toen er geboden werd, dat zij zouden heengaan om te leren en te dopen in de naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Die nu aan bet water, dat God tot het sacrament ingesteld heeft, iets anders toevoegen, zoals speeksel, zout en andere dergelijke nietigheden, menen dat Johannes de Doper en ook Christus Jezus zelf, niet wijs genoeg waren om dien in te stellen, want van zout of van gewijd water 'vindt men in het Nieuwe Testament nergens gesproken, maar, wel dat Johannes de Doper in de rivier de Jordaan

doopte, en dat Filippus de kamerling van de koningin van Ethiopië, in het eerste water wat hij vond, heeft gedoopt. Daar dit nu slechts zuiver water was, en een goed voortbrengsel van God, en tot zulk een goddelijk gebruik geheiligd, waartoe was het dan nodig andere dingen daarbij te voegen, die alleen ten onnutte en bederf daarbij gevoegd zijn? .

Ook de mening, dat de kinderen, die voor de doop sterven, verdoemd zouden zijn, of van Gods aangezicht verworpen, hetwelk een zware veroordeling is, acht ik vals en goddeloos, want aldus wordt de macht van God beperkt, alsof Hij op geen andere wijze kan zalig maken, dan. Hij ingesteld heeft, en alsof de zaligheid aan de tekenen en vergankelijke stoffen verbonden ware, daar men toch veel meer de 'belangrijke beloften behoort aan te merken, waar God eerst aan Abraham en diens zaad, daarna ook alle gelovigen, die Abrahams nakomelingen zijn, belooft hun God te zijn. , Daarom zegt Paulus, dat de kinderen de gelovigen heilig zijn, ook als zij zich nog in het lichaam der moeder bevinden, want Jeremia en Johannes de Doper, van wie wij niet lezen, dat zij gedoopt zijn, zijn nochtans van zulk een heiliging' niet verstoken geweest. Hoewel dan God dit sacrament heeft ingesteld, om langs dezen weg de kinderen in zijn gemeente op te nemen, en alzo tot de zaligheid te brengen, is het nochtans niet zulk een noodzakelijke wet, alsof God hen niet zou kunnen of willen zalig maken, wien Hij de weldaad van dit licht en het leven niet zo lang gegeven heeft, om het sacrament van de doop te kunnen ontvangen en gebruiken.

Het avondmaal is een sacrament dor de Heere in Zijn gemeente ingesteld, waarin Hij jegens ons, die Zijn huisgezin zijn, het ambt en de betrekking van een goed huisvader aanneemt, voedende niet alleen onze lichamen, maar ook onze zielen met Zijn vlees en bloed, waarin de gezonde spijs van onze zielen gelegen is. Daarmede worden wij dan waarachtig gevoed, als wij de ogen onzes harten 'naar de hemel opslaan, om alzo Christus Jezus te aanschouwen, Die aan de rechterhand Gods des Vaders zit, en als wij de weldaad van onze verlossing bedenken, waarin Hij Zich tot een offerande voor onze zonden opgeofferd heeft. Zo zijn wij dan zo zeker het vlees en het bloed van onze Heere deelachtig als wij door het geloof het brood en de wijn als gedenkteken en zinnebeelden van het geestelijke voedsel, wat de ziel aangaat, gebruiken en ontvangen, en geloven, dat de Heere Christus, Die voor ons gekruisigd en gestorven is, niet minder gegeven en medegedeeld wordt, dan het brood door de dienaar de gelovigen wordt uitgereikt. Daarom verwerp ik ten enenmale de verandering of transsubstantiatie zoals deze instelling des Heeren geheel vals en door. De satan en bedrieglijke geesten uitgevonden, en tot grote schade en verderf in de christelijke gemeente is ingevoerd. Want het brood kan geenszins het lichaam van Christus Jezus zijn, dat, zoals wij in onze artikelen des geloofs belijden, en door de Heiligen Geest in de Heilige Schrift onderwezen worden, na de opstanding in de hemel is ontvangen, en met grote eer geplaatst aan de rechterhand van God de Vader, Hij is ook niet meer met het lichaam op de aarde, en zal ook niet' eerder wederkomen, dan om de levenden en de dood en ten oordeel te roepen. Zoo kan ook de natuur van het lichaam, noch de tekenen en de sacramenten zoodanige verandering, of lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het brood, ondergaan, want een waarachtig lichaam kan op een tijd niet meer dan aan een plaats zijn.

Met uw olie maakt gij geen zieken gezond, zoals de Apostelen deden, maar gij geeft daarmee veel meer een bewijs van het sterven, of van een dodelijke ziekte, Ik geloof ook, dat de heilige kerk geen ander hoofd heeft dan Christus Jezus, Wiens leden alle gelovige mensen zijn, van wie de een niet waardiger is dan de ander, en niemand de macht heeft anderen aan zich te onderwerpen. Zij zijn toch allen broeders in de Heere, om elkander onderdanigheid en gehoorzaamheid te bewijzen, en de een de ander onderdanig te zijn; zoals dit ook in de eerste gemeenten het geval was" gelijk men uit de geschriften daarvan, zien kan. In de brief, die Cyprianus te Karthago schreef, vinden wij de woorden: *Wij zullen allen tezamen komen, opdat ieder zijn gedachte en mening mededele. En wanneer iemand een ander gevoelen heeft en tegenspreekt, dien zullen wij toch niet uit onze vergadering werpen; want niemand is er onder ons, die zich de oppersten bisschop zou durven noemen, of de ander' tot de inneming van zijn gevoelens dwingen.*" Nu ziet gij wel, dat er toen geen bisschop was, die zich heerschappij aanmatigde over een ander, veel minder' over koningen en vorsten, zoals thans de paus zich wil aanmatigen. Gij weet, dat. Gregorius dezen naam verwerpt, wanneer

hij zegt: *"Dat hij, die dien gebruikt en aanneemt, de voorloper van de antichrist is."* Hetzelfde zegt ook Ammianus, de diaken, aangaande Johannes, de bisschop van Konstantinopel, die deze naam zich hovaardig aanmatigde. Onbekend is het u ook niet, wat het ambt en de bediening der andere bisschoppen was, en welke wijze van leven, leer en handelen Paulus hun heeft voorgeschreven, en dat Gregorius hen, die hun bediening niet waarnamen, stomme honden noemde. Gij weet ook wel, wat het ambt der priesters is, en welke kracht die naam heeft. Met de naam alleen stellen zich thans de mensen tevreden; het leven en de zuivere leer worde door hen niet geacht. Daarenboven belijd ik, dat alleen het Woord de mensen de zonden kan vergeven en dat de mens, zoals Ambrosius zegt alleen een dienaar is van de vergeving, Daarom, wanneer hij iemand verdoemt, dan geschiedt dit niet door zijne kracht en macht, maar door de kracht van het Woord, dat door hem wordt verkondigd. Dit komt geheel overeen met het gevoelen van Augustinus, dat in zijn besluit staat uitgedrukt, als hij zegt: *"Dat het niet geschiedt door de verdiensten van de mensen, dat de zonden vergeven Worden, maar door de kracht des Heiligen Geestes. Want de Heë1'e had tot zijne Apostelen gezegd: "Ontvangt de Heilige Geest," en daarbij gevoegd: " Wanneer gij iemands zonden vergeeft, dan doet gij dat niet, maar de Heilige Geest, Dien gij ontvangen hebt. Cyprianus zegt ook, "dat een dienaar niet kan vergeven wat tegen zijn Heere misdaan is," Daarom ken ik ook geen andere biecht, dan die wij aan God behoren te doen, de broederlijke verzoening, en dé openbare belijdenis voor de gemeente door hen, die enige ergernis mochten gegeven hebben, zoals ook de oude leeraars gepredikt hebben. Eindelijk vraag ik allen getrouwen toehoorders, die de geschiedenis der kerk gelezen hebben, of het niet de gewoonte der oude vaders geweest is, om de ketters niet tot de dood te vervolgen? Door de Schrift overwonnen zij hen, en brachten hen, zo ver als het mogelijk was, door de kracht der waarheid op de rechte weg. En bleven zij hardnekkig bij de door hen aangenomen meningen, dan was de hoogste straf, ben als ballingen weg' te zenden, opdat zij de kudde' niet zouden besmetten en verderven. Doch thans past men zulke wreedheid toe, dat het schijnt, alsof de mensen niets anders willen, of nergens anders zich op toeleggen, dan om wrede tirannische heerschappij over de anderen uit te oefenen. Dit zeg ik niet, omdat ik mij in mijne belijdenis aan enige ketterij schuldig erken, want allereerst is God mijn getuige, dat ik niets gezegd heb, waar men enige valse of boze mening in vinden zal. Vervolgens zullen ook alle ware christenen, die dit lezen, het mij nazeggen; en ook gij, mijn heren, als gij slechts enigszins met u w geweten te rade gaat, en naar waarheid, zonder enige verkeerde gevoelens, wilt oordelen, zult dit ook bekennen. God zij de eer"*

3 Mattheus Dimonnet

Koopman te Lyon die aanvankelijk een ergerlijk leven leidde wordt tot God bekeerd en spoedig daarop omwille van zijn geloof gevangen genomen en op 15 juli 1553 gedood.

Toen ik andermaal ondervraagd werd, zeide ik, dat ik geloofde al wat de heilige algemene kerk met waar geloof aannam, zodat ik geloofde in God, de almachtige Vader, Schepper des hemels en der aarde, en ook in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon onze Heere, ontvangen van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria, etc., dat ik ook geloofde in de heilige Geest een heilige algemene kerk, gemeenschap der heiligen, etc. Zij wilden toen, dat ik zeggen zou: de roomse kerk. Ik zei daarop: Is het niet genoeg, dat ik zeg de algemene kerk, en geen andere kerk noem, die ik niet erken? Daarna vroegen zij mij, wat ik verstomd onder de gemeenschap der heiligen. Ik antwoordde daarop: de gemeenschap van alle gelovigen, die verenigd zijn door het geloof, en alzo in Jezus Christus één lichaam uitmaken, zoals Paulus zegt: *"De drink beker' der dankzegging, die wij [dankzeggende] zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus? Want één brood [is het, zo] zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen ééns broods deelachtig zijn."*

Daarna spraken zij over het eten van het vlees en het bloed des Heeren; en, toen men mij daarover ondervroeg antwoordde ik, dat het geestelijk was, zoals Christus zegt, dat Hij het brood des levens is, dat van de hemel nederdaalt; die tot Hem komt, zal niet hongeren noch

dorsten, dat is, die in Hem gelooft, Het brood, dat Hij geven zou, is Zijn vlees, dat Hij voor het leven der wereld zou overgeven; daarenboven, dat Zijn vlees de waarachtige spijs is, en Zijn bloed een waarachtige drank; die Zijn vlees eet en Zijn bloed drinkt, die blijft in Christus en Christus in hem. *Dit betekenen ook de woorden van Christus, waarmede Hij het avondmaal instelde, die door de Evangelisten worden medegedeeld. Deze bewijzen, dat het gebruik van het avondmaal geestelijk is, hetwelk tot de zalige voeding van de zielen dient.*

"Geloof gij dan niet," zeiden zij, "dat het lichaam en het bloed van Jezus Christus in het brood is, en nadat de priester het geheiligd heeft, Hij daar waarlijk en als op een zekere plaats is?" "Het brood," zei ik, "en de wijn zijn ons gegeven als tekenen en Gods penningen tot genezing onzer krankheid; en wij behoeven onze harten op deze zaken, die men zien kan, niet te richten, maar ten hemel te heffen, waar Christus is heengegaan, en zijn lichaam met alle heerlijkheid versierd, heeft medegenomen, van waar Hij ook niet tot ons zal weder keren, totdat Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden."

"Wat gelooft gij van de mis?" zeiden zij; "Ik ontken, zeide ik, dat zij door Christus is ingesteld, en dat er nog enige offerande overgebleven is, nadat Christus het zijne volbracht heeft, door hetwelk alleen Hij alle andere offeranden te niet heeft gedaan. In de Heilige Schrift wordt van geen enkele mis gesproken; maar, die zich daaraan nog houden, kruisigen andermaal, zo veel in hen is, de Zone Gods."

"Geloof gij ook niet," zeiden zij, "dat de paus het hoofd is der kerk, die aflaten kan geven?" "Ik erken de paus niet," zeide ik, "en houd niemand of erken geen ander als hoofd der kerk, dan Jezus Christus van Wie alle gelovigen leden zijn."

Daarna, toen zij nog vele andere zaken met mij besproken hadden, wilden zij, dat ik zou ondertekenen, wat ik hun had geantwoord. Nadat zij mij alle vragen en antwoorden voorgelezen hadden, heb ik dit gedaan, ofschoon zij alles niet hadden beschreven, zoals ik gesproken had.

4 Lodewijk Marsacus

Een ridder uit Bourbon belijdt op 31 juli zijn geloof voor de rechters van Lyon met anderen levend verbrand terwijl zij de lofzang van Simeon zingen

Toen mij gevraagd werd, of ik wel aan de belofte van reinheid geloofde, vroeg ik hun, wat dat betekende. "Dat men;" zei hij, "godsdienstig wordt en vrome dingen doet, te veel om op te noemen." Ik antwoordde daarop, dat ik geen betere reinheid kende dan, wanneer wij door aanvechtingen des vleses gekweld worden, tot God te vlieden, en van Hem te begeren, dat Hij die kwade en onbehoorlijke lusten des vleses bedwingt en uitblust, en dat wij dit door zulke middelen onderdrukken als ons God heeft gegeven en bevolen, en dat ik ook geen andere godsdienstigheid kende dan waarvan Jacobus spreekt. Gevraagd zijnde, of ik aan de sacramenten van de kerk geloofde, vroeg ik hem, welke die waren En, toen hij) mij die had medegedeeld, zei ik dat er in de christelijke kerk slechts twee door God waren ingesteld en onderwezen, de doop en het heilige avondmaal. Toen men mij ondervroeg, of ik in de tijd, toen ik ridder was, ook de mis ging horen, voor de beelden op mijn knieën viel en mijn zonden aan de priester biechtte, beled ik, dat ik dit in mijn onwetendheid en grote blindheid vroeger gedaan had, maar dat ik nu God hartelijk dankte, Die mij van deze grote dwaling terug geroepen en op de weg der zaligheid gebracht heeft."Gij zijt," zeiden zij, "daar nog verre van verwijderd." "Ik ben er", zeide ik, vroeger veel verder van verwijderd geweest."

"Meent gij," zei de vicaris,

"dat gij nu op de weg der zaligheid zijt?" "Ik meen het niet alleen," zei ik, "maar ik geloof het ook en ben er zeker van door de belofte, waarmee Christus mij van mijn zaligheid heeft verzekerd." Toen zei hij, dat hij een leraar zou meebrengen, die mij duidelijk zou aantonen in welk een grote dwaling ik verkeerde. Daarop zei ik, dat ik hem zou geloven, en mijne dwaling belijden, wanneer hij mij die uit de Schrift bewees. "Hij zal het u," zei hij, "uit de Heilige Schrift bewijzen en uit de instellingen van de kerkvergaderingen." "Ik zal hem ook geloven," zeide ik, "als zijn bewijzen met Gods Woord overeenkomen; maar als hij een andere leer voorbrengt, die tegen het Woord van God strijdt, zal ik die, zoals Paulus zegt, als een vloek

verwerpen."

Zij beriepen zich gedurig op het gezag van de kerkvergaderingen en der leeraars; doch met nadruk wierp ik hun deze plaats van Paulus voor, en bewees dat mijn geloof op gezag van het goddelijke Woord en niet op het gevoelen of de mening van enig mens gegrond was.

Drie dagen daarna kwam de vicaris met de scherprechter tot mij, die een grote buit bij mij hoopten te vinden, en beroofden mij van het geld, dat ik had, en lieten mij slechts zoo veel over, als ik nodig had om van te leven. De vicaris vroeg mij andermaal bij veel onzin, die hij uitkraamde, of ik mij geheel aan de raad en het oordeel van de leeraars wilde overgeven; aan wie alleen was toevertrouwd de Schrift te verklaren en uit te leggen, en of ik wijzer wilde zijn dan de koning van Frankrijk, om niet te geloven, wat die aannam. Ik antwoordde hem, dat ik hun uitlegging niet nodig had, en dat ik zonder zulke uitleggers en leraars gemakkelijk bewijzen kon, dat het waar was, wat ik zei en dat mijn geloof op dat van de koning niet rustte, en dat hij ook hier niet tegenwoordig was, om over zijn geloof te kunnen oordelen. Toen beloofde hij mij weer een leraar te zullen zenden. "Hoe," zei ik, "kunt gij dat zelf niet doen, vooral daar gij een zodanig ambt bekleedt en rechter zijt." Ten derden male kwamen zij met de onderbeambte bij mij, en de voornaamste vicaris vroeg mij, of ik in mijn dwaling, zoals zij het noemden, en mijn gevoelen bleef volharden. Ik verzocht hem mij te laten voorlezen, wat ik vroeger gezegd had. Hij deed dit en vroeg mij gedurig, of ik mijn voornemen en mijn gevoelens wilde vaarwel zeggen, en beloofde mij barmhartigheid. Ik zei hem, dat ik van de zaak der waarheid, die zo goed en waarachtig was in het geheel geen afstand wilde doen of die verwerpen, dat ik ook van hen geen barmhartigheid begeerde maar God bad om mij die te schenken.

5 Steven le Roy en Pieter Dinochean

Steven le Roy, geboren in een dorp bij de stad Chartres, woonde te Sint George, een gemeente bij Couffours, waar hij notaris was waar hij een zekere Pieter Dinocheau bij zich had, die hem als klerk diende. zij werden voor Lutheranen gehouden en als zodanig beschuldigd. In December van het jaar 1552 werden zij gevangen genomen, en in de bisschoppelijke gevangenis gezet. Dinocheau stelde het verhoor op schrift

Toen mij gevraagd werd, wat ik geloofde, antwoordde ik, dat ik geloofde, dat er een God in de hemel is, levend, onsterfelijk en onzienlijk, in drie personen onderscheiden, een enig en onderscheiden God, namelijk: God de Vader, begin zonder einde, Oorsprong, Schepper en Regeerder aller dingen, Die de hemel en de aarde gemaakt heeft en al wat er in is, zowel de hemelse schepselen als de aardse, dat is, alle schepselen en dieren, die er zijn, die Hij onder Zijn bedwang leidt en houdt, deze steeds door Zijn hand regerende, en dat er niets is gemaakt zonder Zijn wil. Hij geeft regen en schoon weer, vruchtbaarheid en onvruchtbaarheid, winden en donder, bliksem en onweer, gezondheid en ziekte, en door Zijn grote voorzienigheid regeert, onderhoudt en voedt Hij de gehele wereld, en doet dit alles naar Zijn welbehagen. De vijanden heeft Hij in Zijn macht, welke Hij door Zijne wijsheid aldus leidt, dat zij zich niet kunnen keren of wenden dan door Zijn toelating en Zijn bevel; Zijn geboden moeten zij, ook tegen hun wil en voornemen, volbrengen. Daarom moeten wij deze groten God als onze Beschermers en Regeerders erkennen, belijden, en groot maken, en de Zoon, die Zijn wijsheid, goedheid en rechtvaardigheid is en onze enige Zaligmaker Jezus Christus, en de Heiligen Geest, die de macht is en de kracht Gods, uitgestort over alle schepselen. Deze drie zijn nochtans een geheel in wezen. De naam Jezus was van de Engel gegeven. Jezus is de Zaligmaker en Christus de Gezalfde, ontvangen van de Heilige Geest, om te bewijzen, dat Hij van God gezonden was om de Zijnen zalig te maken. Hij heeft het vlees aangenomen in denschoot van een maagd, Maria genaamd, een uitverkoren vat, en dat van haar eigen wezen, om te zijn het zaad van David, zoals Mattheus in het eerste hoofdstuk en Lukas in het tweede betuigt, hetwelk door de wonderbare kracht des Heiligen Geestes is geschied. Zoals de zon door het glas schijnt zonder het te breken, is Hij in haar maagdelijk lichaam ingegaan, zonder besmetting of enige gemeenschap des mans, opdat Hij de zonden van onze eerste vader Adam zou verzoenen. Deze Jezus was beschuldigd,

hoewel Hij onschuldig bevonden was door den rechter, Pontius Pilatus genaamd, door de Joden gekruisigd, onze vloek op zich nemende, om ons te verlossen van de eeuwige dood. Hij is gestorven en begraven, om ons te bewijzen, dat Zijn dood waarachtig was en noodzakelijk, zonder welke wij in eeuwigheid zouden zijn verloren gegaan. Hij is nedergedaald ter helle en heeft de poorten daarvan verbroken, om de heilige vaders daaruit te trekken, en ons te verlossen uit de macht en tirannie van denduivel, waaraan wij allen, wegens de ongehoorzaamheid door onze eerste vader begaan, onderworpen waren. Ten derden dage is Hij verrezen, om ons te bewijzen, dat wij zullen overgaan van het ene leven in het andere, hetwelk het eeuwige leven is. Hij is opgevaren ten hemel, om te tonen, dat Hij het einde is van alle voorzeggingen en openbaringen, en dat het niet meer nodig was, dat Hij in de wereld verkeerde. Daaruit trekken wij ook een grote nuttigheid, want gelijk Hij nedergedaald is om ons te verlossen, zo is Hij ook opgevaren om ons tot Zich te trekken, en ons te bewijzen, dat de weg voor ons door Hem is gebaad, en dat Hij daar is voor het aanschijn van God Zijn Vader, om Beschermmer en Voorspraak te zijn, zoals Paulus betuigt. Nochtans is Hij niet geheel van ons gescheiden, dan alleen door Zijn lichamelijke tegenwoordigheid want Hij wil bij ons blijven tot aan het einde der wereld, Matt. 18. Hij is gezeten aan de rechterhand van God de Vader, om te bewijzen, dat Hij de heerlijkheid over hemel en aarde ontvangen heeft, opdat Hij dit alles zou regeren en onderhouden. Vandaar zal Hij komen om te oordelen de levenden en de doden, dat is, Hij zal verschijnen uit de hemel, zoals Hij is opgevaren om gericht te houden en het vonnis uit te spreken, wat ons tot troost is want wij zijn er zeker van, dat Hij tot onze zaligheid verschijnen zal. Daarom verlangen wij naar die dag, en hebben geen vrees, omdat Hij, als onze Beschermmer en Voorspraak, onze zaken op zich genomen heeft, om die voor Zijn Vader te beschermen in de grote dag des oor'deels. Op deze Jezus Christus vestig ik al mijn vertrouwen en hoop, en belijd, dat van Hem al mijn zaligheid en mijn zegen afkomstig is en ben verzekerd, dat ik al Zijn weldaden en verdiensten deelachtig zal zijn, die Hij door Zijn lijden en dood verworven heeft. Deze doet Hij ons toekomen door Zijn Heiligen Geest. Deze verborgenheid geloof ik vast, en twijfel niet, of de Heilige Geest woont in ons, om ons de krachten van onze Heere Christus Jezus te doen gevoelen en Zijn genade te doen blijken. Ik geloof ook, dat er een christelijke kerk is, welke is de gemeenschap der gelovigen, die leven naar Gods gebod en bevel. Deze kerk heeft Jezus Christus verlost en geheiligd, opdat zij heerlijk zou zijn en zonder vlek, Eph. 5, vs. 27. Zij is verbreid over de gehele aarde, daarom is zij de katholieke genaamd, dat is, de algemene, en is in Christus Jezus verenigd, die haar enig hoofd is; want, gelijk er maar één wil in Christus is verenigd, zo heeft zij ook slechts één hoofd.

Ik geloof ook aan de vergeving van zonden, namelijk, dat God door Zijn goedheid en genade al de zonden vergeeft en kwijtscheldt aan al Zijn gelovigen, die tot Zijn gemeente behoren, in de naam van Zijn Zoon Jezus Christus; zodat zij voor Zijn aanschijn niet tot veroordeling gerekend worden. Daarna geloof ik aan de opstanding des vleses en het eeuwig leven, om te bewijzen, dat onze zaligheid niet te vinden is in dit leven, maar opdat wij zouden leren deze wereld als vreemdelingen te doorwandelen, en onze harten niet zouden begraven worden in de goederen en wellusten van deze wereld, en wij, vrijmoedigheid gebruikende, de toekomst zouden verwachten van onze Heere Jezus Christus. Aangezien God mij genade geschonken heeft, om Hem te belijden als een waarachtig en onsterfelijk wezen, een Schepper aller dingen, Die mij naar Zijn beeld geschapen heeft, en op deze wereld geplaatst, zoo wil ik altijd aan hem denken, al mijn vertrouwen op Hem stellen, Hem vrezen, beminnen, dienen en onderdanig zijn naar mijn vermogen, zoals Hij geboden heeft. In alle nood en zal ik mij tot Hem wenden, erkennende dat van Hem al het goed komt, van Hem mijn zaligheid verwachten en van niemand anders.

6 Clausius van Canesiere

Geboren in Parijs woonde in Anger was muzikant gevangen genomen in mei 1555 vrouw en kinderen ontkwamen naar Genève. Zijn eerste belijdenis, nadat hij te Lyon gevangen zat:

"Lieve zuster, gij moet weten, dat ik, terstond nadat gij de stad verlaten had, toen ik

Sebastiaan dacht te zullen vinden, in zeker huis ging waar de koffers en kisten stonden. Terwijl ik met de vrouw des huizes sprak, kwam daar de man, die er beslag op gelegd had, en vroeg mij, of die koffers en kisten van mij waren. Ik antwoordde hem, dat die mij ten dele toebehoorden, en dat zij enige voorwerpen bevatten, die ik in de stad had laten brengen, en dat ik een muzikant was. Hij vroeg mij, of ik gehuwd was. Ik antwoordde toestemmend. Hij vroeg mij verder, of mijn vrouw hier was. . Ik zei van neen, maar dat zij spoedig zou komen. "Ga met mij," zei hij "en ik zal uw koffers laten lossen." Ik zei hem, dat ik tevreden was. Toen bracht hij mij bij de heer Buatier, de voorname geestelijke van Lyon, en ik vreesde al spoedig een gevangene te zullen zijn. Hij leverde mij aan hem over, en deze begon mij al dadelijk te ondervragen. Vooreerst vroeg hij mij, of het lichaam van onze Heere Jezus Christus niet in het sacrament des altaars was, en zo lang en groot als bet was in het lichaam der maagd Maria of aan het kruishout. Ik zei hem terstond, dat ik niet wist, wat het was, en het niet kende. Intussen lieten zij niet na op te schrijven, wat zij verkozen. Daarna zei hij tot mij: "Ik geef u te kennen, dat ik de grote gezant van de paus ben, en u aangaande uw geloof moet ondervragen." Waarop ik hem een antwoord als boven gaf. Nochtans liet die Judas, de beambte van de stadhouder, niet na mij gevangen te nemen, in de kerker te werpen, en ontnam mij al mijn geld. Des anderen daags kwam de heer Buatier in de gevangenis, en vroeg mij, of ik niet van gevoelen was veranderd. Ik antwoordde hem, dat hij mijn rechter niet was, en ik hem niet zou antwoorden. Zoo ging hij heen. De volgende dag bracht hij de heer Puy, stadhouder van Lyon, tot mij, die mij gebod op alles voor hem te antwoorden, wat ik ook deed. Ik sprak van de twaalf artikelen des geloofs: "Ik geloof in God de Vader, den Almachtige," enz. Daarna zei ik, dat ik niet gestudeerd had, en geen geleerde was; maar dat ik dit geloofde, en alle christenen verplicht zijn dit te geloven, en voegde er bij, dat, indien zij mij betreffende de muziek wilden ondervragen, ik mij zeer goed zou verantwoorden. Zij zeiden mij, dat dit wel goed, doch niet genoeg was. Toen zei ik hun, dat ik niet wist, wat zij van mij verlangden. Hij vroeg mij, of ik niet geloofde, dat het lichaam van Jezus Christus even groot, als dit aan het kruishout hing, was besloten in het brood des avondmaals. Ik ontkende dit, en voegde er bij, dat dan de artikelen des geloofs vals zouden zijn, die zeggen, dat Hij opgevaren is ten hemel, en zit aan de rechterhand des Vaders. Hij vroeg mij verder, of ik mijn Pasen gehouden en bij de priester gebiecht had. Ik antwoordde ontkennend. Hij vroeg daarop, of ik niet geloofde, dat men bij de priester biechten moest, ten minste eenmaal des jaars. Ik antwoordde hem, dat men iedere dag zijn zonden aan God moet belijden. Daarna vroegen zij mij, of men de heiligen en de maagd Maria niet moest aanbidden. Ik antwoordde, dat men God alleen moest aanbidden, in de naam van zijn Zoon, onze Heere Jezus Christus. Zij vroegen mij, of wij geen vrijen wil hadden, en of wij geen reinheid mochten zoals de nonnen en andere. Ik antwoordde, dat wij niets bezaten, en dat al het goede, wat wij verrichten van God komt en niet van ons; dat wij ook geen reinheid konden beloven, aangezien het een uitnemende gave van God is, zichzelf te onthouden. Zij vroegen mij, of er geen vagevuur bestond. Ik antwoordde, dat ik geen ander kende, dan het bloed van Jezus Christus. Zij vroegen, of het niet goed was beelden op te richten. Ik zeide hun dat dit ons volgens Gods bevel was verboden, want er is gezegd. Gij zult u geen gesneden beeld noch enige gelijkenis maken van hetgeen er boven in de hemel is, noch van hetgeen er op aarde is, noch van hetgeen er onder de aarde in de wateren is; Gij zult die niet aanbidden noch dienen." Zie, dit zijn de eenvoudige antwoorden die mij van God geschonken waren. Zij hebben veel onzin voor mij uitgekraamd, die ik u niet alles kan mededelen. En waarlijk, ik was zeer verblijd, dat de Heere mij de genade had bewezen, om zijn Woord voor de mensen te belijden. Toen ik weer naar de plaats was teruggekeerd, waar men mij gezet had, dankte ik den Heere, en bad Hem mij moed, wijsheid en sterkte te geven.

7 Pieter van Rosseau

Pieter van Rosseau, geboren in het land Anjou, werd in Angers door zijn zwager verraden en gevangen gezet in de maand Oktober van het jaar 1555. Spoedig daarna werd hij aangaande zijn geloof ondervraagd, zoveel door de dienaren van de bisschop als door vele beambten van de koning, benevens door vele andere priesters en monniken, wat hij zelf op

de volgende wijze heeft beschreven:

"Allereerst vroegen zij mij, hoe ik dacht over het sacrament van het altaar. Ik antwoordde, dat zij Gods Woord vervalsen, wanneer zij wat in de Schrift het sacrament des avondmaals genaamd wordt, het sacrament des altaars heten.

"Geloofst gij dan' niet," zeiden zij, "dat in de mis het lichaam van Jezus Christus is, wanneer de priester de woorden der inzegening over de hostie heeft uitgesproken?" Ik antwoordde, dat wat de priester doet, hij dat slechts voor zich zelf doet; want zij, die dicht bij hem zijn, zien dit alleen, wat niet is volgens het bevel, dat Jezus aan Zijn discipelen gaf, en wat zij daarna hebben volbracht. Want Hij stelde hun in de gelegenheid om het te zien en te smaken, toen Hij tot hen zeide: "Neemt het allen, opdat gij allen mijn dood deelachtig moogt zijn, die gij verkondigen moet, totdat Ik kom." Want Christus beval, dat zij het allen zouden gebruiken, opdat zij allen zijn dood deelachtig zouden zijn, die zij verkondigen moesten, totdat Hij kwam. Om zijn bevel te volbrengen, moeten wij dit ook doen. De apostelen begrepen wel, wat Christus met het avondmaal bedoelde, volgens de betekenis van het Pascha, dat Hij juist tevoren had gebruikt. Zij vroegen, hoe ik dacht over de Doop en wat ik daarvan geloofde, Ik antwoordde, dat ik geloofde wat de vier Evangelisten daarvan getuigen, en hoe Johannes predikte den doop der bekering tot vergeving van zonden. Indien wij nu die in het geloof ontvangen, en in het Evangelie geloven, is het ons een eeuwig verbond met Christus Jezus. Wij zijn allen één in Christus en begraven in Zijn dood door de doop. In de Handelingen der apostelen zijn overvloedige bewijzen, hoe de apostelen Jezus Christus predikten, als gekruisigd om onze zonden en opgewekt tot onze rechtvaardigmaking, en dat men het Evangelie moest geloven en zich laten dopen. Zij vroegen, of men de maagd Maria en de heiligen in het paradijs niet behoorde aan te roepen. Ik antwoordde, dat ik gaarne mijne gebeden tot God richtte, volgens de leer van Johannes, die zegt: *"En, indien iemand gezondigd heeft, wij hebben een Voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de rechtvaardige. En Hij is een verzoening voor onze zonden, en niet alleen voor de onze, maar ook voor [de zonden] der gehele wereld."* Hij kan volkomen zalig maken die door Hem tot God gaan. Hij leeft altijd om voor hen te bidden, die Hem van goeder harte aanroepen, en op Hem hun vast vertrouwen stellen; want Hoi zegt: *Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven,"* En door de Profeet zegt Hij: *"Ik wil mijn eer' geen andere geven, noch mijn lof de gesneden beelden."*

9 Brieven

1 Brief geschreven door de broeders te Genève

Aan de bedrukte gevangen vrouwen te Parijs.

Wij verwonderen ons niet, beminde zusters in de Heere, dat gijlieden van harte verslagen zijt in deze zware verzuchting en den strijd met uw vlees, die u te meer aanvalt naarmate de almachtige God Zijn werken in u wil openbaren door Zijn Heilige Geest. Indien de mannen zwak en licht bewogen zijn, moet uw zwakheid volgens de loop der natuur, nog erger zijn; want de natuur heeft de man met grotere sterkte begiftigd dan de vrouw. Maar God, Die zeer goed kan werken in de broze vaten, kan ook evengoed zijn macht betonen in de zwakheid der Zijnen. Daarom, Hij alleen is 'het, tot Wien gijlieden uw toevlucht moet nemen, Hem gedurig aanroepende, en Hem biddende, dat het onverderfelijke zaad, dat Hij in uw hart gezaaid heeft, en ten gevolge waarvan Hij u als zijn kinderen aangenomen heeft, vruchten moge voortbrengen, en gij daardoor moogt versterkt worden, om alle benauwdheid en verdrukkingen te kunnen weerstaan. Gij weet toch, wat de Apostel Paulus zegt, te weten: *"dat God het dwaze der wereld heeft uitverkoren, opdat Hij de wijzen beschamen zou" en het zwakke der wereld heeft God uitverkoren, opdat Hij het sterke zou beschamen, en het onedele der wereld en het verachte heeft God uitverkoren, en hetgeen niets is, opdat Hij hetgeen' niets is te niet zou maken."* Gij moet dit wel bedenken, opdat de zwakheid van uw

geslacht u niet doe verflauwen, al is het, dat zij dikwerf door mensen wordt veracht. Want enige hovaardige en opgeblazen lieden, hoe hoogmoedig zij ook wezen mogen, en met welke verachting zij God ook mogen bespotten en allen, die Hem dienen, worden nochtans gedwongen zich te verwonderen over de kracht en de ere Gods, waar zij die ook zien schijnen en zich glansrijk vertonen. En hoe zwakker het vat is, waardoor God zijn wonderdaden werkt, hoeveel te meer zij bij zichzelf gedrongen worden de grote en ongewone kracht van God te bewonderen, die zij op generlei wijze kunnen weerstaan. Gijlieden ziet zeer wel, dat de waarheid Gods, waar die ook gevonden wordt, hun hatelijk is, en dat zij niet minder door zulke lieden gehaat wordt in de mannen als in de vrouwen, in de ouden als in de jongen, in de geleerden als in de onwetenden, in de rijken als in de armen, in de groten als in de kleinen. Indien zij zich ergeren aan het geslacht, of aan de uiterlijke omstandigheden, om ons daarmede te kwellen, zoals wij zien, dat zij spotten met de vrouwen en met de behoeftige ambachtslieden, alsof het hun niet paste van God te spreken en hun zaligheid te belijden, laat ons steeds bedenken, dat dit alles een getuigenis tegen hen is tot hun grote schande. Maar, aangezien het God behaagd heeft u tot Zich te roepen, zowel als de mannen, want Hij maakt geen onderscheid tussen mannen of vrouwen, is het nodig, dat gij u benaastigt om Zijn eer te verbreiden naar de gaven, die gij van de Heere hebt ontvangen en dit zijt gij met dezelfde grote naarstigheid verplicht te doen, als de voornaamste lieden, die Hij met grote geleerdheid en sterkte in het geloof heeft begiftigd. Aangezien Christus voor u gestorven is, en gij uw zaligheid van Hem wacht, als gedoopt in Zijn heiligen naam, moeten wij niet traag zijn Hem de eer te geven, die Hem toekomt; en, aangezien wij tezamen zaligheid in Hem bezitten, is het nodig, dat wij allen gemeenschappelijk, zowel de vrouwen als de mannen, de belijdenis van Zijn naam beschermen, en die tegen alle vijanden der waarheid verdedigen. Wanneer het Zijn Goddelijke wil is ons in de strijd te brengen, tot een bewijs tegen zijn vijanden, en wij ons op onze zwakheid beroepen, om ons aan de strijd te onttrekken, en weigeren zijn vijanden te bekampen, dan zal ons dit in genen dele voor de goddelijke majesteit verschonen, maar ons beschuldigen van ontrouw. Want Hij, Die ons tot de strijd roept, voorziet ons van en beschermt ons terstond met alle nodige wapenen, en maakt ons bekwaam om die te gebruiken; derhalve rest ons niets dan die aan te nemen, en ons door Hem te laten besturen. Hij heeft beloofd ons mond en wijsheid te zullen geven, die onze vijanden niet zullen kunnen weerstaan; Hij heeft Beloofd, dat Hij sterkte en volharding zal geven aan allen, die op Hem vertrouwen. Hij heeft Zijn Geest uitgestort over alle vlees, en doet zonen en dochters profeteren, zoals Hij voorzegd heeft door zijn Profeet Joel, wat voorzeker een bewijs is, dat Hij en in het bijzonder en in het algemeen Zijn nodige gaven uitdeelt, en zonen noch dochteren, mannen noch vrouwen van de gaven berooft, die dienen om Zijn naam standvastig voor de mensen te beschermen. Zo behoren wij dan niet slaperig te zijn om die van Hem te vragen, noch slap om die te ontvangen en te gebruiken, wanneer wij die behoeven, aangezien wij ze daarom ook van Hem ontvangen. Bedenkt gijlieden toch, welke sterkte en volharding de vrouwen betoonden bij de dood van onze Heere Jezus Christus, en dit, toen al de discipelen Hem hadden verlaten, zij Hem met wonderbare volharding nabij bleven; en dat een vrouw de eerste was, die de discipelen de opstanding van Christus boodschapte, die zij niet konden geloven of begrijpen. Indien de almachtige God de vrouwen toen aldus heeft vereerd, en met zulk een sterkte heeft begiftigd, denkt gij dan, dat Hij nu minder macht bezit, of dat Hij van wil is veranderd? Hoe vele duizenden vrouwen zijn er immers geweest, die haar bloed en leven niet hebben gespaard, om de naam van Jezus Christus te beschermen, en Zijn koninkrijk aan de mensen te verkondigen? Heeft God haar dood niet zegenrijk doen zijn voor de gelovigen? Heeft haar geloof niet zowel de overwinning behaald over deze wereld als het geloof der martelaren? En, om niet meer te zeggen, zien wij niet voor onze ogen, hoe God dagelijks werkt door haar getuigenis, en hoe Hij daardoor zijn vijanden beschaamt, zodat er geen predicatie van het heilige Evangelie zulk een grote kracht heeft, als de standvastigheid en de volharding, die de gelovigen tonen in de belijdenis van de naam van Christus. Ziet gij niet, hoe de uitspraak van onzen Heere Jezus Christus in haar harten is gegrond, waar Hij zegt: *"Een iegelijk, die Mij belijden zal voor' de mensen, die zal ik ook belijden voor mijn Vader, Die in de hemelen [is]. Wie Mij verloochend zal hebben*

voor de mensen, die zal Ik ook ver: loochenen voor mijn Vader, Die in de hemelen [is]." Zij hebben niet gevreesd dit vergankelijke leven vaarwel te zeggen, om een beter te verkrijgen, dat, vol van gelukzaligheid, eeuwig duren zal. Stelt u dan de uitnemende voorbeelden voor ogen, ten einde daardoor uw zwakheid te versterken, en om u te doen berusten in Hem, Die zulke grote werken gewrocht heeft in zulke kranke vaten. Erkent welk een grote eer Hij u bewezen heeft, door u zo tot Hem te laten leiden en weest verzekerd, dat Hij machtig genoeg is, om u in het leven te behouden, wanneer Hij daardoor nog langer wil gediend zijn. Of, indien Hij uw sterfelijk leven met een eeuwig leven wil verwisselen, dan zijt gij wel gelukkig, dat gij dit leven, dat zo onzeker is, moogt te pand stellen voor de eer van uw Zaligmaker, die van zulk een grote waarde is, om namelijk eeuwig met Hem te leven. Maar, daartoe zijn wij in deze wereld geplaatst, en door Gods genade verlicht, opdat wij Hem zouden verheerlijken in ons leven en in ons sterven, ten einde wij eens met Hem zouden worden verzameld. De Heere geve u de genade deze zaken ernstig te overdenken en op het hart te drukken, opdat gij uzelf ten enenmale aan Zijn goede wil onderwerpt. Alzo geschiede het.
uit Genève."

]

2 Brief van keizer Maximiliaan van Oostenrijk

Na de moord op Gaspard de Coligny schreef de keizer van Oostenrijk wiens dochter was getrouwd met Karel IX vanuit Wenen aan Lazarus Schwende:

"Ik kan de heerlijke daad, die de Fransen aan de admiraal en de zijnen hebben gepleegd, niet billijken. Tot mijn groot hartzeer heb ik vernomen, dat de man van mijn dochter zich tot zulk een schandelijke en schadelijke moord en bloedstorting heeft laten bewegen. Ik weet wel, dat anderen meer het bestuur in handen hebben dan hij; doch ook daardoor kan de koning noch de moord worden verschoond. Indien gij mij had geraadpleegd, zou ik u als een vader hiertegen getrouw hebben vermaand, en ' dit nooit met mijn weten of wil hebben toegestaan. Gij hebt u hierdoor een zeer schandelijke vlek aangewreven, die niet af te wassen is. God moge hun vergeven, die hieraan medeplichtig zijn, want de tijd zal hun leren, wat zij hiermee hebben bevorderd. Terecht toch heeft iemand gezegd, dat godsdienstzaken niet met het zwaard willen gehandhaafd worden. En dit moeten alle eerlijke en godvrezende lieden toestemmen. De leer van Christus en van Zijne apostelen is hiermede regelrecht in strijd. Het zwaard van God en van Zijn woord waren op hun tong en daarbij gaven zij een christelijk voorbeeld. En zoals zij Christus, behoren wij hen na te volgen. De ervaring van zoovele jaren had deze dolle lieden kunnen leren, dat door dit tirannische moorden niets tot stand kan worden gebracht. In één woord, ik heb een grote walg van deze handelingen en zal die ook nooit prijzen, tenzij God mij van mijn verstand berove, waartegen ik God bid. Ik gevoel mijn hart beklemd door de leugentaal van de onbeschofte booswichten, dat namelijk alles wat door de Fransen is gedaan, met zijn medeweten en wil heeft plaats gehad. Doch hierin wordt mij, God weet het, geweld aangedaan, en dikwijls heb ik hun lasteringen en eerroverij moeten verdragen. Doch ik beval dit Gode aan, Die dit te Zijner tijd zal vergelden. In de handelwijze met Nederland is men te ver gegaan, en ik kan dit in het geheel niet prijzen. Hoe menigmaal toch heb ik de, Koning van Spanje daar over geschreven en ten goede geraden; doch de raad der Spanjaarden vermocht meer dan mijn getrouwe waarschuwingen. Gijlieden zijt toch overtuigd, dat zij de oorzaak waren van de voornaamste onheilen. Ik had het zo gaarne anders en beter gezien, en wenste wel, dat die goede landen niet zo ellendig waren vernield. En, omdat zij mijn raad hebben veracht, en ik geen reden meer heb mij daarmee te bemoeien, volhard ik nochtans getrouw in mijn ijver, waartoe Gode Zijn zegen verlene, opdat zo iets voortaan niet meer gebeure. Hierover zou nog veel te schrijven zijn, doch Spanje en Frankrijk moeten wegens hun handelingen aan de almachtige God rekenschap geven. Door Gods genade wil ik eerlijk en christelijk wandelen, mij voor God verantwoorden, en mij over deze boze en heilloze wereld in het geheel niet meer bekommeren.

10 Overzicht van de Franse koningen ten tijde van de hervorming

1515-1547	Frans I	de Coligny 1519 geboren
1547-1559	Hendrik II	de Coligny
1559-1560	Frans II	de Coligny
1560-1574	Karel IX	de Coligny 1572 vermoord
1574-1589	Hendrik III	
1589-1610	Hendrik IV	
1610-1643	Lodewijk XIII	
1643-1715	Lodewijk XIV	
1715-1774	Lodewijk XV	
1774-1793	Lodewijk XVI	

11 Geschiedenissen van enkele martelaren

1 Willem Husson, apotheker. Blois

Omstreeks dezelfde tijd, namelijk in het jaar 1544, werd Willem Husson, een apotheker, om Gods Woord, uit Blois verjaagd. Hij kwam te Rouen, en nam des morgens in de nabijheid van de Martinville-poort bij een weduwe zijn intrek, die hij onder andere vroeg op welke tijd het parlement gewoon was uiteen te gaan. Toen hij vernam, dat dit omstreeks 10 ure plaats had, ging hij naar het paleis, en liet hier en daar op straat kleine boekjes vallen, waarin de hoofdinhoud der christelijke leer vervat was, en de misbruiken der menselijke instellingen verworpen werden. Het parlement kwam daarover zo in opschudding, dat men terstond beval alle poorten te sluiten, en in de logementen te vernemen, welke vreemdelingen er in de stad waren. Toen men bij de bovenbedoelde weduwe kwam, verklaarde zij, dat er des morgens een man bij haar gekomen was, die gevraagd had op welke tijd het parlement uiteen ging, dat hij twee uren daarna was teruggekomen, had gegeten en weg gereden was. Men reed hem terstond op alle wegen na, en zond lieden te paard uit om hem te zoeken, zodat zij hem dan ook halverwege Dieppe vonden, grepen en naar Rouen brachten. Terstond werd hij aangaande zijn geloof ondervraagd, dat hij, zonder enige dwang beleed, en zei, dat hij in de stad gekomen was om deze boekjes uit te strooien, en dat hij het voornemen had dit ook te Dieppe te doen. In de volgende week werd hij veroordeeld om levend verbrand te worden, en, aangezien hij enige tijd gestudeerd had, gaf men hem een leraar van de Sorbonne, de Banda genaamd, het hoofd der Karmelieters, opdat deze hem weer tot het katholieke geloof zou bekeren. Nadat zijn vonnis was voorgelezen, voerde men hem terstond uit de gevangenis op een kar tot voor de Domkerk, waar de genoemde leraar de arme lijder een kaars in de hand liet binden, en trachtte hem er toe te bewegen, voor een Lievevrouwebeeld boete te doen. Doch Husson wilde niet naar hem luisteren, en liet de kaars vallen waarom men hem dadelijk de tong uitsneed en naar de Kalvermarkt voerde, waar genoemde leraar een uitvoerige predicatie hield. Toen de monnik sprak van de barmhartigheid Gods, luisterde Husson aandachtig maar, toen hij over de verdiensten der heiligen en dergelijke dromerijen handelde, wendde hij het gezicht en de oren van hem af. Toen deze leraar zag, welke gebaren Husson maakte, hief hij de handen omhoog, en riep overluid tot het volk: "Ziet, deze mens is ter dood veroordeeld, en nog van de levende duivel bezeten." Nadat het monnikenspel was geëindigd, werd Husson aangevat, en met een touw door een rad in de lucht opgetrokken, terwijl zijne handen en voeten op den rug waren tesaam gebonden. Toen het vuur ontstoken was, hing hij daarover enige tijd, en verroerde zich niet alleen, toen hij de geest zou geven, zag men dat hij een weinig het hoofd boog. Alzo stierf standvastig deze heilige martelaar van Christus. (196)

2 Stephanus Peloquinus, Blois.

In de stad Blois in Frankrijk leefde een zeer oud burgerlijk geslacht van de Peloquins,

hetwelk met twee godvruchtige gebroeders God de Heere wilde vereren, en, die Hij vormde tot twee vrome strijders in de orde van zijn Zoon Jezus Christus. Zij hadden beiden gestudeerd, en waren in den christelijke godsdienst onderwezen in de stad Genève. Vandaar gingen zij naar Frankrijk, om de geestelijke strijd voor de waarheid te ondernemen. Stephanus, die ouder was dan zijn broeder Dionysius, werd het eerst tot de strijd uitgezonden, en vertrok van Genève, waar hij zijn huisgezin had, naar Orleans en Blois, om vandaar enige gelovige christenen over te brengen naar Genève. Doch de Heere, die door Zijn wonderlijke macht gedurig werkt, en al de handelingen van Zijn schepselen leidt, bestuurde "het, dat Zijn dienaar, met zijn gehele gezelschap, door een beambte van de maarschalk vastgehouden werd in een stad, Chateau Renard genaamd. Anne Audebert, wier dood hierna zal worden verhaald, was ook bij het genoemde gezelschap, dat op weg was naar de stad Genève. Hun weg echter werd verkort en hun voornemen verijdeld, en in plaats van een toevluchtsoord, dat zij hier op aarde zochten te vinden, beschikte God hun een blijvende en eeuwigdurende stad. Stephanus werd van Chateau Renard naar Parijs gevoerd, waar zij hem ondervroegen en hij getuigenis aflegde van de evangelische waarheid, zodat hem de heren van de vurige kamer te Parijs, zoals zij genaamd werden, veroordeelden, dat de tong hem uitgesneden en hij daarna door een zwak vuur levend moest verbrand worden. De grote kloekmoedigheid, waarmee hij deze zware pijnigingen op de plaats van het St. Janskerkhof doorstond, wekte bij alle aanschouwers van zijn dood verbazing en bewondering op. Vijf jaren later liet, de Heere zijn broeder Dionysius Pelouquin dezelfde weg bewandelen, en getuigenis afleggen van de Waarheid' in de stad Lyon. (244)

3 Octavianus Blondel, Tours.

Octavianus Blondel, te Tours in Touraine geboren, was een juwelier, en hield zich veelal te Lyon op. Nadat hij sedert enige tijd de evangelische waarheid had leren, kennen, gedroeg hij zich in zijn handel en gehele leven zeer oprecht, zodat hij niet alleen bij zijne geloofsgenoten, maar ook bij andere kooplieden, met wie hij omging, bemind was, en zeer door hen werd geacht. In het jaar 1548 liep er een gerucht, dat hij een koffer met goud en edelgesteenten liet maken, en dat hij die, zoals men zei, te Konstantinopel wilde verkopen. Daarin vonden sommige vijanden van hem aanleiding, om op zijn doen en leven te letten. Hij logeerde in genoemde stad in de "Kroon". En, aangezien hij een vrij moedige en ernstige, maar tevens vriendelijke man was, kon hij van de logementhouder niet veel onaangename woorden en bijgelovige afbeeldsels verdragen, en bestrafte die in het openbaar en onderwees hem betere dingen. De logementhouder had echter in die vrijheid geen behagen, begon hem te haten, en verklaagde hem bij Gabriel de Saconnex, zanger in de dom te Lyon. Deze Saconnex stelde zijne verraderij niet lang uit, en liet Blondel door een edelman uit Dauphiné aanspreken en geld te leen vragen. Toen Blondel dit afsloeg, dachten deze hongerige wolven, dat zij goede vrienden, in het parlement hadden, door wie zij een goede buit uit zijn bezittingen konden bekomen, en lieten hem in het begin van Februari grijpen en gevangen nemen. Toen hij de volgende dag omtrent zijn geloof werd ondervraagd, legde hij in het openbaar een christelijke belijdenis af. Toen de zanger dit vernam, maakte hij zich reeds vrolijk in de hoop bezitter te worden van Octavianus' goederen, en beijverde zich daarom, dat men hem alles zou ontnemen. Doch zijn goede vrienden bemerkten het, zodat de hoop van Saconnex in rook vervloog waarom Saconnex niet verzuimde Octavianus tot de dood te vervolgen. Gedurende zijn gevangenschap deed hij aan de andere gevangenen zeer veel goeds want sommigen bevrijdde hij door hun geld te geven om hun schuldeisers te betalen anderen voorzag hij van kleren en van levensonderhoud. Zijn vrienden baden hem zijn gevoelens te herroepen, opdat hij het leven er mocht afbrengen. Toen hij geruime tijd volstandig gebleven was, veranderde bij eindelijk door gedurig aan houden uit menselijke zwakheid tot droefheid en hartzeer van vele vromen zijn belijdenis, en zeide, dat hij, wat hij vroeger beleden had, niet recht en genoegzaam had verstaan. Doch deze huichelarij hielp hem niet, en God verbeterde door Saconnex deze zijn val weer en bracht hem terecht. Toen laatstgenoemde namelijk zag, dat alle hoop vervlogen was, beijverde hij zich uit grote bloed-dorstigheid, dat Blondel, ofschoon hij zijn gevoelens had herroepen, ter dood werd

veroordeeld. Blondel wilde zich dat niet getroosten en beriep zich op het parlement te Parijs. Toen hij de gevangenis verliet, en naar Parijs overgebracht zou worden, sprak hem een vroom christen aan, verweet hem zijn zware val, zeide, dat hij de mensen meer had gevreesd dan God, en vermaande hem, dat hij God om vergiffenis zou bidden, en weer tot zijn vroegere goede christelijke belijdenis zou terugkeren. Octavianus nam deze vermaning ter harte, die door Gods genade zoveel bij hem uitwerkte, dat hij, nadat hij te Parijs aangekomen was en door de rechter gevraagd was, bij welke belijdenis hij volhardde, blijmoedig en zonder ontzetting antwoordde, dat hij nu de eerste belijdenis vasthield, ten einde Gode te behagen. Aangaande zijn latere belijdenis verklaarde hij, dat hij in genen dele daarbij wilde blijven, aangezien de satan, door aansporing van zijn vrienden en de zwakheid van zijn vlees hem daartoe had gebracht en verleid. Daarom bad hij God, hem zijn val te vergeven en Zijn genade te bewijzen, ten einde bestendig bij Zijn heilige waarheid te mogen volharden. Na deze verklaring werd het reeds over hem gevelde vonnis bevestigd, namelijk dat hij levend zou worden verbrand, hetwelk terstond te Parijs plaats had. Het is nauwelijks te zeggen, hoezeer zich, de vijanden met de uitvoering van het vonnis haastten, daar zij vreesden, dat men zijn vrijverklaring zou afbidden en deze volgen zou, aangezien de hovelingen hem lief hadden en hoogachtten. Tot het einde legde hij een bijzondere opgeruimdheid aan den dag, waardoor vele onwetende lieden gesticht werden en bewogen, om de enige Zaligmaker en Middelaar en de leer van het heilige Evangelie te leren kennen. (248)

4 Een jong kind gemarteld. Chatillon Coligny

In deze tijd had de Heere een gemeente vergaderd te Gien, een stadje in Frankrijk, aan de rivier de Loire. Hier dienden de gelovigen de Heere in de hervormde godsdienst gedurende de oorlogen, die in Frankrijk gewoed hebben, tot de tijd, dat de vijanden der waarheid de stad Bourges hadden ingenomen. En, toen de gelovigen zagen, dat het hun onmogelijk was om de vijanden, die zeer spoedig de stad zouden genaken, te kunnen weerstaan, vluchtten zij, om groter onheil te ontgaan, naar Orleans. Toen zij vandaar vertrokken waren, legerden zich de vijanden der waarheid met een grote macht rondom de stad Gien en in de omliggende streken. Zij begingen daar onuitsprekelijke wreedheden, zo zelfs, dat twee Italiaanse soldaten, uit haat jegens de hervormde godsdienst, een kind namen en dat levend in twee stukken deelden, terwijl zij zich vergastten aan de lever van dat kind welke wreedheid de pausgezinden tot hun eeuwige schande zal worden toegerekend. (813)

5 Pierrette Curte, Orleans.

Pierrette Curtet, de vrouw van mr. . Antonius Chanorrier des Merenges, werd, met goedvinden van haar man, door Pieter Gonge, een wijngaardenier van Baule, niet ver van Orleans, in boerenkleding uit de stad gevoerd, om verder naar Montargis, waarheen haar man gevlucht was, te worden geleid. Nadat zij de stad verlaten hadden, bracht de genoemde Gonge haar in een dorp, Morgye genaamd, drie mijlen van de stad, gelegen, ten einde daar te overnachten. Hij stond echter niet toe, dat haar dienstmaagd, Jacqueline Minarolt, haar vergezelde. Toen zij bij een man, Juliaan Goyon genaamd, wiens huis op kleine afstand van het dorp lag, hun intrek hadden genomen, gaf Gonge voor, een rijtuig te gaan zoeken, ten einde de vrouw verder te vervoeren. Doch de booswicht zocht Aleris, een gerechtsdienaar van die plaats, op, benevens zekeren Colin en zijn zwager. Deze drie begaven zich naar het logement, klopten aan de deur, en verlangden, dat de vrouw des huizes, daar haar man, Juliaan, zich intussen uit de voeten had gemaakt, hen in zou laten. Toen zij in de woning waren, vroegen zij aan Pierrette Curtet: "Zijt gij de vrouw van Merenges" Zij antwoordde toestemmend. Daarop begonnen zij God te lasteren en te vloeken, en zeiden: "Wij hebben u gezocht." Zij plunderden haar uit, en ontkleedden haar tot op het hemd, en ontnamen haar haar geld en sieraden, die zij bij zich had, en brachten haar naar het water. Toen zij met de beklagenswaardige vrouw aan de oever stonden, zeiden zij onder vloeken en zweren: "Begin, en biecht nu bij ons." De arme lijderes antwoordde: "Eilieve, nu ik toch sterven moet,

laat mij eerst tot God de Heere bidden." Spottend zeiden zij: "Welaan, bid dan vrouw, opdat wij horen, hoe gij bidt." Toen zij nu in de Franse taal, bad, en zich aan den Heere aanbeval, zei een hunner: "Bij de dood Gods, kunt gij anders niet zeggen?", terwijl hij tot de ander zeide: "Laat ons haar in het water werpen." Toen greep een, haar bij de arm en de ander bij het been, wierpen haar in het water, en smeten stukken ijs naar haar, ten einde haar te doden. Vervolgens gingen zij heen. Doch toen zij vernamen, dat de beklagenswaardige vrouw op een grote ijsschol gevallen was, en misschien zich daardoor zou kunnen redden, liep Gonge terug, en vermoordde haar geheel. Het lijk dreef in de Loire juist tegenover het logement, waar des Merenges woonde, en werd aldaar door vele lieden gezien, alsof het wraak riep en recht verlangde. Enige vrome christenen, die haar kenden, trokken het lijk uit het water en begroeven het. (848)

6 Mr Pieter Hamon van Blois.

Mr. Pieter Hamon was een uitmuntend schrijver, gelijk zijn boek over die stof, dat hij heeft uitgegeven, genoeg bewijst. Wegens zijne kunde werd hij geroepen om zelfs koning Karel de negende te leren schrijven, die hem daarna ook verhief tot zijn secretaris. Daar hij een gelovig man was, werd hij in zijn woning door enige beambten, die hem en alle gelovigen vijandig waren, gevangengenomen, niettegenstaande hij de vrijbrief van de koning liet zien. Het gerucht liep, dat deze beambten belast waren naar zekere geschriften in het huis van Hamon te zoeken, die enige redenen en handelingen inhielden, die hij met de koning gehad had, en door hem in schrift waren gebracht. Onder andere zochten zij naar zeker versje, op de spreuk van de koning gemaakt, welke spreuk was: *Pietate & justitia*, dat is: godzaligheid en gerechtigheid. Toen Hamon nu gevankelijk naar de kerker van het paleis werd geleid, en in die tijd vele open brieven, van de koning in zijn voordeel ontving, kon hem dat toch niet baten, maar werd hij na weinige maanden op de plaats de Grève te Parijs omgebracht. Voor men hem doodde, moest hij voor zijn ogen zien verbranden al de genoemde geschriften, als ook zijn afgebeden proces, dat, evenals zijn andere zaken het onderzoek konden doorstaan, genoegzaam zijn onschuld bewees. Daarna bad hij vurig, dat, indien er iemand zich onder de omstanders bevond, die in betrekking stond tot de koning, deze voor hem zou getuigen, dat hij in de ware kennis en met de ware zuivere belijdenis des geloofs was gestorven, en steeds een getrouw onderdaan van zijn heer de koning was geweest. Tot een eeuwige gedachtenis daarvan wierp hij zijn zakdoek, daar hij niets anders in de hand had, onder de omstanders. Daarna troostte hij zich in God, en begon enige psalmen te zingen. Aldus werd hij verworgd, waarover vele vromen zich bedroefden en de goddelozen zich verheugden. (943)

7 Een verslag uit het jaar 1572

Nu zullen wij zien, of te Orleans de pausgezinden niet zo wreed waren als die te Parijs. Zij echter, die zich toen te Orleans bevonden, hebben daarvan zulk een bericht gegeven, dat het de haren doet ten berge rijzen. Op Zaterdag, den 23ste Augustus werden er brieven door de koning gezonden naar Orleans en wel aan sr. de la Renie, president van Dijon, om oproeren, moorden enz. te verhoeden, met bevel de burgers mede te delen, op welke wijze de admiraal was gekwetst, als ook om de hervormden te verzekeren, dat er eerlang gerechtigheid zou worden uitgeoefend aan hen, die deze daad hadden gepleegd, en dat geheel Frankrijk gewaarschuwd werd om niets van dien aard te doen. Dit werd op dezelfde dag door bovengenoemde sr. de la Renie zorgvuldig volbracht. Hij liet de voornaamste roomsen en hervormden tegenwoordig zijn bij de afkondiging van 's Konings bevel. De gelovigen meenden nu buiten gevaar te zijn, waren gerust, en vergaderden op de Sabbat op de gewone plaats, ten getale van drie honderd personen, zoo mannen, vrouwen als kinderen. Doch op die dag tegen de avond, kwam er een nieuw bevel aan de rechters, de majoor en markgraaf van genoemde stad, hetwelk luidde zich te wapenen, en zo veel volk bijeen te brengen als zij slechts konden, met opzettelijke last om de hervormden om te brengen. Tot dat einde werd de kapitein van twaalf afdelingen bevolen om de andere te

leiden, en terwijl zij in achtenveertig gedeelten waren gescheiden, trokken zij zo door de stad om hun bloedig voornemen overal uit te voeren, wat ook later plaats had. Een dezer bloeddorstigen, Texier genaamd, kwam van enigen vergezeld, ten huize van de raadsheer Dechampeaux, heer van Bonilli, en noodde zich en zijn bijhebbend gezelschap bij hem ten avondmaal. Dechampeaux heette hen allen vriendelijk welkom, onthaalde hen goed, en wist niet, wat te Parijs gebeurd was. Toen de maaltijd was afgelopen, en zij allen van tafel opstonden, verlangde Texier van hem zijn beurs. Dechampeaux lachte daarom, en dacht, dat dit slechts gekscheren was. Doch de ondankbare en wrede gast begon met lasterlijke eden in korte woorden hem mede te delen, wat er te Parijs was voorgevallen, en welke voorbereidingen er onder de rooms-katholieken te Orleans hadden plaats gehad, om al de protestanten te vermoorden. De Champeaux zag, dat er geen tijd over was om veel met hen te redetwisten, en gaf zijn geld aan deze dief. Tot vergelding van de beleefdheid en het goed onthaal, dat hij daar genoten had, besmette de onverlaat zijn handen met het bloed van zijn gastheer en buurman, een man wiens handel en wandel zo goed en oprecht was, als van een in de gehele stad en daarna plunderde hij met zijn troep het gehele huis. Op de 26^e Augustus begonnen de moordenaars hun gruwel werk bij de bolwerken, en wel op zulk een wijze, dat iemand, die slechts een vonkje mededogen bezat, uit medelijden moest bewogen worden, om van dit alles een gruwel en een afgrijzen te hebben. In die buurten woonden vele hervormden. Den gehele nacht hoorde men niet dan schieten met geweren en pistolen, het openbreken van deuren en vensters, het jammerlijk kermen van hen, die vermoord werden, zo mannen, vrouwen als jonge kinderen, het trappen van paarden en rammelen van karren en het slepen van lijken herwaarts en derwaarts. De straat weerklonk van ongewone uitroepingen van het gepeupel, afgewisseld door verschrikkelijke lasteringen van de moordenaars, die schaterden van lachen over hun woedende en helse handelingen. Enigen riepen: "Slaat hen allen dood, en berooft hen dan" Anderen schreeuwden: "Rooft niet, maar slaat allen dood!" 's Woendags brak het moorden nog heviger uit, en duurde tot het einde van de week, waarbij men niet naliet over de beklagenswaardige vermoorde lieden deze en dergelijke schimpwoorden uit te braken: "Waar is nu uw God? Waar zijn nu al uw gebeden en psalmen? Dat uw God, Wie gij aanroept, u nu helpe, als Hij kan." Ja, enigen onder hen, die vroeger belijders waren van de hervormde godsdienst, terwijl zij de beklagenswaardige onschuldige lieden vermoordden, durfden hun wel toe te zingen het begin van den 43^e psalm: "Neem mijn zaak aan, wreek mij o Heere," enz. terwijl anderen hen doodsloegen zeiden zij: "Zingt nu: "Ontferm U over mij arm zondaar."" Doch al deze gruwelijke lasteringen en wreedheden verminderden de moed der gelovigen niet, om volhardend in het geloof te sterven.

Nopens de menigte der verslagenen ontzagen de moordenaars zich niet zich te beroemen, dat zij meer dan twaalf duizend lieden in deze stad hadden omgebracht, onder welke ook honderd vijftig vrouwen en een groot aantal kinderen van negen jaren oud en daarboven. Zoals sommigen hunner daarna zelf verhaalden, waren er achttien duizend vermoord, behalve de vrouwen en kinderen. Op de volgende wijze ging men te werk eerst werd er een schot uit een pistool op hen gelost, vervolgens trok men hun de kleren uit, en eindelijk werden de lijken in het water geworpen of in putten begraven, wat vooral plaats had met hen, die bij een water woonden. De moordenaars waren gewapend met messen en dolken alsook met andere foltertuygen, waarmee zij deze beklagenswaardige en zachtmoedige lieden, die niemand leed deden, vermoordden. Des Dinsdagsavonds klopten er enigen van deze bloeddorstige hoop aan de deur van een dokter in de rechten, Taillebous genaamd. Deze deed een luik open, en, daar hij vernam dat zij hem spreken moesten, kwam hij terstond beneden, en opende hun de deur. Met de eersten groet zeiden zij hem, dat hij sterven moest. Terstond ging hij met zulk een ijver en volharding bidden, dat de moordenaars daarover verbaasd en door een geheime hemelse kracht weerhouden werden, en zich tevreden stelden alleen zijn beurs te nemen, waarin vijftien kronen waren, en verlieten hem zonder hem verder enig geweld aan te doen. De volgende dag kwamen er enige studenten aan zijn huis, en verzochten zijn boeken te mogen zien. Toen hij hen in de boekenkamer gebracht had, eiste de een dit de ander dat boek, hetwelk hij hun gewillig gaf. Eindelijk verklaarden zij nog niet tevreden te zijn, en zeiden, dat zij voorgenomen hadden hem te

doden. Hij wierp zich op de knieën, en na zijn gebed gedaan te hebben, bad hij hun hem daar te willen doden. Zij drongen hem echter zijn huis te verlaten, dat hij op moedige wijze deed. Onder weg zag hij het lichaam van een schoenmaker liggen, die pas gewond was, en nu lag te snikken naar zijn dood. Op dit gezicht week hij terug als iemand die zich bedacht, en bad hun hem dan daar om te brengen doch dat wilden zij niet, en dwongen hem verder te gaan. Toen zij omtrent de school der rechtsgeleerden gekomen waren, zeide hij: "Laat mij ten minste hier sterven voor deze plaats, waar ik zo lang geleerd heb." Doch zij dreven hem nog vreselijker voort dan vroeger, en lieten hem nog verder met hen gaan naar de plaats, waar zij hem eindelijk vermoordden. Een rijk burger der stad, Nicolaas Bougars St. de Nove genaamd, een bijzonder waardig man, die door allen zeer hoog geacht werd, lag daar dodelijk ziek. Enige moordenaars kwamen in zijn kamer om hem te doden doch, toen zij hem in zulk een toestand vonden, verschoonden zij hem. Zij vonden daar echter Noël Chaperon, een apotheker, die hem enige geneesmiddelen bracht, wie zij de arm afsneden, hem zo meesleurden naar de markt en daar een einde aan zijn leven maakten. Des anderen daags kwam zeker iemand ten huize van de genoemden zieke, die gewoon was hem te bezoeken. Hij ontmoette daar 'de moeder van de zieke aan de deur, gereed om naar de mis te gaan. Na in de kamer gekomen te zijn, doorstak hij de zieke met een degen op onderscheidene plaatsen, en vermoordde aldus een stervend man. Vervolgens ging hij stil de trap af, en ontmoette iemand aan de deur, die de zieke kwam bezoeken, groette deze, en ging hem voorbij zonder enige ontroering hoegenaamd te laten blijken. Een kok, die zich drie dagen verborgen had, werd door honger genoodzaakt te voorschijn te komen. Terwijl hij zijn best deed om dus de dood te ontkomen viel hij in de klauwen van deze leeuwen, die hem verscheurden.

François Stampel, een rijk koopman, werd bedreigd, dat men hem de hals zou afsnijden, zo hij niet dadelijk de moordenaars geld ter hand stelde. Daar hij niemand der zijnen bij zich had, aangezien hij uit zijn huis gesleept was, vroeg hij pen en inkt, en schreef een briefje aan zijn vrouw om hem spoedig zijn losgeld te zenden. Nauwelijks had hij het briefje verzegeld, of de moordenaars ontnamen hem dat en ook zijn leven, en lachten om hetgeen zij gedaan hadden. Wel ontvingen zij van zijn weduwe een grote som geld, maar toch kon zij het lijk van haar man van hen niet terug krijgen. Om echter de maat van de wreedheid der pausgezinden vol te meten, en opdat de hervormden dit te beter zouden gevoelen, waren de pausgezinden niet tevreden zelf te moorden, maar dwongen ook hen, die vroeger protestant geweest, doch later uit laffe vrees afgefallen waren, zich aan het moorden over te geven. Zij plaatsten deze snode afvalligen in de voorhoede van hun benden, wapenden hen naar behoren, en dwongen hen vooruit te gaan en de eerste aanval te doen, door hen toe te roepen: "Slaat hen, slaat hen zijn het niet uw broeders en heilige zusters?" En, indien zij weigerden te doen, wat hun bevolen werd, kregen zij ook hun beurt. Er was ook een zekere Jan Sarrazijn, meer dan zeventig jaren oud, die geruime tijd diaken was geweest bij de hervormde gemeente, in welk ambt hij zich zo getrouw betoonde, dat hij voor een vader van de armen werd gehouden. Op de 4^e September 1572, des Dinsdagsavonds, werd deze goede oude vader in zijn eigen huis door deze wrede moordenaars aangetast. Met een deftig en vriendelijk gelaat keek hij de moordenaars aan, en zei: "Mijne vrienden, wat wilt gij met mij doen? Heb ik ooit iemand van ulieden iets misdaan? Dat hij spreke," enz. Doch niets vermocht het stenen hart van deze woedende monsters te vermurwen. Met een barbaarse wreedheid vielen zij op dit grijze hoofd en verzwakt lichaam aan. Om deze helse beulen te ontwijken, kroop hij onder zijn bed, waar hij door een dezer moordenaars, zijn buurman en peet, herhaalde steken in de buik ontving, zodat de darmen er uit hingen. Toen de beklagenswaardige man zag, dat hij zo gewond was en wie het gedaan had, zei hij: Och peet, behandelt gij mij dus! Ik had u nooit enig leed gedaan, maar niets dan goeds." Nog twee dagen en twee nachten bleef hij met deze wonden voortsukkelen gedurende welke tijd, zoals wij dit vernomen hebben van zijn vrouw, die in die tijd alleen bij hem bleef en hem oppaste hij niet ophield met grote ijver God aan te roepen, en achtte zich zeer gelukkig, dat hij dit alles om Zijns naams wil geleden had en aldus gaf hij, niet lang daarna, zijn geest over in de handen van God, Die die gegeven had. (1003)

12 Rond de bloedbruiloft

De wrede en afgrijselijke moord, die plaats had te Parijs, op Zondag de 24e Augustus en volgende dagen, van het jaar 1572.

"Beminde broeders, nadenkende over de ellende en de onschuldige dood van zo vele duizenden martelaren, die om de naam van Christus en de belijdenis van het zuivere en onvervalste Woord Gods, te Parijs in het jaar 1572, hun leven standvastig overgaven, en waar zij zonder enige schuld of misdaad als lammeren geslacht en omgebracht werden, konden wij niet nalaten hier enige bloeddorstige daden mede te delen, die zich door zulke bijzondere wreedheid onderscheiden, dat zelfs het hart van een Nero afgrijsen daarvan zou hebben gevoeld. Wij zullen eenvoudig verhalen, hoe zich deze zaak heeft toegedragen, en de namen van enige bijzondere personen onder zo vele duizenden optekenen, die om de belijdenis van het Evangelie, en niet om enige andere redenen, hun leven, dat hier vergankelijk was, met het eeuwige hebben verwisseld.

Tot inleiding van dezen gruwelijke moord is het voor alles nodig, de geschiedenis mee te delen van een edele en deugdzaame vrouw, de koningin van Navarre, Jeanne d'Albret genaamd. Voor deze goede koningin kon bewogen worden te Parijs te komen, om het huwelijk van haren zoon, den prins van Navarre, Hendrik van Bourbon genaamd, met de zuster van Karel de negende, toen koning van Frankrijk, te helpen sluiten, ontving zij brief op brief van de koning, om bij de huwelijksplechtigheid van haar zoon, de prins tegenwoordig te zijn. Maar, aangezien zij vele zwarigheden maakte in het huwelijk van haar zoon met iemand, die een andere godsdienst beleed, verzekerde de koning haar echter, dat alles zo zou worden geschikt, dat zij tevreden zou zijn, en beloofde haar, dat hij tot dat einde een vrijbrief van de paus zou zien te verkrijgen. Toen zij echter vernam, dat het des Konings plan was de bruiloft te Parijs te vieren, wilde zij er niets van horen. "Ik wil mij," zeide zij, "aan zulk een oproerig volk niet toevertrouwen, die gezworen vijanden zijn zowel van mij als de mijnen." Intussen bleef de koning op haar komst aandringen. En, toen hij van een van zijn gezanten vernam, dat zij enigermate begon te wankelen, herbaalde hij zijn verzoek nog eens dringend, en verzekerde haar, dat alles zo vreedzaam zou toegaan, dat zij geen reden zou hebben om te klagen. Eindelijk ging de koningin van Rochelle naar Blois, in Maart 1572, met een aanzienlijk gevolg, waarbij het bijna ongelofelijk is te denken, hoe zij daar van alle kanten werd verwelkomd, inzonderheid door de koning, zijn broeders, enz. En toch, in weerwil van dit alles, kon hij wel tot zijn moeder zeggen: "Nu, mevrouw, heb ik mij niet goed gekweten? Laat mij nu verder begaan ik wil hen allen in het net verzamelen." In April daarop werden de voorwaarden voor het huwelijk van de prins van Navarre en de zuster van de koning vastgesteld. In het begin van Mei verzocht de koning andermaal de koningin van Navarre te Parijs, om zodanige zaken in orde te helpen brengen als tot dit huwelijk nodig waren. Zij voldeed daaraan, verliet Blois, en kwam de 15den van die maand te Parijs. Na haar komst bezocht zij verscheidene huizen en winkels in de stad, om zulke zaken aan te schaffen als tot weelde en opschik van die dag nodig waren, waarop zulk een doorluchtig huwelijk zou gesloten worden. De vrouw van den koning van Frankrijk kon deze goede koningin in genen dele verdragen, en geen kans ziende haar met de overigen, onder welken schijn van kant te helpen, en haar toch vrezende wegens haar moed en hare geestesgaven, als zij in het leven bleef, en daarbij ook de prins, haar zoon, niet zo naar haar hand kon zetten, als zij plan had, raadpleegde zij met zekeren Resne, die zich vooral bemoeide met vergiftigen. Deze was het zelfs gelukt den prins van Condé te vergeven door de reuk van een vergiftigde appel, die, wegens enig kwaad vermoeden, op een hond werd beproefd en de chirurgijn van de prins bijna het leven had gekost, omdat hij er wat te sterk aan geroken had. Onder de schijn van aan de koningin van Navarre fijne reuk waren te verkopen, bereikte hij zijn doel haar daarmee te vergeven, al getuigen ook anderen het tegendeel. Deze Resne beroemde er zich later op, dat hij nog genoeg had om twee of drie anderen te vergeven, die dit niet vermoedden. De volgende Woensdag, de 4^e Juni, werd de koningin door een aanhoudende koorts aangetast, en moest het bed houden. Zoals men toen uitstrooide,

ontstond haar ziekte door pijn in de long, waarin langzamerhand een zweer gegroeid was, en doordat zij ook zeer was afgemat door de hitte, het weer en de lange reis. Deze brandende koorts werd zo hevig, dat zij binnen vijf dagen stierf, tot grote droefheid van alle vromen, maar tot grote vreugde van de geheime raad. De ziekte bestond in haar hersenen, waar zij niet werd gezocht, en waartoe de moeder van d koning ook had meegeholpen, al veinsde zij zeer bedroefd te zijn over de ziekte van haar goede vriendin. Gedurende haar ziekte betoonde zich de koningin zeer godzalig want daar zij bij haar zelf, wegens de hevigheid van haar ziekte, al werd die door anderen niet geteld, gevoelde, dat zij niet lang meer leven kon, bereidde zij zich terstond, om van de hand des- Heeren te verkrijgen, wat Hij voor haar had weggelegd. Daarom verzocht zij zulke lieden bij haar te zenden, die haar in dien toestand konden vertroosten uit Gods Woord, en ook met en voor haar te bidden, daal' zij' wist, dat de gebeden der rechtvaardigen zeer veel vermogen bij God. Op haar verlangen kwam nu deze dan gene leraar bij haar, die haar troostte, onderwees, en vele godzalige gesprekken met haar had, ten gevolge waarvan zij zich gaarne aan den wil des Heeren onderwierp. Zij deed een schone belijdenis van haar geloof, beleed haar zonden en verwachtte de volkomen vergeving daarvan alleen door de bloedstorting van den Heere Jezus Christus, en betuigde dat Hij haar enige Zaligmaker en Middelaar was, en verwachtte van niemand anders zaligheid, daar zij wist, dat Hij volkomen betaald had voor de zonden der gehele wereld. Zij was daardoor ook verzekerd, dat Hij om Zijnentwil, volgens zijn genadige beloften, haar zou genadig zijn. Onder zulke troostrijke samenspraken bracht zij doorgaans den nacht en dag door, ontboezemde nu en dan hartelijke verzuchtingen tot God, als een getuigenis van de hoop en het verlangen en herhaalde meermalen de woorden: "O, mijn God, verlos mij te goeder ure van dit lichaam des doods en van de ellende dezès tegenwoordigen levens, opdat ik U niet meer verloorne,' en ik geraken moge tot die gelukzaligheid, welke Gij mij in Uw Woord hebt beloofd." Zie, dit en andere gebeden deed zij gedurende haar ziekte, tot grote verwondering van allen, die het hoorden. Groot genoeg had zij in de heilige en christelijke vermaningen, die zij van vele godzalige en geleerde lieden ontving, welke haar kwamen bezoeken, voor wie zij ook getuigenis gaf van haar geloof en hoop op God aangaande de zaligheid van haar ziel. Ja, al was somtijds haar inwendige pijn zeer hevig, zo bemerkte men toch nooit iets, dat naar misnoegen of ongeduld zweemde. En in de laatste nacht, toen zij in de morgenstond stierf, werd bij haar bed, op haar verlangen, niet anders gedaan dan gebeden, enige hoofdstukken uit Gods Woord voorgelezen en vele zalige vertroostingën daarbij gevoegd. Na die nacht aldus in zulke oefeningen te hebben doorgebracht, scheidde deze edele en godzalige koningin, die volhardde in de betuiging van dergelijke godzalige daden en ijver des geloofs, des morgens tussen acht en negen uur uit dit leven, om te geraken tot een niet te bedenken beter leven, en gaf verheugd haar geest in de handen van God, op den 9 den Juni 1572, op de zesde dag, nadat zij ziek geworden was, op de leeftijd van vierenveertig jaren. Zij behield haar volkomen spraak tot de ure van haar sterven, en openbaarde haar vlug en gezond oordeel zo goed als ooit tevoren, niet alleen in haar zorg voor de zaligheid van haar ziel, maar ook in andere tijdelijke zaken. Om alle vermoedens weg te nemen als zou zij vergeven zijn, aangezien zij zo gezond en toch zo spoedig was gestorven, werd haar lijk kwansuis met alle naarstigheïd geopend door enige geleerde genees- en heilkundigen, die beweerden, dat haar hart en lever gaaf en gezond waren, maar dat haar rechterlong reeds sedert lang in geen goede staat was geweest, en wel ten gevolge van een buitengewone verharding en van een grote zweer, die, naar men onderstelde, de oorzaak was van haar dood. Doch de geneeskundigen hadden geen bevel ontvangen om het hoofd en de hersenen te openen, en, dewijl zij daarom iets vonden in haar lichaam, hebben zij zich daarvoor alleen verklaard."

Gaspar de Coligny, admiraal van Frankrijk.

Na de dood van bovengenoemde koningin, verzocht de koning aan zekere prinsen te Parijs te willen blijven, om de plechtigheden van het huwelijk van de prins van Navarre, die nu door de dood van zijn moeder koning geworden was, bij te wonen. Onder andere werden er door de koning zelf brieven geschreven aan de admiraal Caspar de Coligny, heer van Chastillon, die hij ter bruiloft nodigde en hem verzekerde, dat hij op alles orde zou stellen, terwijl hij zou

zorgen, dat hem door de burgers van de stad Parijs niet het minste leed zou worden aangedaan, daar het de Coligny niet onbekend was, welk een bittere en dodelijke haat zij hem toedroegen. Daarenboven is ook die stad boven alle andere steden in dat koninkrijk de bijgelovigste en het gemakkelijkst tot oproer overslaand. Daarom kon de admiraal, die hun godsdienst niet beleed, op geen zeer goede welkomst rekenen, vooral niet omdat op zijn verzoek het kruis van Gastines uit de straat St. Denis was weggenomen.

Na veel schone beloften besloot hij evenwel naar Parijs te gaan, ofschoon hij door velen uit zijn gevolg en door andere vrienden, gewaarschuwd was om er niet heen te gaan. Zij zeiden hem daarbij, dat, al had hij ook geen kwaad vermoeden op de koning, diens moeder, of op iemand hunner, hij ten minste bedenken moest, in welke plaats en aan welke vijanden hij zich ging blootstellen. Hij antwoordde, dat sedert Frankrijk een koninkrijk geweest was, het nooit beter koning dan de tegenwoordige gehad had dat hij zich verder verliet op een goed geweten en op Gods Voorzienigheid. Met een klein gevolg reisde hij naar Parijs, waar hij door de koning, zijn broeders, door de moeder van de koning en nog enige anderen met hoge onderscheiding werd ontvangen. Nadat de bruiloft van de koning van Navarre met de zuster van de koning op de 17de en 18de Augustus, was afgelopen, had de admiraal het plan om van het hof afscheid te nemen en naar huis terug te keren. Hij werd daarin verhinderd door een verzoekschrift, dat hem werd overhandigd door een afgevaardigde van de hervormde gemeenten om de koning aan te bieden.

Ook de admiraal werd door het rumoer wakker, en hoorde het gekletter van wapenen, doch werd daardoor niet ontroerd noch bevreesd, ofschoon hij van alle hulp ontbloot was, die hem voor de dood had kunnen beschermen. Hij verliet zich voortdurend op de trouw en oprechtheid van de koning, die hij in andere zaken, zoals hij dikwijls gezegd had, bij ondervinding had leren kennen. Maar toen kapitein Cosseins, de hertog van Guise met nog enigen van zijn aanhangers zag komen, plaatste hij terstond beneden op het voorplein en op de straat rondom het huis van de admiraal vijf of zes busschieters, recht tegenover elk venster, om toe te zien, dat niemand daardoor zou ontvluchten en klopte toen aan de binnendeur van het huis. Een edelman, la Bonne genaamd, die hoorde, dat er iemand op de deur klopte, die voorgaf de admiraal wegens de koning te willen spreken, liep naar beneden en opende de poort. Terstond viel Cosseins op hem aan en doorstak hem met een dolk. Daarna viel hij met de busschieters in huis en gebod alles te vermoorden, wat hun ontmoette. De admiraal en de zijnen hoorden het rumoer en de geweerschoten, zagen, zich dus in de handen van hun vijanden, en begonnen de knieën te buigen, en God vergeving te vragen voor alle misdaden en zonden, waarmee zij God mochten hebben vertoornd. Nadat de admiraal uit het bed was opgestaan, alleen gekleed in nachtgewaad, verzocht hij de predikant Merlin een gebed te doen. De predikant voldeed daaraan, terwijl de Coligny, onder het vurig aanroepen van de naam des Heeren, zijn ziel beval aan zijn enige Zaligmaker Jezus Christus. De persoon, die dit alles heeft verhaald, kwam toen juist in de kamer van de admiraal en toen hem gevraagd werd wat al dit rumoer te betekenen had, antwoordde hij: "Mijnheer, het is onze God, Die ons' nu tot zich roept, want men heeft het huis reeds met geweld ingenomen en er is niets om te weerstaan" De admiraal antwoordde: "Ik heb mij reeds sedert geruime tijd tot de dood voorbereid. Indien het mogelijk is, ziet gijlieden uw leven te redden. Mijn leven toch zou gij te vergeefs pogen te beschermen. Ik beveel mijn ziel aan de barmhartigheid Gods." Terstond liepen allen, die in de kamer waren, uitgezonderd zijn getrouwe dienaar Nikolaas Mus, zijn Hoogduitse tolk, naar de zolder van het huis, vonden daar een dakvenster, en wisten aldus hun leven te redden. Het merendeel hunner echter werd vermoord in het naaste huis, waarin zij gevluht waren, en enigen ontkwamen door de duisternis van de nacht, namelijk de predikant Merlin en Cornaton. Intussen liet Cosseins, na alles uit de weg te hebben geruimd, wat de doorgang belemmerde, deze Zwitsers binnengaan, die vier andere Zwitsers van het huisgezin van de admiraal op de trap ontmoetten, doch deden hun niets. Doch toen Cosseins, die van het hoofd tot de voeten gewapend was, dezen zag, beval hij een van zijn busschieters te schieten, en deze doorschoot een dezer beklagenswaardige Zwitsers. En aldus vielen zij met een woest gedruis op de deur van de kamer des admiraals, en stormden naar binnen. Besme liep naar

de Coligny, hield hem het ontblote zwaard voor en vroeg op barse toon: "Zijt gij niet de admiraal?", waarop de Coligny onverschrokken antwoordde: "Die ben ik maar gij jongeling, let op mijn grijze haren en mijn ouderdom." Zonder een woord te spreken wrong hij de admiraal de degen in de borst, en in het uittrekken gaf hij daarmee de Coligny een houw over het aangezicht, waardoor hij zeer mismaakt was. Een zekere Antonius Huttin, die mede de handen aan hem had geslagen, verklaarde, dat hij nooit iemand gezien had, die de dood met zulk een stille lijdzaamheid had ondergaan. De hertog van Guise, die met nog enige andere roomsgezinde heren op de benedenplaats gebleven was, hoorde de slagen en het rumoer, en riep met luider stem: "Besme, hebt gij het gedaan?" Besme antwoordde: "Mijnheer, het is volbracht." Andermaal riep de hertog van Guise hem toe: "Mijnheer de ridder van Angoulême kan het niet geloven, tenzij hij het met zijn ogen ziet, werp daarom het lijk het venster uit." Besme en Sarlaboux namen toen het lijk van de admiraal op, en wierpen het uit het raam. Door de wonden echter aan het hoofd en het bloed, dat zijn gelaat bedekte, kon men hem niet kennen waarom de hertog van Guise bukte naar het lijk, het bloed met een zakdoek van het gezicht afveegde en zei: "ja, nu ken ik hem, hij is het zelf." Daarna stampte hij met de voet op het gezicht van deze arme dode mens, die, toen hij leefde, door alle moordenaars van geheel Frankrijk werd gevreesd, ging vervolgens de poort uit en riep luid: "Moed gevat, soldaten, wij hebben een gelukkig begin gemaakt, laat ons nu voortgaan met de anderen." De hertog de Nevèrs en Montpensier reden door de stad, moedigden het volk tot moorden aan, en riepen, dat de Coligny de koning, zijn moeder en de beide broeders had zoeken om te brengen, en dat men derhalve de ervijanden van de koning niet behoorde te verschonen, en men hun bezittingen, als wettig erfgoed, zich mocht toe-eigenen. Hij zei verder, dat het 's Konings wil was, de pest der ketterijen tot de wortel uit te roeien, en de roomse godsdienst alleen te laten zegevieren. Nauwelijks waren deze woorden uit de moordkaken gestoten, of de onnozele zielen ontaardden in ware duivels, die hun naasten niet ontzagen, en niet letten op stand, ouderdom of geslacht. Zij gaven zich aan bet snijden, doden en verminken over als dolle bezetenen, wier lust het slechts was hun wraak te koelen en de slachtoffers met dolken het hart te doorboren. Nadat men de admiraal de kleren had uitgetrokken, werd zijn hoofd door een Italiaanse soldaat van de lijfwacht van hertog de Nevèrs afgehouden, en later gebalsemd naar Rome gezonden: . Het gemene volk sloeg hem de benen en armen stuk, sneed zekere delen van het lichaam af, en sleepte hem, aldus mismaakt, gedurende drie dagen door de stad. Voorts werd hij aan een galg op Montfaucon genaamd, buiten Parijs, met de romp naar beneden opgehangen en vervolgens met vuur geroosterd. Na enige dagen aldus te hebben gehangen, liet Franc. Montmorency het lijk in het geheim van de galg nemen en in de kapel te Cantille begraven.

Nadat de Coligny aldus jammerlijk was vermoord, werd enige tijd daarna, op de 27^e en 28^e Oktober 1572, in het hof van het parlement te Parijs het vonnis tegen hem: uitgesproken, op de volgende wijze:

1. Dat het genoemde hof hem, wegens samenzwering tegen de koning en de gehele staat, beschuldigde en veroordeelde als een verrader.
2. Dat zijn gedachtenis ten enenmale moest worden uitgewist
3. Dat, indien zijn lijk of zijn beeltenis door iemand werd vertoond, dit eerst op een stuk tiendwerk zou worden gesleept naar de plaats Grève, en daarna door de beul aan de galg gehangen.
4. Dat er een galg te Montfaucon moest worden opgericht, en hij daaraan zo hoog mogelijk zou: worden gehangen.
5. Dat zijn wapenen en kleding aan de staart van een paard zouden worden vastgemaakt, vervolgens gesleept door de straten van Parijs en andere sleden, waar dan ook, en vervolgens door de beambte van de hoge rechtbank zouden worden vernield, tot een teken van zijn eeuwige schande.
6. Dat al zijn bezittingen zouden worden verbeurd verklaard ten behoeve van de koning.
7. Dat al zijn kinderen van de adelstand vervallen zouden worden verklaard en voor onmondig en onbekwaam gehouden om enige ambten, hoe ook genaamd te bedienen.
8. Dat zijn huis en kasteel op Chatillon aan de Loire, met de benedenplaats en al wat er toe

behoorde, zouden verwoest en tot de grond afgebroken worden.

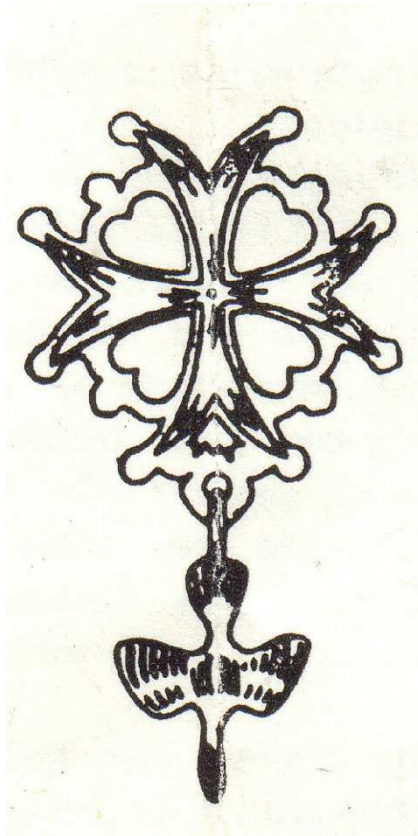
9. Dat op die plaats het vonnis, in een koperen plaat gesneden, zou worden opgericht.

10. Eindelijk, dat er op de 24^e Augustus een algemene processie zou gehouden worden door Parijs bij wijze van dankzegging aan God voor de straf, die deze samenzweerder was overkomen.

Afgekondigd te Parijs op de 27e en 29e Oktober 1572.

Getekend Molon.(980)

14 Het Hugenotenkruis

Het hugenotenkruis is samengesteld uit drie delen: Het hoofdbestanddeel is het zogenaamde MALTHERZERKRUIS. Dit is het kenteken van de ridders van Malthe, een geestelijke ridderorde uit de Middeleeuwen. Dit kruis heeft gelijke armen, wijd uiteenlopend aan de top. Deze figuur is waarschijnlijk tot stand gekomen door vier pijlpunten naar het midden te keren. Het Malthezerkruis is door de hugenoten aanvaard omdat men wel christen wilde zijn, gekenmerkt door het kruis, maar niet door het Roomse kruis. De acht punten, die aan de vier armen van het kruis zichtbaar zijn stellen de acht zaligsprekingen voor uit het Mattheus evangelie (Mattheus 5: 3-10)

Tussen de armen van het kruis is een KRANS van vier lelies en vier harten. De lelies zijn vanouds het symbool van de reinheid, de harten van de trouw.

Het AANHANGSEL eronder was oorspronkelijk peervormig. De een zegt dat het een kruikje voorstelde waarin de heilige olie werd bewaard om de franse koningen te zalven. Anderen beweerden dat het een traan was, het lijden van de franse protestanten symboliserend. Rond 1688 is dit peervormig aanhangsel definitief vervangen door de DUIF, het symbool voor de Heilige Geest.

Als men de punten van het kruis bij elkaar optelt krijg je het getal 12, dit getal komt overeen met de 12 artikelen van ons algemeen en ongetwijfeld christelijk geloof.

14 Aanbevolen literatuur over de hugenoten:

Baird, H.M.	History of the Hugenots., 2 vol.Stoke on Trent 2007
Bakhuizen v.d. Brink, J.N.	Protestantse pleidooien, 2 delen, Kampen, 1962
Chambon, J.	Geschiedenis ener martelaarskerk, Goes, 1950
Posthumus Meyes, G.H.M.	Verdrukking, vlucht en toevlucht, Kampen, zj.
Steffe, A.M.	de Hugenoten, Baarn, 1995
Vergers, P.	de hungenoten, Amsterdam, zj.
Haamstedius, A..	Historie der martelaren, Rotterdam, zj.

15 Inhoudsopgave

Inhoud

1 Hotel informatie	2
2 Het programma:.....	2
3 Dagverslagen	5
Maandag 1 september 2003	5
Dinsdag 2 september 2003.....	6
Woensdag 3 september 2003	7
Donderdag 4 september 2003.....	7
Vrijdag 5 september 2003	8
Zaterdag 6 september 2003	11
4 Gelezen bij de dagopeningen	12
Dinsdag 2 september 2003.....	12
Woensdag 3 september 2003	13
Donderdag 4 september 2003.....	15
Vrijdag 5 september 2003	16
Zaterdag 6 september 2003	17
5 Gelezen bij de dagsluitingen.....	19
Maandag 1 september 2003	19
Dinsdag 2 september 2003.....	20
Woensdag 3 september 2003	21
Donderdag 4 september 2003.....	22
Vrijdag 5 september 2003	23
6 Geschiedenis van de Franse kerk.....	25
A De vroege kerkgeschiedenis	25
1 De komst van het christelijk geloof in Frankrijk.....	25
2 de bekering van Clovis, koning der Franken	25
B De reformatie in Frankrijk.....	26
1 invloed van Lefèbre d' Estaples.....	26
2 De kring van gelijkgezinden van Meaux.....	26
3 De eerste protestantse kerk van Frankrijk.....	27
4 Veranderde houding van koning Frans I	28
5 Strengere maatregelen onder Hendrik II.....	28
6 De eerste nationale synode	29
C De contra reformatie in Frankrijk.....	30
1 Frans II.....	30
2 Karel IX.....	30
3 Het bloedbad van Vassy	31
4 De overgang van de geestelijke naar de politieke strijd.....	31

5 Gaspard de Colligny.....	31
6 De weg van staatkundig ingrijpen.....	33
7 Een duivels plan	33
8 De Bartholomeusnacht 1572.....	34
9 De gevolgen van de Bloedbruiloft.....	34
D Het edict van Nantes	35
1 Hendrik IV	35
2 Het edict van Nantes	35
E Verandering.....	36
1 Koning Lodewijk XIII	36
2 Richelieu	36
3 De val van La Rochelle.....	37
4 Mazarin	38
5 Koning Lodewijk XIV	38
6 Opheffing van het edict van Nantes	39
7 Vervolgingen na de opheffing van het Edict van Nantes.....	39
7 Geschiedenis van de bezochte plaatsen.....	40
Amboise	40
Tours	40
Orléans.....	41
Blois.....	46
Châtillon Coligny	46
Châtillon sur Loing	46
8 Getuigenissen.....	49
1 Petrus scriba:	49
2 Bernhardus Seguinus.....	51
3 Mattheus Dimonnet	54
4 Lodewijk Marsacus	55
5 Steven le Roy en Pieter Dinochean.....	56
6 Clausius van Canesiere.....	57
7 Pieter van Rosseau	58
9 Brieven	59
1 Brief geschreven door de broeders te Genève	59
2 Brief van keizer Maximiliaan van Oostenrijk	61
10 Overzicht van de Franse koningen ten tijde van de hervorming.....	62
11 Geschiedenissen van enkele martelaren	62
1 Willem Husson, apotheker. Blois	62
2 Stephanus Peloquinus, Blois.....	62
3 Octavianus Blondel, Tours.....	63
4 Een jong kind gemarteld. Chatillon Coligny	64
5 Pierrette Curte, Orleans	64

6 Mr Pieter Hamon van Blois.....	65
7 Een verslag uit het jaar 1572.....	65
12 Rond de bloedbruiloft.....	68
14 Het Hugonotenkruis.....	72
14 Aanbevolen literatuur over de hugenoten:.....	72
15 Inhoudsopgave.....	73